

**ARAPÇA VE TÜRKÇEDE ÜNLÜ VE ÜNSÜZLERİN BİRBİRLERİNE
ETKİSİ
-KARŞITSAL ÇÖZÜMLEME-**

Namık ÖZGEÇİT

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
YABANCI DİLLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

Aralık, 2017

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren 3 (üç) ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Namık
Soyadı : Özgeçit
Bölümü : Arap Dili Eğitimi
İmza :
Teslim tarihi :

TEZİN

Türkçe Adı : Arapça ve Türkçede Ünlü ve Ünsüzlerin Birbirlerine Etkisi -Karşıtsal Çözümleme-

İngilizce Adı : The Influence of The Vowels and The Consonants Towards Each Other in Arabic and Turkish -A Contrastive Analysis -

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı : Namık Özgeçit

İmza :

JÜRİ ONAY SAYFASI

Namık ÖZGEÇİT tarafından hazırlanan “Arapça ve Türkçede Ünlü ve Ünsüzlerin Birbirlerine Etkisi –Karşıtsal Çözümleme-” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Gazi Üniversitesi Yabancı Diller Eğitimi Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Celal Turgut Koç

Yabancı Diller Eğitimi Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Başkan: Doç.Dr. Muammer Sarıkaya

Mütercim Tercümanlık Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Üye: Doç.Dr. Derya Adalar Subaşı

Arap Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara Üniversitesi

Üye: Yrd.Doç.Dr. Celal Turgut Koç

Yabancı Diller Eğitimi Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Tez Savunma Tarihi: 06/12/2017

Bu tezin Yabancı Diller Eğitimi Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Selma YEL

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

Anne ve Babama

TEŞEKKÜR

Çalışmamın her aşamasında benden desteğini esirgemeyen ve bana deneyimleriyle yol gösteren değerli hocam Yrd.Doç.Dr.Celal Turgut Koç ile sevgi ve sabırla desteklerini benden esirgemeyen sevgili eşime, kızıma ve oğluma teşekkür ederim.

Namık Özgeçit

Ankara - 2017

ARAPÇA VE TÜRKÇEDE ÜNLÜ VE ÜNSÜZLERİN BİRBİRLERİNE ETKİSİ

-KARŞITSAL ÇÖZÜMLEME-

(Yüksek Lisans Tezi)

Namık Özgeçit

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Aralık, 2017

ÖZ

Arapça ve Türkçe farklı dil ailelerine mensup dillerdir. Köken açısından birbirinden farklı olan iki dil arasında yapısal farklılıklar bulunduğu gibi doğal olarak farklı ses sistemlerine de sahiptirler. Türkçe ünlü bakımından çok zengin bir dildir. Bu zenginlik alfabesine de yansımıştır. Arapça ise ünsüzlerin baskın olduğu bir yapıya sahiptir. Alfabesinde ünlüleri göstermek için müstakil harf dahi bulunmamaktadır. Arapçada ünlülerdeki bu belirsizlik ünsüzlerin etkisiyle ortadan kalkmaktadır. Kısacası ses düzeyinde yaşanan zorluk, sadece seslerin farklı olmasından değil seslerin yan yana geldiklerinde birbirlerine yaptıkları etkinin farklı olmasından da kaynaklanır. Hedef dildeki ses sisteminin mantığını kavramak o dili öğrenmeyi kolaylaştıracaktır.

Anahtar Kelimeler :Ses, Arapçada ünlüler ve ünsüzler, Türkçede ünlüler ve ünsüzler, Karşıtsal çözümleme

Sayfa Adedi :98

Danışman :Yrd.Doç.Dr.Celal Turgut Koç

**THE INFLUENCE OF THE VOWELS AND THE CONSONANTS
TOWARDS EACH OTHER IN ARABIC AND TURKISH
-A CONTRASTIVE ANALYSIS-**

(M.S. Thesis)

Namık Özgeçit

GAZI UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF EDUCATIONAL SCIENCES

December, 2017

ABSTRACT

Arabic and Turkish are the members of different language families. As the structural differences exist between these two languages whose origins are different from each other, their systems of sound differ also. The vowels are dominant in Turkish and also in its alphabet. On the other hand, there is no expression of the vowels as letters in Arabic alphabet and this vagueness of the vowels vanishes by consonants. To summarize, the difficulty of sounds is caused not only by diversity of the sounds in two languages but also the effects of vowels and consonants to each other when they are put together. Understanding the logic of the system of sounds in target language makes learning that language easily.

Key Words : Sound, Vowels and consonants in Arabic, Vowels and consonants in Turkish,
Contrastive analysis

Page Number : 98

Supervisor : Asst. Prof. Celal Turgut Koç

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU	i
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI	ii
JÜRİ ONAY SAYFASI.....	iii
İTHAF SAYFASI	iv
TEŞEKKÜR.....	v
ÖZ	vi
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
TABLolar LİSTESİ.....	xii
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ	xv
BÖLÜM 1.....	1
GİRİŞ.....	1
Problem Durumu	2
Araştırmanın Amacı.....	2
Araştırmanın Önemi	3
Sınırlılıklar	4
Ses Nedir?	4
Sesbirim	5
Seslerin Oluşması.....	6

Ses Yolu.....	6
Ses Organları.....	6
Boğumlanma Yeri	7
Ses ve Harf.....	7
Alfabe.....	7
Uluslararası Fonetik Alfabe.....	8
Türkçedeki Sesler ve Türk Alfabesi.....	9
Arapçadaki Sesler ve Arap Alfabesi	12
BÖLÜM 2.....	14
ÜNLÜLER VE ÜNSÜZLER.....	14
Ünsüzler	14
Boğumlanma Noktalarına Göre Ünsüzler	15
Ses Tellerinin Ton Verip Vermemesine Göre Ünsüzler	17
Boğumlanma Sırasında Ses Yolunun Kapanma veya Daralma Durumuna Göre Ünsüzler	18
Türkçedeki Ünsüzler	20
Boğumlanma Noktalarına Göre Ünsüzler	20
Ses Tellerinin Ton Verip Vermemesine Göre Ünsüzler	21
Boğumlanma Sırasında Ses Yolunun Kapanma veya Daralma Durumuna Göre Ünsüzler	22
Ünlü Ünsüz Uyumu.....	22
Arapçadaki Ünsüzler.....	26
Boğumlanma Noktalarına Göre Ünsüzler	26
Ses Tellerinin Ton Verip Vermemesine Göre Ünsüzler	27
Boğumlanma Sırasında Ses Yolunun Kapanma veya Daralma Durumuna Göre Ünsüzler	27
Arapçadan Türkçeye Geçmiş Kelimelerde Ünsüz Değişimleri	29

Türkçe ve Arapçadaki Ünsüzlerin Karşılaştırılması	35
Ünlüler	40
Ünlülerin Sınıflandırılması	40
İki Ünlülü Hece	41
Türkçedeki Ünlüler	41
Türkçedeki Ünlülerin Sınıflandırılması.....	42
İki Ünlülü Hece	42
Ünlü Uyumu	43
Arapçadaki Ünlüler	46
Kısa Ünlüler.....	49
Uzun Ünlüler:	53
Arapçada Ünlülerin Sınıflandırılması.....	54
Arapçada İki Ünlülü Heceler	56
Arapçadan Türkçeye Geçen Kelimelerdeki Değişiklikler	56
Kısa Ünlülerdeki Değişiklikler:	56
Uzun Ünlülerdeki Değişiklikler:	58
Ünsüz - Ünlü Değişimleri.....	58
Arapça ve Türkçedeki Ünlülerin Karşılaştırılması.....	62
BÖLÜM 3.....	65
ARAPÇA VE TÜRKÇEDEKİ ÜNLÜ VE ÜNSÜZLERİN BİRBİRLERİNE OLAN ETKİLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI.....	65
Arapçada Ünlü ve Ünsüzlerin Birbirlerine Olan Etkisi.....	65
Türkçede Ünlü ve Ünsüzlerin Birbirine Olan Etkisi.....	72
Karşılaştırma	73
Sonuç.....	74
KAYNAKLAR.....	76

EKLER.....	80
Ek 1 Terimler	81

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1 Türkçedeki Aynı Çıkış Noktasında Oluşan Karşılıklı Ünsüzler	21
Tablo 2 Ünlü Ünsüz Uyumuna İlişkin Örnekler.....	23
Tablo 3 Ünlü Ünsüz Uyumuna İlişkin Örnekler.....	23
Tablo 4 Türkçede Ünsüzler	24
Tablo 5 Türkçede Ünsüzlerin Sınıflandırılması	25
Tablo 6 Arapçada Ünsüzler	28
Tablo 7 Arapçadan Türkçeye Geçmiş Kelimelerdeki /ث/, /س/, /ص/ Seslerine Ait Örnekler..	30
Tablo 8 Arapçadan Türkçeye Geçmiş Kelimelerdeki /ذ/, /ز/, /ظ/ Seslerine Ait Örnekler	30
Tablo 9 Arapçadan Türkçeye Geçmiş Kelimelerdeki /ح/, /خ/, /ه/ Seslerine Ait Örnekler.....	31
Tablo 10 Arapçadan Türkçeye Geçmiş Kelimelerdeki /ت/ ve /ط/ Seslerine Ait Örnekler	31
Tablo 11 Arapçadan Türkçeye Geçmiş Kelimelerdeki /ض/ ve /ف/ Seslerine Ait Örnekler.....	32
Tablo 12 Arapçadan Türkçeye Geçmiş Kelimelerdeki /ض/ Sesinin /d/ ya da /z/ Sesine Dönüşmesine Ait Örnekler	32
Tablo 13 Arapçadan Türkçeye Geçmiş Kelimelerdeki /ك/ ve /ق/ Seslerine Ait Örnekler.....	32
Tablo 14 Arapçadan Türkçeye Geçmiş Kelimelerdeki /و/ Sesine Ait Örnekler.....	33
Tablo 15 Arapçadan Türkçeye Geçmiş Kelimelerdeki /غ/ Sesine Ait Örnekler	33
Tablo 16 Arapçadan Türkçeye Geçmiş Kelimelerin Sonundaki Çift Ünsüzlerin Değişimine İlişkin Örnekler	33
Tablo 17 Arapçadan Türkçeye Geçmiş Kelimelerin Sonundaki /b/, /c/, /d/ Ünsüzlerini Sedasız Hale Gelmesine İlişkin Örnekler.....	34

Tablo 18 <i>Arapçadan Türkçeye Geçmiş Kelimelerdeki /p/ ve /ç/ Seslerine İlişkin Örnekler</i>	34
Tablo 19 <i>Arapça ve Türkçedeki Ünsüzlerin Karşılaştırılması</i>	38
Tablo 20 <i>Arapça ve Türkçedeki ünsüzlerin Karşılaştırılması</i>	39
Tablo 21 <i>Türkçedeki Ünlüler ve Sınıflandırılması</i>	42
Tablo 22 <i>Kalınlık– İncelik Uyumu (Büyük Ünlü Uyumu)</i>	44
Tablo 23 <i>Düzlük Yuvarlaklık Uyumu (Küçük Ünlü Uyumu)</i>	46
Tablo 24 <i>El-Halil'in Arapçadaki sesleri boğumlanma yerlerine göre tasnifi</i>	47
Tablo 25 <i>Arapçadaki Uzun ve Kısa Ünlüler</i>	49
Tablo 26 <i>Arapçada Uzun Ünlülerin Harekelere Dönüşümüne İlişkin Örnekler</i>	54
Tablo 27 <i>Arapçadaki Ünlülerin Sınıflandırılması</i>	55
Tablo 28 <i>Arapçadan Türkçeye Geçmiş Kelimelerde Kısa Fethanın Telaffuzuna İlişkin Örnekler</i>	56
Tablo 29 <i>Arapçadan Türkçeye Geçmiş Kelimelerde Kısa Dammenin Telaffuzuna İlişkin Örnekler</i>	57
Tablo 30 <i>Arapçadan Türkçeye Geçmiş Kelimelerde Kısa Kesrenin Telaffuzuna İlişkin Örnekler</i>	57
Tablo 31 <i>Arapçadan Türkçeye Geçmiş Kelimelerde Uzun Ünlülerin Telaffuzuna İlişkin Örnekler</i>	58
Tablo 32 <i>Arapçadan Türkçeye Geçmiş Kelimelerde Ünlü Uyumuna İlişkin Örnekler</i>	58
Tablo 33 <i>Arapçadan Türkçeye Geçmiş Kelimelerde, Kelime Başındaki /ɛ/ Sesinin Uzun ve Kısa Fetha ile Telaffuzuna İlişkin Örnekler</i>	59
Tablo 34 <i>Arapçadan Türkçeye Geçmiş Kelimelerde, Kelime Başındaki /ɛ/ Sesinin Kısa Kesre ile Telaffuzuna İlişkin Örnekler</i>	59
Tablo 35 <i>Arapçadan Türkçeye Geçmiş Kelimelerde /ɛ/ sesinin Kısa Damme ile Telaffuzuna İlişkin Örnekler</i>	60
Tablo 36 <i>Arapçadan Türkçeye Geçmiş Kelimelerde, Kelime Ortasındaki /ɛ/ Sesinin Telaffuzuna İlişkin Örnekler</i>	60

Tablo 37 <i>Arapçadan Türkçeye Geçmiş Kelimelerde, Kelime Sonundaki /ع/ Sesinin Telaffuzuna İlişkin Örnekler</i>	61
Tablo 38 <i>Arapçadan Türkçeye Geçmiş Kelimelerde /ف/ sesinin Telaffuzuna İlişkin Örnekler</i> .	61
Tablo 39 <i>Arapçadan Türkçeye Geçmiş Kelimelerde, Kelime Ortasındaki /ف/ Sesinin Telaffuzuna İlişkin Örnekler</i>	62
Tablo 40 <i>Arapçadan Türkçeye Geçmiş Kelimelerde, Kelime Sonundaki /ف/ Sesinin Telaffuzuna İlişkin Örnekler</i>	62
Tablo 41 <i>Arapçada ünlü uyumunun bulunmamasına ilişkin örnekler</i>	64
Tablo 42 <i>Arapçadaki /س/ ve /ص/ Seslerinin Telaffuzlarına İlişkin Örnekler</i>	66
Tablo 43 <i>Arapçadaki /ت/ ve /ط/ Seslerinin Telaffuzlarına İlişkin Örnekler</i>	67
Tablo 44 <i>Arapçadaki /ذ/ ve /ظ/ Seslerinin Telaffuzlarına İlişkin Örnekler</i>	67
Tablo 45 <i>Arapçadaki /د/ ve /ض/ Seslerinin Telaffuzlarına İlişkin Örnekler</i>	67
Tablo 46 <i>Arapçadaki /ك/ ve /ق/ Seslerinin Telaffuzlarına İlişkin Örnekler</i>	68
Tablo 47 <i>Arapçadaki /و/ ve /ح/ Seslerinin Telaffuzlarına İlişkin Örnekler</i>	69
Tablo 48 <i>Arapçadaki /و/ ve /خ/ Seslerinin Telaffuzlarına İlişkin Örnekler</i>	69
Tablo 49 <i>Arapçadaki /ح/ ve /خ/ Seslerinin Telaffuzlarına İlişkin Örnekler</i>	70
Tablo 50 <i>Arapçada Hem Kalın Hem de İnce Olarak Telaffuz Edilebilen Ünsüzlere Ait Örnekler</i>	71
Tablo 51 <i>Arapçada Ünlü Uyumu Bulunmadığına İlişkin Örnekler</i>	71
Tablo 52 <i>Türkçede aynı kelimedeki Ünlü ve Ünlü Ünsüz Uyumuna İlişkin Örnekler</i>	73

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

Örn.	Örnek, örneğin
Bkz.	Bakınız
Tr.	Türkçe
Ar.	Arapça
İng.	İngilizce

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Son yüzyılda özellikle iletişim alanında meydana gelen teknolojik gelişmeler, insanlar arasındaki iletişim ve ilişkilerin süratle gelişmesine imkân sağlamıştır. Aynı zaman sürecinde, başta ekonomik ve siyasi alanlardaki uluslararası ilişkilerin gelişmesine bağlı olarak, dil öğrenimine / öğretimine duyulan ihtiyaç da günden güne artmıştır. Bu ihtiyaç doğrultusunda harekete geçen dilbilimciler, dil öğretimi alanında yeni sistem ve yöntemler, farklı öğretim yolları üzerinde çalışmalar yapmaya başlamışlardır. Ancak Aydın (2010)’ın da belirttiği üzere “bu tür çalışmalar sonucu ortaya çıkan çeşitli öğretim yöntemleri; öğrenim güçlüklerini giderici öneri ve çözümler getirmiş olmasına rağmen bugün hâlâ yabancı dil öğreniminde karşılaşılan güçlüklerin ortadan kalktığı söylenemez.”

Dil öğretimi alanında yapılan bu araştırmalar çerçevesinde ortaya çıkan yöntemlerden bir tanesi de *Karşıtsal Çözümleme* (Contrastive Analysis) adı verilen yöntemdir. “Karşıtsal çözümleme, karşılaştırma yöntemini kullanarak anadili ile hedef dil arasındaki ayrışan ya da benzeşen noktaları ortaya koymaya çalışan bir dilbilim dalıdır” (Aydın, 2010). Anadil ile hedef dil arasındaki benzeşen ve benzeşmeyen özellikleri ortaya koymanın, dil öğrenimi daha kolay ve verimli hale getireceği açıktır.

“Arapça geçmişte pek çok dünya diliyle çeşitli düzeylerde karşıtsal çözümlemeye tabi tutulmuştur ancak Türkçe ile Arapça arasında yapılmış karşıtsal çözümleme çalışmaları ihtiyaca cevap vermenin çok uzağındadır” (İşler, 2002). Kuşkusuz her dil gibi özgün bir yapıya sahip olan Arapçayı öğrenmek isteyen öğrenciler, Arapçanın ve anadillerinin kendilerine özgü yapıları nedeniyle farklı güçlüklerle karşılaşmaktadırlar. Bu güçlükler dilbilimsel açıdan kendilerine özgü özellikler taşıdığından, Türk öğreticileri ve dilbilimcileri,

öğrencilerine özgü öğretim yöntemleri ve kullanılacak gereçler hazırlamalıdır. Bunun için “amaç dil, anadil ile karşılaştırılmalı, aradaki farklar ortaya çıkarılmalı ve böylece öğrencinin karşılaşacağı güçlükler önceden saptanmalıdır “ (Aydın, 2010).

Problem Durumu

Türkçe, Ural-Altay dil ailesinin Altay kolundandır. Arapça ise Sami dil ailesinin batı kolunun kuzey dalına mensuptur. “Köken açısından birbirinden farklı olan iki dil arasında doğal olarak yapısal farklılıklar da bulunmaktadır. Türkçeden farklı, kendisine mahsus kültürel bir ortamda oluşmuş olan Arapça, farklı ses sistemine de sahiptir “ (Aydın, 2010). Dolayısıyla Arapça ile Türkçenin ses sistemlerinin ortaya konması büyük öneme haizdir.

Arapça ve Türkçe; tarihsel süreç içerisinde yoğun etkileşim içerisinde bulunmuş dillerdir. Özellikle Arapçadan Türkçeye geçmiş oldukça fazla sayıda kelime vardır. Bu yeni ses sistemini kavramaya çalışan öğrencinin ayrıca Arapçadan Türkçeye geçen kelimelerdeki ses değişimleri nedeniyle oluşan olumsuz aktarımın zorlukları ile de karşılaşması muhtemeldir.

Tüm bu güçlüklerin başlangıçtan itibaren ortaya konması gerekir. Çünkü dil öğretiminde planlama, bu planı uygulama ve değerlendirme süreci çok büyük önem arz etmektedir. “Yabancı bir dil bilmek, o dili başkalarına başarılı şekilde öğretebilmek demek değildir” (Usta, 2012, s.130).

Araştırmanın Amacı

Ergin’in (2012) de ifade ettiği gibi Türkçe ünlü bakımından çok zengin bir dil manzarası arz etmektedir. Türkçedeki ünlülerin zenginliği alfabesine de yansımıştır. Bu zenginlik Türkçenin ünlü esası üzerine kurulmuş bir dil olduğunu göstermektedir. Arapça ise ünsüzler esası üzerine kurulu bir dildir. Arap alfabesinde ünlüler için müstakil harf bulunmamaktadır. Ünlüler için ünsüzleri gösteren harflerden faydalanılmış, hatta kısa ünlüler için harf kullanmaya dahi gerek duyulmamış, “hareke” adını verdiğimiz işaretlerin kullanımı yeterli gelmiştir. Esasen, “Orijinal Arap Alfabesinde kısa seslileri gösteren herhangi bir işaret yoktur” (Wright & Caspari, 2011). Günümüzde de, çok gerekli olduğu durumlar hariç olmak üzere, harekeler kullanılmamaktadır. Tüm kitap, gazete ve dergilerde, internet sitelerinde, resmi yazışmalar da dâhil olmak üzere her türlü evrakta yazılar harekesizdir. Sadece ünsüzler (yarı ünlüler de dâhil) ve – yine ünsüz harflerle ifade edilen- uzun ünlüler kullanılmaktadır.

Arapçanın Türkçeden farklı olarak ünsüz ağırlıklı olması ve yazıda sadece ünsüzlerin gösterilerek ünlülerin kullanımının kısıtlı olması; anadili Arapça olan bir kimse için problem teşkil etmez. Çünkü ünsüzün belirgin olarak telaffuz edilmesi yeterlidir. Ancak konu anadili Türkçe olan ve Arapça öğrenmeye yeni başlamış birinin Arapça bir kelimeyi okumasına geldiği zaman, durum biraz değişir. Çünkü öğrencinin alışık olduğu Türkçe ses yapısı; onu okuduğu kelimeyi doğru telaffuz etmek için öncelikle ünlüleri algılamaya yönlendirecektir. Ancak Arap alfabesinde ünlüleri gösteren harfleri bulamayacağından problem yaşayacaktır.

Yukarıda yapılan açıklamaların ışığı altında; bu çalışmanın amacı; Arapça ve Türkçedeki ünlü ve ünsüzlerin birbirlerine olan etkilerini ele alarak karşılaştırmak, benzer ve farklı yönlerini ortaya koymak ve ortaya çıkan verilerin Arapça öğretimindeki yerini ve önemini tespit etmektir. Kısacası bu çalışmada; Arapça öğrenen Türk öğrencinin karşılaşacağı güçlükleri ortaya koymak ve Türkiye’de Arapça öğretimine katkıda bulunmak amaçlanmıştır.

Ayrıca; Arapça ve Türkçeyi sadece birbirinden bağımsız iki ayrı dil olarak düşünerek karşışal olarak incelemesi ile yetinilmemiştir. Tarihsel süreçte birbirlerine kelimeler alıp vererek etkileşim içerisinde bulunmuş diller olarak değerlendirilerek, transfer edilen bu kelimelerdeki ses değişimleri de incelenerek Arapça ve Türkçedeki seslerin ve bu seslerin birbirlerine olan etkisinin daha belirgin olarak ortaya konmasına ve Arapça öğrenen Türklerin telaffuzlarındaki geçmişten gelen olumsuz aktarımın giderilmesine fayda sağlamak hedeflenmiştir.

Araştırmanın Önemi

Arapça; farklı bir alfabeye sahip olması nedeniyle daha öğrenim sürecinin başlangıç aşamasında zorlukla karşılaşılan bir dildir. Alfabesinde ünlüleri gösteren harflerin bulunmaması, okuma becerisinin ve telaffuzun gelişmesinde zorlanmalara sebep olabilir. Bu zorlukların; Arapça ve Türkçenin ses sistemlerindeki farklılığı kavramakla giderilmesi mümkündür. Arapça ve Türkçedeki ünlü ve ünsüzlerin yan yana geldiklerinde birbirlerine yaptıkları etkinin farklı olduğunu bilmeyen bir öğrencinin; Arapça öğrenemeyeceği söylenemez. Öğrenim süreci içerisinde söz konusu hususları kavramak mümkündür. Bununla birlikte; iki dildeki ses sistemlerinin mantığını erken kavrayan öğrencinin Arapçayı öğrenmesi kolaylaşacağı açıktır.

Bu bağlamda, bu çalışma; karşışal çözümleme alanında ortaya konulan görüşlerden hareketle, Türkçede (anadil) ve Arapçadaki (amaç dil) ünlü ve ünsüzlerin birbirlerine etkilerinin karşılaştırılması yapılarak, aralarındaki farklar ve benzerlikler karşışal çözümleme

esas alınarak ortaya konacaktır. Kuşkusuz bu çalışmalar, ülkemizdeki Arapça öğretimine olumlu katkı sağlayacaktır.

Sınırlılıklar

Çalışmanın konusu, - genel anlamda –Arapçanın Türkiye’de öğretimi olmakla birlikte üzerinde çalışılacak konu;

a. Türkçe ve Arapçadaki sesli ve sessizlerin çözümlenmesi ve birbirlerine olan etkilerinin ortaya konması ile,

b. Türkçenin mevcut lehçe ve ağızları bulunmaktadır. Bu çalışma; “Cumhuriyetin ilanından sonraki dönemde sadeleşme çalışmaları sonucu oluşan ve Türkiye Cumhuriyeti’nin resmi dili olan yazı dili” olarak tanımlanmış olan Türkiye Türkçesi ile,

c. Arapçanın da birçok lehçe ve mahalli ağızı bulunmaktadır. Bu çalışma tüm Arap ülkelerinin resmi dili olan ve eğitim, basın ve yayım dili olarak kullanılan “düzgün” veya “standart” Arapça olarak da ifade edilen “Fasih Arapça” (العربية الفصحى, El-Arabiyyetu’l fushâ) ile sınırlanmıştır.

Çalışmada; kuramsal çerçeveyi oluşturması açısından ses ve sesin oluşumu ile ilgili bazı kavramlar hakkında kısaca bilgi vermenin faydalı olacağı mütalaa edilmektedir.

Ses Nedir?

“Ses genel anlamda işitme organlarımızla duyduğumuz dış izlenimlerin tümüdür. Ses havanın titreşmesiyle oluşur. Bu titreşim tamamen ses dalgaları sayesinde gerçekleşir ve beyinde ses olarak algılanır” (Gökçe, 2007, s.223).

Gürültüden fısıltıya, patlamadan müziğe kadar doğada canlı ve cansız varlıkların çıkardığı çok çeşitli sesler bulunur. İnsanlar da bağırdığı, haykırdığı, inlediği, güldüğü zaman da bir takım sesler çıkartırlar. Ancak bizim inceleme konusu yapacağımız ses kavramı gelişigüzel çıkarılmış sesler değil; “*dil sesi*” olarak da adlandırabileceğimiz, işlenmiş, şekillendirilmiş ve disipline edilmiş seslerdir. “Dil sesi; insan yaşamının ilk yıllarında çevreden duyulan, duyulanların taklit edilmesi suretiyle alışkanlık haline getirilen, disipline edilmiş seslerdir” (Ergin, 2012, s.70-72). Dil sesi çevreden duyularak öğrenildiği için hangi dil taklit ediliyorsa o dilin sesi öğrenilir. Arap toplumu içinde yetişen çocuk; Arapçanın sahip olduğu ses

sistemine ait Arap seslerini, Türk toplumunda yetişen bir çocuk ise Türk seslerini ve Türkçeyi öğrenir. Bebeğin dil ediniminde önemli olan hangi dil ortamında bulunduğudır.

Dil sesi sonradan kazanılan alışkanlık olduğundan, bu sesleri çıkarmak için ses organlarının normal durumların dışında özel bazı hareketler yapmak zorundadırlar. Bu özel hareketler dilden dile farklılık gösterebildiğinden “insan alıştığı seslerden başka, kendi dilinde bulunmayan sesleri çıkarmakta güçlük çeker” (Ergin, 2013, s.30). Arap olmayan bir kişinin /ğ/ sesinin telaffuzunda veya ana dili Arapça olan birisinin /p/ sesini çıkarmakta zorlanması gibi. Bununla beraber; insanların ağız ve gırtlak yapısı sebebiyle doğadaki bütün sesleri çıkarması mümkün olmadığı gibi çıkarabileceği dil sesleri de sınırlıdır. Örneğin; İnsan, kapı gıcirtısı veya cam kırılması sesini taklit edemez. Bu nedenle “her dilin kendine özgü ses özellikleri bulunabilmesine rağmen aslında seslerin büyük kısmı dillerde ortaktır” (Parlak, 2009, s.168). (s ve t sesleri gibi.) Zaten dilleri birbirinden ayıran şey esas itibariyle sesler değil, seslerin meydana getirdiği şekiller, gramer birlikleridir. Özet olarak seslerin çoğu dillerde aynı olmakla beraber, diller tek tek veya grup grup birbirlerinden ayrı sesler ihtiva ederler. Bu yüzden, “bir dile kendisinde bulunmayan bir ses taşıyan yabancı bir kelime girerse, o kelimedeki yabancı ses, dildeki yakın bir sese çevrilir” (Ergin, 2013, s.30). Bu husus Arapça ve Türkçe açısından incelenmesi, iki dil arasındaki ses düzeyindeki benzerlik ve farkları ortaya koyması açısından oldukça faydalı olacaktır.

Ses; dilin en küçük parçasıdır. Tek başına anlam taşıyamamasına rağmen dilin malzemesi, yapı taşıdır. En küçüğünden en büyüğüne kadar bütün dil birlikleri seslerden meydana gelir. “Heceler, ekler, kökler, kelimeler, kelime grupları, cümleler hep bir takım seslerin birleşmesinden meydana gelir” (Ergin, 2012, s.68).

Sesbirim

Çağdaş dil incelemelerinde seslerin anlam ayırıcı olup olmaması önemlidir. “Dilde anlam ayırıcı en küçük öğeye *sesbirim (fonem)* denir” (Demir & Yılmaz, 2011, s.12). Örneğin kabak, kaçak, kapak, kayak, kazak sözcüklerinde anlam değişmesine yol açan /b/, /ç/, /p/, /y/, /z/ sesleridir. Bu seslerin değiştirilmesi, anlamı da değiştirdiğine göre bu seslerinin her biri sesbirimdir.

Seslerin Oluşması

Türkçe ve Arapçadaki seslerin karşılaştırmasını yaparken, sınıflandırmaya yardımcı olacağı kıymetlendirildiğinden, seslerin oluşumu konusuna kısaca değinilecektir:

Ses için gerekli hava, solunum organları (ağız, burun, yutak, gırtlak, soluk borusu ve akciğer; solunuma yardımcı organlar diyafram ve kaburgalar) tarafından sağlandıktan sonra soluk alıp verme, akciğer tarafından gerçekleştirilir. Sağlanan hava konuşma sırasında soluk borusu yoluyla gırtlak, boğaz, ağız kanalı, geniz, burun boşluğundan geçirilirken, her sesin özelliğine göre değişik kalıplarla “*konusma seslerine*” dönüştürülür. Burada seslerin oluşumunda önemli bir yeri olan “*Ses Yolu*”, “*Ses Organları*” ve özellikle de “*boğumlanma yeri*”nden bahsetmek gerekir.

Ses Yolu

Seslerin hepsi aynı noktadan çıkmaz. Sesin oluşması için nefes verilirken oluşan havaya ihtiyaç duyulduğundan, tüm sesler havanın akciğerlerden itibaren ağızdan çıkıncaya kadar izlediği yol üzerinde meydana gelir. “Akciğerlerden gelen havanın, her sesin özelliğine göre değişik işlemlerle dil seslerine dönüştürülmesi sırasında nefes borusu vasıtasıyla geçtiği bu yola *ses yolu* adı verilir. Ses yolu; gırtlak, boğaz ağız kanalı, geniz, burun boşluğundan oluşmaktadır” (Vural & Böler, 2012, s.54). Sesin oluşumunu sağlayan ses organları, ses yolunun üzerinde bulunur.

Ses Organları

Konuşma işleminin gerçekleşmesini sağlayan organlar ses (konuşma) organları (İng. organs of speech, Ar. جهاز النطق الإنساني) olarak adlandırılırlar. “Akciğer (Ar. الرئتان), nefes borusu (Ar. الأنابيب التنفس), gırtlak (Ar. الحنجرة), ses telleri (Ar. الوتران الصوتيان), küçük dil (Ar. اللسان), boğaz (Ar. الحلق), ağız boşluğu (Ar. تجويف الفم), dil (Ar. اللسان), dişler (Ar. الأسنان), dudaklar (Ar. الشفتان) ve damaktan (Ar. الحنك) ibarettir. Konuşma sesleri, bu organlarının birbirlerine yaklaşması veya temas etmesi ile oluşmaktadır.

Boğumlanma Yeri

Konuşmayı sağlayan hareketlerin tümüne; ciğerlerden gelen havanın, ses yoluyla belirli bölgelerinde açılma, kapanma, daralma, hışırdama vb. hareketlerle sese dönüştürülmesi olayına “*boğumlanma*” denir. Bu; genellikle hareketli boğumlanma organlarının, az hareketli veya hareketsiz boğumlanma yerlerine yaklaşması veya değmesi şeklinde meydana gelir. İşte ses yolu üzerinde seslerin oluştuğu noktalara, başka bir ifade ile “ses yolunun daralan veya kapanan noktasına *boğumlanma noktası* adı verilir.” (Vural & Böler, 2012). (İng. Place of articulation, Ar. مخرج) Boğumlanma noktalarının değişik kaynaklarda “Teşekkül noktası”, “oluşum yeri”, “çıkış yeri”, “mahreç” veya “çıkak” olarak adlandırıldığını görmek mümkündür.

Ses ve Harf

“Ses; söylenilen, ağızdan çıkan, işitilen küçük dil birlikleri iken, harf dili yazıya geçirmek için kullanılan işaretlerdir. Harf, sesin yazıdaki işaretleridir” (Ergin, 2013, s.38). Buradan anlaşılacağı gibi ses sözlü, harf ise yazılıdır. Ses kulağa, harf ise göze hitap eder. Ses dilin, harf ise yazının en küçük parçasıdır. Ancak “dil bilgisi kitaplarında ses ve harf terimlerinin birbirine karışmış olduğunu görebiliyoruz. Bu karıştırma, harfleri “sesli harfler”, “sessiz harfler” olarak; sesleri de “sesliler” ve “sessizler” olarak sınıflamak gibi başka anlamsız terimlerin de türemesine yol açmıştır” (Coşkun, 2010, s.42). Bu çerçevede bu çalışmada seslerden söz ederken, onları “sesliler / sessizler” şeklinde ayırmak çelişkiye sebebiyet vereceğinden, günümüzde giderek yaygınlaşan “ünlüler” ve “ünsüzler” terimlerinin kullanılması tercih edilmiştir.

Alfabe

“Bir dilin seslerini gösteren, belirli bir sıraya göre dizilmiş belli sayıdaki harf bütününe *alfabe* denir.” (Türk Dil Kurumu, 2005) Bir dil için ayrı zaman ve sahalarda değişik alfabeler kullanılabilir. Örneğin Türkçe için; günümüze gelinceye kadar birçok alfabe kullanılmıştır. Sembollerin zaman zaman değişmesi dilin değişmesi şeklinde algılanmamalıdır. “Arapçanın ya da Latincenin sembollerini kullanmak, dilin de Arapça veya Latince olduğu anlamına gelmez. Sadece o sözcüğü karşılayan sembollerin şekilleri değişir” (Parlak, 2009, s.168). “Çünkü “Harf” adı verilen işaretler itibaridir. Aynı ses farklı alfabelerde değişik işaretlerle

gösterilebildiği gibi; bir milli alfabe, bağlı olduğu dildeki seslerin hepsi için ayrı harfler ihtiva etmeyebilir. Harf kalabalığı olmaması için bazen birbirine yakın sesler aynı harfle gösterilir” (Ergin, 2013, s.39). Yani alfabedeki bazı harfler birden fazla sesi göstermek için kullanılabilir. Bazı dillerin alfabesinde, aynı sese işaret eden birden fazla harfin bulunduğu da rastlamak mümkündür.

Uluslararası Fonetik Alfabe

Milli bir alfabenin oluşturulmasında, konuşma dilindeki her ses birim için farklı bir işaretin (harf) kullanılması en önde gözetilen ilke olmakla beraber, yukarıda ifade edildiği gibi, bazen dildeki her bir ses için ayrı harfler bulunmayabilmektedir. Bunun yanı sıra bazı dillerin alfabelerinde aynı seslerin farklı harflerle gösterilmesi (İngilizcede /f/ sesinin “fat” ve “philosophy” örneklerinde olduğu gibi f ve ph sembolleriyle gösterilmesi) veya aynı harfin farklı sesleri göstermesi (İngilizcede c harfinin “cat” kelimesinde olduğu gibi /k/ sesini ve “century” kelimesinde olduğu gibi /s/ sesini işaret etmesi) mümkün olabilmektedir. Ayrıca; “yazı dili olmayan, sadece konuşma dili olarak kullanılan dillerin (mesela ağızların) seslerinin yazıya geçirilmesinde ve farklı yazı sistemleriyle kaydedilmiş eski metinler üzerindeki çalışmalarda da resmî alfabelerde bulunan işaretler yetersiz kalmaktadır” (Pekacar & Dilek, 2008). Bu ve buna benzer durumlarda sesleri yazıda en iyi temsil edecek sistemlerin geliştirilmesi ihtiyacını karşılamak üzere, Uluslararası Fonetik Alfabeti (İng. The International Phonetic Alphabet) geliştirilmiştir¹. Kısaca IPA şeklinde ifade edilen alfabe; “1886 yılında Fransa’da kurulan Ses Bilgisi Öğretmenleri Derneği tarafından geliştirilen ve 2005’te son şekli verilen alfabe, yaygın olarak biliniyor olmasının avantajı sebebiyle “Roman Alfabeti”ne dayanmakta, ancak başka değişik kaynaklardan ilave harfler ve semboller de içermektedir” (Pekacar & Güner Dilek, 2009). IPA, uluslararası yaygınlığı ve prestiji en yüksek olan çeviri yazı alfabeti olmasına rağmen ülkemizde yapılan ses bilgisi çalışmalarında henüz yaygın olarak kullanılmamaktadır.

Bu çalışmada; harfler ifade edilirken alfabedeki şekilleriyle (Örn. a harfi, f harfi şeklinde), harflerin işaret ettiği sesler ise, IPA yerine, iki yatay çizgi arasına yazmak suretiyle (Örn. /a/ sesi, /f/ sesi gibi) ifade edilmesi tercih edilmiştir. Bu kullanımdan, Türkçe ve Arapçadaki harfler ile harflerin işaret ettiği sesler arasındaki bağlantının kolay anlaşılmasını sağlamak

¹ Uluslararası Fonetik Alfabe, The International Phonetic Alphabet (IPA) kartının tamamı şu internet adresinden indirilebilir: <http://www.langsci.ucl.ac.uk/ipa/ipachart.html>

amaçlanmıştır. Türk alfabesinde bulunmayan sesleri belirtmek üzere; Türk Dil Kurumunca 1997 yılında düzenlenen bilimsel toplantıda kabul edilen çeviri yazı işaretleri (Örn. ka sesi için k, gı sesi için ğ gibi) kullanılmıştır. (Ercilasun, 1999)

Türkçedeki Sesler ve Türk Alfabesi

Türkler; tarih boyunca, günümüze kadar uzanan dönem içerisinde farklı alfabeler kullanmışlardır. “Farklı zaman ve coğrafyalarda, o günün şartları içinde Orhun, Uygur, Mani, Brahmi, Süryani, Arap, Ermeni, İbrani, Got, İslav ve Latin alfabelerini kullandıkları bilinmektedir¹. 10’uncu yüzyılda İslamiyet’in kabul edilmesiyle birlikte Arap alfabesi bütün Türk devletlerinde hızla yayılarak Türk yazı dillerinin ortak alfabesi olmuştur” (Korkmaz, 1991, s.11). Günümüz Türkiye’sinde, 01 Kasım 1928 tarihinde kabul edilip yürürlüğe giren 1353 sayılı “Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun” ile belirlenmiş Latin alfabesi kullanılmaktadır. Söz konusu kanunda bu harflerin hem matbaa hem de el yazı şekli gösterilmiştir. Yeni Türk alfabesinde 29 harf bulunmaktadır. Her harfin bir büyük bir de küçük yazım şekli vardır.

Türk Alfabesindeki harfler şu sıra ile sıralanmıştır:

A a, B b, C c, Ç ç, D d, E e, F f, G g, Ğ ğ, H h, İ i, I ı, J j, K k, L l, M m, N n, O o, Ö ö, P p, R r, S s, Ş ş, T t, U u, Ü ü, V v, Y y, Z z.

Bilindiği üzere her dilin alfabesi standart dile göre hazırlanır. Standart Türk dili için de İstanbul ağızı seçilmiştir. Türk Alfabesindeki harfler, Standart Türk dilinin ihtiyaçlarını büyük oranda karşılamaktadır. Ancak yukarıda belirtildiği üzere her dilde, alfabede bulunan harflerden fazla sayıda ses vardır. Çünkü her dilin oldukça zengin ses sistemi vardır ve her bir sesin alfabede farklı bir harfle gösterimi harf kalabalığına sebep olur. Başka dillerden Türkçeye geçmiş kelimelerdeki ve Türkçenin yerel ağızlarındaki sesleri bir kenara koysak bile aynı durum Türkçe için de geçerlidir. Dolayısıyla, Standart Türk dilinde Türk alfabesinde bulunan harf sayısından daha fazla sayıda ses mevcuttur. Bugün edebi dilimizde bulunan alfabemizdeki bazı harfler ve karşıladıkları seslere ilişkin açıklamalar aşağıdadır:

¹ Bu alfabeler içinde yaygınlık ve süreklilik bakımından en önemlileri Orhun, Uygur, Arap, Latin ve Kiril alfabeleridir. Diğerleri devamlı olmamışlar; belirli zümreler tarafından belirli sınırlar içinde kullanılan alfabeler olarak kalmışlardır. İlk Türk Alfabesi Köktürlere ait olan Orhun alfabesidir. Bu alfabe daha sonra yerini Soğot kökenli Uygur Alfabesine bırakmıştır (Korkmaz, 1991, s. 11).

A harfi:

“Günümüzde Türkçede kullanılan iki sesi karşılamaktadır” (Ergin, 2012, s.94). Bunlar “kalın a” ve “ince a” sesleridir. “Kat” kelimesindeki kalın a ile “dikkat” kelimesindeki ince a gibi. “İnce a” sesinin boğumlanma yeri ön damak bölgesindedir ve /a/ ile /e/ arasında bir sestir. Bu yüzden kalın a’nın aksine ince bir sestir ve sonrasında gelen ünlü ince olur (Ergin, 2013, s.41). Örn. Hakikate, dikkati.

Ancak verilen örneklerden de anlaşılabileceği gibi “İnce a” sesi, Standart Türkçe ses sisteminin bir elemanı değildir. Türkçeleşmiş yabancı asıllı kelimelerde kullanılan bir sestir. Bu nedenle, günümüzde Türkçe’de yaygın olarak kullanılıyor olmasına rağmen, bu çalışmada Türkçe ses sistemi kapsamında değerlendirilmeyecektir.

E harfi:

E harfi “açık e” ve “kapalı e” olarak iki sesi karşılamaktadır. “Dede” kelimesindeki açık e ile “dedi” kelimesindeki kapalı e gibi. “Kapalı e”; /e/ ile /i/ sesleri arasında, *dar* özelliğe sahip bir sestir. “Günümüz alfabesinde e harfi ile yazılmaktadır ancak normal /e/ sesinden farklı olduğu içindir ki eski yazıda başka harfler ile yazılmıştır. Özellikle Azeri Türkçesinde çok yaygın olarak kullanıldığından Azerbaycan alfabesinde ayrı bir harf ile gösterilmektedir” (Ergin, 2012, s.94, 98).

G harfi:

“Kalın ve ince olmak üzere iki ayrı sesi, “Gaga” kelimesindeki gı (ğ) sesini, bir de “gel” kelimesindeki ge (/g/) sesini karşılamaktadır” (Ergin, 2012, s.94).

K harfi:

“Kalın ve ince, yani “kaç” kelimesindeki ka (k) ve “kök” kelimesindeki ke (/k/) olmak üzere iki sesi karşılamaktadır” (Ergin, 2012, s.94).

Yumuşak g (ğ) harfi:

“Yumuşak g (ğ) harfi ile bugün iki ünsüze işaret edilmektedir. Bunlardan biri “bağ, doğum, yıgın, ağlamak” gibi kelimelerde bulunan arka damak ünsüzü, diğeri de “geldiği, görmeğe, direğin” gibi kelimelerde bulunan /y/ sesi veren fakat “ğ” ile gösterilen ünsüzdür” (Ergin, 2013). “/y/ sesinin yumuşak g (ğ) harfi ile gösterilmiş olmasının nedeni, /g/ ile /k/ nın yumuşamasından türediğinin belirtilmesi ve başka bir gramer birliği olan /y/ ile karıştırılmaması içindir. Burada /y/ sesi, farklı iki harfle ifade edilmekte, ifade edilmeyen bir ses bulunmamaktadır” (Ergin, 2012, s. 95).

Yumuşak g (ğ); şüphesiz Türkçedeki en tartışmalı ünsüzdür, hatta ünsüz olup olmadığı bile tartışmalıdır. Alfabemizdeki harfler temsil ettikleri seslerle okunurlarken, yumuşak g harfi fonetik özellikler açısından kendine kısmen yakın olan g sesinin çağrışımından yararlanılarak “yumuşak” sıfatı eklenerek okunmaktadır. Bu durumun başlıca nedenleri; kelime başında bulunmaması, zayıf bir ses olması nedeniyle bulunduğu çevreden fazla etkilenmesi ve buna bağlı olarak farklı şekillerde sesletilmesidir. “Yumuşak g (ğ), /k/’nın alt sesbirimidir, kelime başında bulunmaz ve mutlaka bir ünlüden sonra gelmesi gerekir. Genellikle iki ünlü arasında bulunur” (Kılıç & Erdem, 2008). Bu nedenle “bazı dilbilimciler tarafından yumuşak g (ğ)’nin, Türkçede anlam ayırıcı bir öge yani bir sesbirim olmadığı için alfabede bir konuşma sesi olarak kabul edilmediği görülmektedir” (Kılıç & Erdem, 2008).

Davutoğlu (t.y.); yazılışında yumuşak g (ğ) harfi olan 127 sözcüğün spektrogram görüntülerini almış ve incelemesinde bu sözcüklerden hiçbirinin akustik açıdan Yumuşak g (ğ)’ye ait herhangi bir görsel ya da niceliksel ize rastlanmadığını yani yumuşak g (ğ)’nin telaffuz edilmediğini tespit etmiştir. Bununla beraber, yazılışında yumuşak g (ğ) harfi bulunan bu sözcüklerde bazı ses olaylarının meydana geldiğini belirtmekte ve bu ses olaylarının neler olduğunu açıklamaktadır. Konuşmada ortaya çıkan bu ses olaylarının bir şekilde yazıya geçirilmesi zorunlu olduğundan yumuşak g (ğ)’nin kullanılması son derece gereklidir.

“Yumuşak g (ğ) harfi; iki ünsüzü göstermektedir. Bunlardan biri arka damak ünsüzüdür ve ği sesini verir, diğeri de ön damak ünsüzü olan /y/ sesini verir” (Kılıç & Erdem, 2008). Bu nedenle; bu çalışmada, yumuşak g (ğ)’nin bir ses veya harf olup olmadığı tartışmalarından uzak kalınmış, ancak tek bir sesbirime işaret etmediği düşüncesinden hareketle, “/ğ/” yerine “yumuşak g (ğ)” ifadesini kullanmak tercih edilmiştir.

L harfi:

“Kalın ve ince olmak üzere iki çeşit /l/ sesini karşılar: Bunlardan biri ince ünlü olan kelimelerde bulunan “ince l”, diğeri kalın ünlü bulunan kelimelerdeki “kalın l”dir” (Ergin, 2012, s.95). Örn. ilik, ılık. Fakat bu iki ses arasındaki fark çok azdır ve Türkçede karışıklık doğurmamaktadır. Bu nedenle bu çalışmada, ikisi arasındaki farklılık ortaya konmakla birlikte ayrı birer ses olarak değerlendirilmemiştir.

Bu açıklamaların sonucu olarak; Edebi dilimizde bulunan 32 sesin alfabemizdeki 29 harf ile karşılandığını, üç sesimizin ise alfabede gösterilmediğini söyleyebiliriz. Bu üç ses alfabede mevcut üç harfin ikinci sesi olarak kullanılır. Başka bir ifade ile alfabemizde bulunan üç harf

üçer üçer toplam altı sesi karşılamaktadır. Bu harfler e, g ve k harfleridir. E harfi açık e ve kapalı e seslerini, G harfi ğ ve /g/ seslerini, k harfi ise k ve /k/ seslerini göstermektedir.

Arapçadaki Sesler ve Arap Alfabeti

“Arap yazısı, tarih yönünden en son ortaya çıkan yazılardan biri olmakla birlikte, bu yazının kaynağı tam olarak belirli değildir. Gerek İslam klasiklerindeki çeşitli rivayetler, gerekse modern çalışmalar Arap yazısının Hicaz dışında ortaya çıkıp, daha sonra Hicaz’a geçtiğini göstermektedir” (Demirayak, 2012, s. 34,35).

“İslamiyet’ten önce Arap Yarımadasında iki ayrı yazı kullanılmaktaydı. Esasen her iki yazının kaynağı da Fenike yazısı olduğundan aralarında benzerlikler vardı” (Aktan, 1988). “Güney Arabistan’da kullanılan ve *Müsned* adı verilen *Himyeri yazısı*, 29 harften oluşmaktaydı” (Apak, 2012, s.179). “Bu yazı çeşidi, 3’üncü yüzyılın sonlarında veya 4’üncü yüzyılın başlarında, muhtemelen Himyerlilerin yıkılışından sonra yerini Kuzey Arabistan’da kullanılmakta olan Arap yazısına terk etmiştir “ (Aktan, 1988). “Kuzey Arap yazısının temelini ise bitişik yazılan *Nabat yazısının* teşkil ettiği, Nabatilerin de bu yazıyı Aramilerden aldıkları bilinmektedir” (Apak, 2012s.179). “Arap yazısının gelişmesinde ve yayılmasındaki en büyük etken, elbette ki Kuran-ı Kerim’in yazıya geçirilmesi ve İslam dinini Arap yarımadasının dışına taşmasıdır” (Demirayak, 2012, s.36).

“İslamiyet’in ilk devirlerine kadar Arap yazısında, şekilleri aynı olan harflerin birbirinden ayırt edilebilmesi için kullanılan noktalar ve harekeler bulunmuyordu. Harekeler ilk olarak, İslamiyet’in doğuşundan sonraki dönemde, Kur’an-ı Kerim’i doğru okumasını sağlamak maksadı ile Ebu'l-Esved ed-Du'eli (öl. 69/688) tarafından kullanılmıştır” (Kızıklı, 2006).

Arap yazısındaki harflerin noktaları ise harekelerin kullanımına başlanmasından sonra konulmuştur. Şekilleri aynı olan ancak farklı seslere işaret eden harfler birbirinden ayırt edilemediği için bazı sorunlara neden oluyordu. “Rivayete göre Hz. Osman, Mısırlılara bir şahsı görevlendirmiş ve yazdığı mektupta “O’nu kabul ediniz” anlamında “فأقبلوه” ifadesini kullanmış, ancak o dönemde yazıda noktalar olmadığı için Mısırlılar bu ifadeyi “O’nu öldürünüz” anlamına gelen “فأقتلوه” olarak anlamıştı” (Aktan, 1988). İlk olarak halife Abdülmelik’in (öl. 86/705) Irak valisi Haccac b. Yusuf (öl.95/713) bu meseleye çare aramış ve Nasr b. Asım’ı (öl. 89/709) bu işle görevlendirmiştir. “Yahya b. Ya’mer’in (öl. 129/746)

Nasr b. Asım ile birlikte Kur'an-ı Kerim'e ilk defa nokta koyanlar olduğu da rivayetler arasındadır" (Aktan, 1988).

Arap Alfabesinde 28 harf bulunmaktadır.¹ Yazı sağdan sola doğru yazılır. Arapçadaki sesleri gösteren bu harfler, yalnız başlarına veya bir kelime içindeki yerlerinin başta, ortada veya sonda bulunmasına göre değişik biçimlerde yazılırlar. Harflerin 22'si, hem kendinden önceki hem de kendinden sonraki harflerle birleşir. 6'sı ise kendinden sonra gelen yani solundaki harfle birleşmez.

Arap alfabesinde bulunan harflerin tamamı ünsüzleri işaret eder, ünlüler için kullanılan ayrı harf yoktur. Uzun ünlüler için ünsüzleri gösteren harfler kullanılır, kısa ünlüleri göstermek için ise harf kullanılmaz.

Arap alfabesindeki harflerin her biri, tek bir sese işaret eder. Bir harfin iki ayrı sese işaret etmesi söz konusu değildir.

¹Arap dilbilimci Sibeveyh'e (ö.180/796) göre; elif, hem uzun fetha'yı işaret etmekte hem de hemze'nin yazımında kaide teşkil etmektedir. Bu iki ayrı fonksiyonu nedeniyle elifi iki ayrı harf olarak kabul edip Arap alfabesinin 29 harften oluştuğunu ifade etmiştir. (Hicazi, 2015)

BÖLÜM 2

ÜNLÜLER VE ÜNSÜZLER

Seslerin oluşumunda iki bariz durum söz konusudur. Bunlardan birincisi hava akımının ses yolundaki organlardan hiç birine temas etmeden ortaya çıkması diğeri ise ses yolundaki organların birbirine temas etmesi ile ortaya çıkmasıdır. Oluşum esnasındaki bu temas veya temassızlık sesin konuşma dilindeki görevlerinin de belirginleşmesine etki eder. Bu nedenle tüm dil bilimciler sesleri temel olarak, ünlü ve ünsüz olmak üzere ikiye ayırmaktadır. “Ünlüler, ciğerlerden alınan havanın, ağzın değişik bölgelerinde ve dilin değişik hareketleriyle oluşurken; ünsüzler, havanın ses çıkarma organına çarptırılmasıyla elde edilirler” (Karaağaç, 2013, s.31). Ünlü ile ünsüz arasındaki fark, ses yolunun kapalı ya da açıklığına dayanır. Bu yüzden bir kelime içerisinde ünsüzler, ancak ağız açıkken çıkarılan ünlülerle birlikte çıkarılabilir.

Ünsüzler

“Oluşumları sırasında ses yolunda belirli bir temas, kapantı, bir engel, bir takıntı olan seslere Ünsüz (konsonant) adı verilmektedir: g, f, ş gibi” (Ergin, 2012). (İng. Vowels, Ar. الصوامت) Bu temas veya engel noktası; gırtlığın sonundan başlayarak dudaklara kadar ses yolunun çeşitli noktalarındaki çeşitli organlar tarafından meydana getirilebilir. Bu temas veya engelin meydana geldiği yere *boğumlanma noktası* adı verildiğini yukarıda ifade etmiştik. Buradan hareketle ünsüzleri sınıflandırırken öncelikle boğumlanma noktalarını dikkate alarak, boğumlama noktası aynı olan ünsüzleri bir araya getirerek gruplandırmak, başka bir ifade ile ünsüzleri oluşum noktalarına göre sınıflandırmak mümkündür.

Boğumlanma Noktalarına Göre Ünsüzler

Ünsüzlerin oluşumu esnasında; hareketli boğumlanma organları, az hareketli veya hareketsiz boğumlanma yerlerine yaklaşır veya değerkler. “Boğumlanma yerlerine göre sınıflandırılırken genellikle hareketsiz veya az hareketli boğumlanma yerlerinin isimleriyle adlandırılırlar” (Vural & Böler, 2012).

Boğumlanma yerlerinin değışik kaynaklarda değışik şekillerde sınıflandırıldığı görmek mümkündür. Hatta her kaynaktaki birbirine benzer ancak farklı bir sınıflandırma yapılmış olduğunu söylemek daha doğru bir ifade olacaktır. Ayrıca dillerin ses özelliklerinin farklı olması nedeniyle boğumlama noktaları da farklılık gösterir. Bazı dillerde, bazı boğumlama noktaları yoğun kullanılırken, diğer dillerde bazı boğumlama noktaları hiç kullanılmıyor olabilir. Aşağıdaki sınıflandırma Türkçe ve Arapçadaki ünsüzlerin boğumlama noktaları dikkate alınarak yapılmıştır.

Dudak Ünsüzleri:

“Her iki dudağın birbirine ya da alt dudağın üst dişlere dokunması veya yaklaşması ile boğumlanan ünsüzlere *dudak ünsüzleri* denir” (Vural & Böler, 2012). (İng. Labials, Ar. الصوامت الشفوية) Bu ünsüzlerin boğumlanma yeri, ses yolu üzerindeki dudaklar olmakla birlikte, boğumlanmada esnasında bazen her iki dudak bazen de dudaklardan sadece bir tanesi işlevseldir. Bu nedenle dudak ünsüzleri kendi içlerinde iki bölüme ayrılır. “Alt dudağın üst dudağa dokunmasıyla oluşanlara ünsüzlere *çift dudak ünsüzleri* (İng. Bilabials, Ar. الصوامت الشفوانية), alt dudağın üst dişlere dokundurulması ile oluşanlara ise *diş-dudak ünsüzleri* (İng. labio-dentals, Ar. الصوامت الشفوانية - الأسنانية) denir” (Karaağaç, 2013). Türkçedeki /m/ ve /p/ ünsüzleri ile Arapçadaki /و/ ve /ب/ ünsüzleri çift dudak, Türkçedeki /v/ ve Arapçadaki /ف/ ünsüzleri diş – dudak ünsüzlerine örnektir.

Diş Ünsüzleri:

Dil ucunun veya diş tacının üst dişlere, diş etine veya diş eti-damak sınırına dokunması veya yaklaşması ile boğumlanan ünsüzlere *diş ünsüzleri* adı verilmektedir (Vural & Böler, 2012). (İng. Dentals, Ar. الصوامت الأسنانية) Bu ünsüzler boğumlanma noktasındaki küçük ayrılıklara göre kendi içlerinde sınıflandırılır. Dil ucunun üst ön dişlerin arkasına veya diş yuvalarına

dokunması veya yaklaşmasıyla boğumlananlar ünlüler *dişeti ünsüzleri* adını alır. (İng. Alveolar, Ar. الصوامت اللثوية) “Dil ucunun veya ön tarafının diş yuvası veya ön damağa teması veya yaklaşması ile oluşan ünsüzler ise *diş eti-damak ünsüzleridir*” (Ergin, 2012, s.109). (İng. Palato – alveolar, Ar. الصوامت اللثوية الغارية) Türkçedeki /d/, /t/, /s/, /z/, /n/ ünsüzleri ve Arapçadaki /ض/, /ن/, /ط/, /ز/, /ص/ ünsüzleri dişeti ünsüzlerine; Türkçedeki /c/ ve /ç/ sesleri ile Arapçadaki /ج/, /ش/ ünsüzleri de diş eti-damak ünsüzlerine örnektir.

Havanın dil ile dişler arasından bırakılmasıyla çıkarılan peltek seslere ise *dişler arası ünsüzler* denir (Mustafa & Suid, 1993). (İng. Interdentals, Ar. الصوامت ما بين الأسنان) Arapçadaki /ث/ ve /ظ/ ünsüzleri dişler arası ünsüzlere örnek verilebilir.

Damak Ünsüzleri

“Dil sırtının tümsekleşip ön veya art damağa yaklaşması veya dokunması ile çıkarılan ünsüzlere *damak ünsüzleri* denir” (Vural & Böler, 2012). (İng. Guttural) Bunlardan “dil ucunun ön veya sert damağa dokunduğu yerde çıkan sesler *ön damak ünsüzü* (İng. Palatals, Ar. الصوامت الغارية), dil ucunun art veya yumuşak damağa dokunduğu yerden çıkan sesler *art damak (veya arka damak) ünsüzü* olarak adlandırılırlar” (Karaağaç, 2013). (İng. Velars, Ar. الصوامت الحنكية) Türkçede /g/ ve /k/ sesleri ile Arapçadaki /ك/ ve /ي/ sesleri öndamak, Türkçedeki k ünsüzü ile Arapçadaki /ق/, /خ/ ve /غ/ ünsüzleri art damak ünsüzüdür.

Boğaz Ünsüzleri:

Gırtlığın en üstünde boğaz boşluğunda boğumlanan ünsüzlerdir. (İng. Pharyngeal, Ar. الصوامت الحلقية) Arapçadaki /ع/ ve /ح/ ünsüzleri gibi.

Gırtlak Ünsüzleri:

“Ses tellerinin soluk durumuna oranla birbirlerine daha çok yaklaşarak veya dokunarak meydana getirdiği ünsüzlere *gırtlak ünsüzü* denir” (Vural & Böler, 2012). (İng. Larynx, Ar. الصوامت الحنجرية) Türkçenin /h/ ve Arapçanın /ء/ ünsüzü gırtlak ünsüzüdür.

Ünsüzler, boğumlanma noktalarına göre sınıflandırılmasının yanında, ses tellerinin ton verip vermemesine göre (Sedalı (Tonlu, Ötümlü) – Sedasız (Tonsuz, Ötümsüz) Ünsüzler) ayrıca boğumlanma sırasında ses yolunun kapanma veya daralma durumuna göre (Sürekli (Açık ses yolunda oluşan) Ünsüzler– süreksiz (Kapantılı ses yolunda oluşan, patlamalı veya patlayıcı) ünsüzler) olarak da sınıflandırılır.

Ses Tellerinin Ton Verip Vermemesine Göre Ünsüzler

“Ünsüzlerin bir kısmı sedalıdır, bir kısmı sedasızdır” (Ergin, 2012, s.88). Sedalı Ünsüzler (İng. Voiced consonants, Ar. الصوامت المجهورة); Ötümlü veya Tonlu Ünsüzler olarak da adlandırılır ve ses yolunda herhangi bir yerde engele takılmakla birlikte, telaffuzu için ses telleri titreşir. “Bunlar tıpkı ünlüler gibi ses tellerini titreştirirler, yani sedalarını ses tellerinden alırlar. Sedasız, tonsuz veya ötümsüz (İng. Unvoiced consonants, Ar. الصوامت المهموسة) olarak adlandırılan ünsüzlerin telaffuzunda ise ses telleri titreşmez. Bunlar seslerini çarpma veya sürtünmeden alırlar” (Coşkun, 1999, s. 46).

Sedalı veya sedasız olsun hava kanalında engelle karşılaşılan tüm sesler, ünsüzdür. Dolayısıyla “eski Yunanlıların ünsüzler için yaptığı “yardım olmadan telaffuz edilemeyen ses” tanımının yanlış olduğu ortaya çıkmaktadır. Sedasız bir ünsüzü tek başına telaffuz etmek mümkündür” (Mustafa & Suid, 1993). Bununla birlikte “seslerini boğumlanma noktasındaki çarpma veya sürtünmeden aldıkları için yükselip alçaltma imkânı olmayan, tonsuz, renksiz, fısıltı seslerdir. Sedasız ünsüzler; kelimelerin içinde ancak ünlüler ve sedalı ünsüzlerin arasında seslenir, onlara tutunur, onların sayesinde yüksek sesle duyulur” (Ergin, 2012, s.107).

“Bazı sedasız ünsüzlerin; boğumlanma noktası aynı olan sedalı birer karşılığı vardır. Örneğin /ç/ sedasız bir ünsüzdür. Aynı çıkış noktasında oluşan sedalı karşılığı /c/ ünsüzüdür. Bu tür ünsüzlere *karşılıklı ünsüzler* denir.” (Coşkun, 1999). Karşılıklı ünsüzler aynı boğumlanma noktasında boğumlanmalarına rağmen birinin sedalı diğerinin sedasız olması nedeniyle ayrı seslerdir ve alfabede ayrı harflerle gösterilmektedirler.

“Karşılıklı ünsüzler dışında kalan sedalı veya sedasız ünsüzlere *karşılıksız ünsüzler* denir” (Coşkun, 1999, s.47). Doğal olarak bazı sedalı ünsüzlerin sedasız karşılığı yoktur. Aynı şekilde bazı sedasız ünsüzlerin de sedalı karşılığı olmaz.

Boğumlanma Sırasında Ses Yolunun Kapanma veya Daralma Durumuna Göre Ünsüzler

Bazı ünsüzlerin oluşum noktasında temas eden organlar tamamıyla kapanır, bir kısmında ise hava geçidi daralıp genişleyebilir. Dolayısıyla Ünsüzleri; sedalı ve sedasız olarak sınıflayabildiğimiz gibi ayrıca temas derecesi bakımından “Kapantılı ses yolunda oluşan ünsüzler (Süreksiz, Patlamalı, Patlayıcı ünsüzler)” ve “Açık ses yolunda oluşan (sürekli) ünsüzler” olarak sınıflamamız da mümkündür.

Kapantılı Ses Yolunda Oluşan (Süreksiz, Patlamalı, Patlayıcı) Ünsüzler

Oluşumları esnasında harekete geçen organlar, ses yolunu tamamıyla kapatarak hiçbir geçit bırakmazlar. Hava akımı önüne çıkan engele çarparak onu bir darbe ile açar, havanın patlamalı bir ses çıkarması ünsüzün teşekkülüne sebep olur. Tek bir defada söylenebilir ve sürekli bir şekilde çıkarılamazlar. Bu nedenle; bu ünsüzlere *patlamalı, patlayıcı veya süreksiz ünsüz* adı verilmektedir. (İng. Explossives, Ar. الصوامت الانفجارية) “Bu patlama, sedalı ünsüzlerde az olur. Fakat sedasız ünsüzlerde çok açık olarak hissedilir” (Ergin, 2013, s.47,48). Örneğin /b/ ve /p/ ünsüzleri aynı çıkış noktasında oluşan karşılıklı ünsüzlerdir. /b/ sedalı, /p/ ise sedasızdır. /p/ ünsüzünde patlama daha fazla hissedilirken, /b/ sesinde daha hafiftir.

Açık Ses Yolunda Oluşan (Sürekli) Ünsüzler

Açık ses yolunda oluşan ünsüzlerdir. Başka bir ifade ile “oluşumları esnasında, hava yolunda herhangi kısıtlayıcı bir engel bulunmaz” (Coşkun, 1999, s.50). Ses yolu, ünsüzün özelliğine göre biraz geniş veya biraz dar olabilir ancak tam olarak kapanmadığı için havanın dışarı atılması rahat olur. Ses yolu açıkken oluşan ünsüzler ses yolunun açıklık seviyesine göre (dar veya geniş olmasına göre) ikiye ayrılırlar:

Dar Ses Yolunda Oluşan (Sürtünmeli, Sızıcı) Ünsüzler

Bu ünsüzlerin oluşumu esnasında; hava, /f/ ünsüzünde olduğu gibi, “ses organları arasındaki nispeten dar olan yoldan sızarak geçer. Bu sebeple, bu ünsüzlere *Sürtünmeli* veya *Sızıcı Ünsüzler* denir” (Coşkun, 1999, s.50). (İng. Fricatives, Ar. الصوامت الاحتكاكية)

Geniş Ses Yolunda Oluşan (Sürtünmesiz, Akıcı) Ünsüzler

Bunların oluşumunda ise; hava, ses organları arasındaki nispeten geniş olan yoldan rahatlıkla geçer. “Ses yolundan rahatlıkla geçen bu ünsüzlere *sürtünmesiz* veya *Akıcı Ünsüzler* denir” (Coşkun, 1999, s.50). (İng. Affricates, Frictionless) Akıcı ünsüzleri kendi içerisinde dört bölümde ele almak mümkündür:

Burun (Geniz) Ünsüzleri:

Ünsüzlerin çoğunda, hava ağız yolundan dışarıya çıkmaktadır. Ancak /n/ ünsüzünün telaffuzunda olduğu gibi bazı ünsüzlerde oluşum yeri ağız olmasına rağmen, hava burundan boşalır. “Bunların oluşumu esnasında, küçük dil kısmen ağız yolunu kapatır. Böylelikle hava geniz yoluna sevk edilmiş olur” (Coşkun, 1999, s.50). Bu ünsüzlere Burun ünsüzleri, Geniz ünsüzleri veya Nazal ünsüzler adı verilir. (İng. Nasals, Ar. الغناء, الصوامت الانفية) Patlamalı ünsüzler ve sürekli ünsüzler arasında geniz ünsüzü olmadığı için, Akıcı ünsüzler kategorisine dâhil edilmiştir.

Yan Ünsüzler:

Ünsüzün oluşumu esnasında hava akımının ortasında engel meydana gelir ve hava engelin iki yanından dışarı çıkma imkânı bulur ve bu sebeple yan (veya yanal) ünsüz olarak adlandırılır. (İng. Laterals, Ar. الصوامت المنحرفة) Türkçedeki /l/, Arapçadaki /ل / ünsüzü örnek olarak verilebilir. “/ل / ünsüzünün oluşumunda, dilin ucu, dilin ortasında üst kesici dişlerin köküne, hava için çıkış yeri bırakacak şekilde dayanır. Üst damak yükselir, hava burundan değil ağızda, dilin iki yanından çıkmaz. Bu esnada ses telleri de titreşir” (Mustafa & Suid, 1993).

Çarpmalı (Tekrarlı) Ünsüzler:

Çarpmalı (Tekrarlı) Ünsüzler (İng. Rolled consonant, Ar. الصوامت الكرة); “Dilin ucu gibi yumuşak, esnek bir organın, ağız içerisinde hava yolunu tam olarak kapatmadan bir noktaya hızlı bir şekilde ve birden fazla kez çarpması ile oluşur” (Mustafa & Suid, 1993). Çarpma esnasında hava yolu çok kısa bir süre için kapandığından tam bir patlama oluşturmaz. Bu şekilde oluşan sadece /r/ ünsüzü vardır. Bu yüzden patlamalı değil sürtünmeli ünsüz sayılır. /r/ ünsüzünün oluşumunda dudaklar hafif açıktır. “Ciğerlerden gelen havanın önünde dil ucu

serbesttir. Dil hızlı bir şekilde titreşerek dişetlerine vurur. Bu esnada ses telleri titreşir” (Akçay, 1994).

“Hava akımı dili titreşmesiyle dil ucunun diş etine hızlı biçimde ve ardışık olarak vurması nedeniyle “*tekrarlı sessiz*” olarak da isimlendirilir” (Mustafa & Suid, 1993).

Yarı Ünlüler:

Yarı ünlüler (İng. semi-consonant, semi-vowel, Ar. أشباه الصوائت); “Oluşum noktaları ünlüyle ünsüz arasında bulunan ve ünlüye yakın nitelik taşıyan seslerdir” (Türk Dil Kurumu, 2005). /y/ ve /w/ sesleri örnek olarak verilebilir. Yarı ünlüler “*kayan ünlüler*” olarak da isimlendirilir. Çünkü dar ünlülerle çok yakın bir ilişki içindedirler. “Dar ünlülerin daha da daralmış şekli olarak kabul edilirler” (Kılıç & Erdem, 2008). “Yarı ünlülerin oluşumlarında; organlar, kapalı ünlü oluşturarak başlar sonra çabucak daha net ortaya çıkan başka bir ünlüye geçiş yapılır. Birinci seslinin duyulması dikkat çeken bir zaman almaz. Bu seslerin ünsüzler grubuna alınmasının sebebi, zayıf bir solukla hızlıca geçiş yapmasıdır” (Mustafa & Suid, 1993).

Türkçedeki Ünsüzler

Türkiye Türkçesinde (Edebi dil, yazı dili veya İstanbul Türkçesi olarak da ifade edilebilir) 23 adet ünsüz bulunmaktadır:

/b/, /c/, /ç/, /d/, /f/, /g/, ğ, yumuşak g (ğ), /h/, /j/, /k/, k, /l/, /m/, /n/, /p/, /r/, /s/, /ş/, /t/, /v/, /y/, /z/

Bu ünsüzleri yukarıda yapılan açıklamalar çerçevesinde aşağıdaki şekilde sınıflandırmalara tabi tutmak mümkündür.

Boğumlanma Noktalarına Göre Ünsüzler

Dudak Ünsüzleri:

Çift Dudak Ünsüzleri: /b/, /m/, /p/

Diş-Dudak Ünsüzleri: /f/, /v/

Diş Ünsüzleri:

Diş eti Ünsüzleri: /d/, /l/, /n/, /r/, /s/, /t/, /z/

Dişeti Damak Ünsüzleri: /c/, /ç/, /j/, /ş/

Damak Ünsüzleri:

Ön Damak Ünsüzleri: /g/, /k/, /y/

Arka Damak Ünsüzleri: ğ, k, yumuşak g (ğ)

Gırtlak Ünsüzü: /h/

Ses Tellerinin Ton Verip Vermemesine Göre Ünsüzler

Türkçedeki sedalı ünsüzler: Türkçedeki ünsüzlerin 14 tanesi sedalı ünsüzdür:

/b/, /c/, /d/, /g/, ğ, yumuşak g (ğ), /j/, /l/, /m/, /n/, /r/, /v/, /z/, /y/

Türkçedeki Sedasız ünsüzler: Türkçedeki 23 ünsüzden geriye kalan 9 tanesi

sedasız ünsüzdür: /ç/, /f/, /h/, /k/, k, /p/, /s/, /ş/, /t/

Türkçedeki aynı çıkış noktasında oluşan *karşılıklı ünsüzler* Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1

Türkçedeki Aynı Çıkış Noktasında Oluşan Karşılıklı Ünsüzler

Sedalı ünsüz	Sedasız ünsüz
/b/	/p/
/c/	/ç/
/d/	/t/
/g/	/k/
ğ	k
/v/	/f/

/z/	/s/
/j/	/ş/

Sedasız karşılığı olmayan sedalı ünsüzler: /m/, /n/, /l/ (ince ve kalın /l/), /r/, /y/

Sedalı karşılığı olmayan sedasız ünsüz: /h/

Boğumlanma Sırasında Ses Yolunun Kapanma veya Daralma Durumuna Göre Ünsüzler

Süreksiz (Patlamalı, Patlayıcı) Ünsüzler:

Türkçedeki süreksiz ünsüzler: /b/, /c/, /ç/, /d/, /g/, ğ, /k/, k, /p/, /t/

Açık Ses Yolunda Oluşan (Sürekli) Ünsüzler:

Sızıcı (Sürtünmeli) ünsüzler:

Türkçedeki Sızıcı ünsüzler şunlardır: /f/, /h/, /j/, /s/, /ş/, /v/, /z/.

Akıcı (Sürtünmesiz) Ünsüzler:

Burun ünsüzleri: /m/, /n/

Yan ünsüzler: /l/ (ince ve kalın)

Çarpmalı (Tekrarlı) ünsüzler: /r/

Yarı ünlüler: “Türkçede iki tane yarı ünlü vardır: /i/’nin dar şekli olan /y/ ve /ı/’nın dar şekli olan “yumuşak g (ğ)” ünsüzü” (Kılıç & Erdem, 2008).

Ünlü Ünsüz Uyumu

Türkçe kelimelerde ünlüler ile ünsüzler arasında görülen uyuma ünlü ünsüz uyumu (Vokal Konsonant Uyumu, İng. Vocal Consonant Harmony) denir. “Bu uyum ünlülerin hepsi ve

ünsüzlerin bazıları ile ilgilidir. Ünlü ünsüz uyumu esas itibariyle ön ve arka damak ünsüzleri ile ön ve arka damak ünlülerinin birbirine uyması hadisesidir” (Ergin, 2013, s.75). Türkçe kelimelerde /k/, /g/, /y/ sesini veren yumuşak g (ğ), ince /l/ ancak /e/, /i/, /ö/, /ü/ ünlüleri; k, ğ, ı sesini veren yumuşak g (ğ), kalın /l/ ile de ancak /a/, /ı/, /o/, /u/ ünlüleri bir arada bulunabilirler.

Tablo 2

Ünlü Ünsüz Uyumuna İlişkin Örnekler

ön, ince		art, kalın	
/k/	kim, kez, dik, kesik	k	kıl, kaz, yık, yak, kaç
/g/	giy, gez, üzgün	ğ	gık, gaga, dalgın
/y/ sesi veren yumuşak g (ğ)	Değil	ğ sesi veren yumuşak g (ğ)	ağır
ince /l/	dil, del, elek	kalın /l/	yıl, kal

Ergin, M. (2013). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak.

Demircan (1979); /s/, /y/, /ş/ ve /r/ ünsüzlerini de ilave ederek bu ünsüzlerin de derece derece bundan etkilenecek iki yerden çıkarıldığını ifade etmektedir. Ayrılık, dilin ön ya da arkasından damağa daha yakın oluşundan gelmektedir.

Tablo 3

Ünlü Ünsüz Uyumuna İlişkin Örnekler

ön, ince	art, kalın
sen, sin, bengi, ne	san, sanki, sun, son
yit, yen, giy, bey	yık, yan, say, duy
şimdi, şen, diş, eş	aşı, yaşa, kış, baş
bir, yer, birim, diren,	kır, sar, sor

Demircan, Ö. (1979). *Türkiye Türkçesinin Ses Düzeni. Türkiye Türkçesinde Sesler*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Türkçedeki ünsüzler ve özellikleri Tablo 4 ve Tablo 5’te gösterilmiştir.

Tablo 4

Türkçede Ünsüzler

Sıra no	Ünsüz	Örnek	Ses tellerinin ton verip vermeme sine göre	Boğumlanma noktalarına göre	Boğumlanma sırasında ses yolunun kapanma veya daralma durumuna göre:
1	/b/	ben	Sedalı	Çift Dudak	Patlamalı (Süreksiz)
2	/c/	acı	Sedalı	Dişeti Damak	Patlamalı (Süreksiz)
3	/ç/	çiçek	Sedasız	Dişeti Damak	Patlamalı (Süreksiz)
4	/d/	dolu	Sedalı	Diş eti	Patlamalı (Süreksiz)
5	/f/	fısıltı	Sedasız	Diş-Dudak	Sızıcı (Sürtünmeli)
6	/g/	güzel	Sedalı	Ön Damak	Patlamalı (Süreksiz)
7	ğ	gaga	Sedalı	Arka Damak	Patlamalı (Süreksiz)
8	Yumuşak g (ğ)	doğru	Sedalı	Arka Damak	Yarı Ünlü
9	/h/	hangi	Sedasız	Gırtlak	(Sürtünmeli, Sızıcı)
10	/j/	jandarma	Sedalı	Dişeti Damak	Sızıcı (Sürtünmeli)
11	k	kuzu	Sedasız	Arka Damak	Patlamalı (Süreksiz)
12	/k/	kedi	Sedasız	Ön Damak	Patlamalı (Süreksiz)
13	/l/	el, al	Sedalı	Diş eti	Akıcı (Sürtünmesiz) - Yanal
14	/m/	emek	Sedalı	Çift Dudak	Akıcı (Sürtünmesiz) - Nazal
15	/n/	nine	Sedalı	Diş eti	Akıcı (Sürtünmesiz) - Nazal
16	/p/	tepe	Sedasız	Çift Dudak	Patlamalı (Süreksiz)
17	/r/	vergi	Sedalı	Diş eti	Akıcı (Sürtünmesiz) – Çarpmalı (Tekrarlı)
18	/s/	sevinç	Sedasız	Diş eti	Sızıcı (Sürtünmeli)
19	/ş/	komşu	Sedasız	Dişeti Damak	Sızıcı (Sürtünmeli)
20	/t/	Türk	Sedasız	Diş eti	Patlamalı (Süreksiz)
21	/v/	var	Sedalı	Diş-Dudak	Sızıcı (Sürtünmeli)
22	/y/	yol	Sedalı	Ön Damak	Yarı Ünlü
23	/z/	boğaz	Sedalı	Diş eti	Sızıcı (Sürtünmeli)

Tablo 5

Türkçedeki Ünsüzlerin Sınıflandırılması

			Boğumlanma Yerine Göre Ünsüzler						
			Çift Dudak	Diş - Dudak	Diş eti	Dişeti Damak	Ön damak	Arka damak	Gırtlak
Ses Yolunun Kapanma ve Daralma Durumuna Göre	Süreksiz (Patlamalı, Patlayıcı) Ünsüzler	Sedalı	b		d	c	g	ğ	
		Sedasız	p		t	ç	k	ķ	
	Sızıcı (Sürtünmeli) ünsüzler	Sedalı		v	z	j			
		Sedasız		f	s	ş			h
	Sürekli Ünsüzler	Burun (Geniz)	Sedalı	m		n			
			Sedasız						
		Yan	Sedalı			l			
			Sedasız						
		Çarpmalı (Tekrarlı)	Sedalı			r			
			Sedasız						
		Yarı Ünlü	Sedalı				y	ğ	
			Sedasız						

Arapçadaki Ünsüzler

Arapçada 26 adet ünsüz, 2 adet de yarı ünlü olmak üzere toplam 28 ünsüz vardır. Arapçadaki ünsüzler şunlardır: /ء/, /ب/, /ت/, /ث/, /ج/, /ح/, /خ/, /د/, /ذ/, /ر/, /ز/, /س/, /ش/, /ص/, /ض/, /ط/, /ظ/, /ع/, /غ/, /ف/, /ق/, /ك/, /ل/, /م/, /ن/, /ه/, /و/, /ي/

Bu ünsüzleri aşağıdaki şekilde sınıflandırmalara tabi tutmak mümkündür.

Boğumlanma Noktalarına Göre Ünsüzler

Dudak Ünsüzleri:

Çift Dudak Ünsüzleri: /ب/, /م/, /و/

Diş-Dudak Ünsüzleri: /ف/

Diş Ünsüzleri:

Diş eti Ünsüzleri: /ض/, /د/, /ت/, /ط/, /ز/, /ص/, /س/, /ل/, /ن/, /ر/

Dişeti Damak Ünsüzleri: /ج/, /ش/

Dişler arası Ünsüzler: /ظ/, /ذ/, /ث/

Damak Ünsüzleri:

Ön Damak Ünsüzleri: /ك/, /ي/

Arka Damak Ünsüzü: /خ/, /غ/, /ق/

Boğaz Ünsüzleri: /ع/, /ح/

Gırtlak Ünsüzleri: /ه/, /ء/

Ses Tellerinin Ton Verip Vermemesine Göre Ünsüzler

Arapçadaki sedalı ünsüzler: Arapçanın 28 ünsüzünden 15'i sedalıdır.

/ب/, /ج/, /د/, /ذ/, /ر/, /ز/, /ض/, /ظ/, /ع/, /غ/, /ل/, /م/, /ن/, /و/, /ي/

Arapçadaki sedasız ünsüzler: Arapçanın 28 ünsüzünden 13'ü ise sedasızdır.

/ء/, /ت/, /ث/, /ح/, /خ/, /س/, /ش/, /ص/, /ط/, /ف/, /ق/, /ك/, /ه/

Boğumlanma Sırasında Ses Yolunun Kapanma veya Daralma Durumuna Göre Ünsüzler

Süreksiz (Patlamalı, Patlayıcı) Ünsüzler:

/ء/, /ب/, /ت/, /د/, /ض/, /ط/, /ق/, /ك/

Açık Ses Yolunda Oluşan (Sürekli) Ünsüzler:

Sızıcı (Sürtünmeli) ünsüzler:

/ث/, /ح/, /خ/, /ذ/, /ز/, /س/, /ش/, /ص/, /ظ/, /ع/, /غ/, /ف/, /ه/

Akıcı (Sürtünmesiz) Ünsüzler:

Burun (Geniz, Nazal) Ünsüzleri : /م/, /ن/

Yan Ünsüzler: /ل/

Çarpmalı (Tekrarlı) Ünsüzler: /ر/

Yarı Ünlüler: /و/, /ي/ (“وجد” ve “يزن” örneklerindeki gibi)

Karışık Ünsüz (Patlamalı – Sürtünmeli): /ج/

Arapçadaki ünsüzler ve özellikleri Tablo 6’da gösterilmiştir.

Tablo 6

Arapçada Ünsüzler

Ses Yolunun Kapanma ve Daralma Durumuna Göre		Boğumlanma Yerine Göre Ünsüzler									
		Çift Dudak	Diş ve Dudak	Diş eti	Dişler arası	Dişeti Damak	Ön damak	Arka damak	Boğaz	Gırtlak	
Süreksiz (Patlamalı, Patlayıcı) Ünsüzler	Sedalı	ب		د ض							
	Sedasız			ت ط			ك	ق		ء	
Sürekli Ünsüzler	Sızıcı (Sürtünmeli) ünsüzler	Sedalı		ز	ذ ظ			غ	ع		
		Sedasız		ف	س ص	ث	ش		خ	ح	ه
	Akıcı (Sürtünmesiz) Ünsüzler	Burun (Geniz)	Sedalı	م	ن						
			Sedasız								
		Yan	Sedalı		ل						
			Sedasız								
		Çarpmalı (Tekrarlı)	Sedalı		ر						
			Sedasız								
	Yarı Ünlü	Sedalı	و				ي				
		Sedasız									
Karışık Ünsüz (Patlamalı – Sürtünmeli)	Sedalı					ج					
	Sedasız										

Arapçadan Türkçeye Geçmiş Kelimelerde Ünsüz Değişimleri

Tarih boyunca milletler siyasal, ekonomik ve toplumsal ilişkileri çerçevesinde, kültürel olarak birbirlerinden etkilenmişlerdir. İslamiyet ile birlikte, Müslümanlığın hâkim olduğu tüm coğrafyalarda olduğu gibi Türk Milletinin yaşadığı coğrafyalarda da Arapça, ilgi ve rağbet gören bir dil olmuştur. Her ne kadar farklı dil ailelerinden olsa da Arapça Türkçeye, Türkçe de Arapçaya kelime vermeye başlamış; ilerleyen yıllarla birlikte, Arapçanın Türkçe üzerindeki etkisi de iyice artmıştır. Dursunoğlu (2014); “Türkçenin en büyük lehçelerinden biri olan Türkiye Türkçesi’nde 6.463 Arapça sözcük bulunduğunu” belirtmektedir. Bu sayı, Türkiye Türkçesi’ndeki alıntı kelimeler bakımından en büyük sayıdır. Türkçenin bütün söz varlığı içinde en fazla yeri tutan Arapça sözcüklerin bazıları Türkiye Türkçesi’nde ses değerlerini olduğu gibi korurken, bazıları da küçük ya da büyük değişimlere uğramıştır.

Altun (2012); “dildeki alıntı kelimelerin, alıcı dilin ihtiyaçlarına göre şekillendiğini ve alıcı dile uygun hâle getirildiğini ayrıca bu değişimlerin niteliklerinin iki dilin ses yapısı, kelimenin kullanım sıklığı, kullanıldığı çevreler gibi farklı etkenlere göre şekillendiğini” ifade etmektedir. Yıldız (1999); bu tür kelimelere *ödüncleme* (*İng. loanword*) adını vermekte ve “çoğu zaman kelimelerde ses değişikliğinin yanında, anlam ve kullanış değişikliğinin de görüldüğünü” belirtmektedir. Ancak bu çalışmada sadece ses düzeyinde meydana gelen değişimler üzerinde durulacaktır.

Bu kapsamda, Arapçadan Türkçeye geçmiş bazı kelimelerin ses yapıları Türkçe ses yapısına uyumlu olduğu için aynen kaldığını, bununla birlikte diğer bazı kelimelerin ise Türkçenin ses yapısına uymayan sesler ihtiva ettiğinden bazı değişikliklere uğradığını söyleyebiliriz. Diğer bir ifade ile Türkçede bulunan sesler muhafaza edilmiş, ancak Türkçede bulunmayan sesler, Türkçede bulunan en yakın sese dönüşmüştür.¹

İşler (1996); alıntı kelimelerin “Arapça asıllarıyla arasındaki kısmi telaffuz benzerliği dolayısıyla Arapça öğrenmekte olan Türklerde ses bilgisi düzeyinde ciddi oranda olumsuz aktarıma yol açtığını” ifade etmektedir. Gerçekten de “Arapçadan Türkçeye de geçmiş aşağıdaki kelimeleri, Türkçedeki haliyle telaffuzunu işiten bir Arabın bu kelimeleri anlaması mümkün değildir.

عمر/ ömür, حلال/ helal, صدی/ seda, ضرر/ zarar, قطعي/ kati” (İşler, 1996).

¹Arapçadan Türkçeye geçen alıntı kelimelerdeki ses olayları ve fonetik değişimler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Dursunoğlu (2014) ve Yıldız (1999).

Bu noktadan hareketle, Arapçadan Türkçeye geçmiş olan kelimelerdeki ses değişimlerini incelemenin, Arapça ve Türkçedeki seslerin ve bu seslerin birbirlerine olan etkisinin karşılaştırılarak aralarındaki farkların daha belirgin olarak ortaya konmasına ve dolayısıyla Arapça öğrenen Türklerin telaffuzlarındaki geçmişten gelen olumsuz aktarımın giderilmesine fayda sağlayacağı değerlendirilmektedir.

Arapçadan Türkçeye geçmiş kelimelerdeki ünsüzlerin değişimlerini ve bu değişimlere ait örnekler aşağıda sunulmuştur.

1. Arapçadan Türkçeye geçmiş kelimelerde /ث/, /س/, /ص/ sesleri, Türkçede /s/ sesi ile karşılanmıştır.

Tablo 7

Arapçadan Türkçeye Geçmiş Kelimelerdeki /ث/, /س/, /ص/ Seslerine Ait Örnekler

Miras	مِيرَاث
İstisna	إِسْتِثْنَاء
Servet	ثَرْوَة
Seccade	سَجَّادَة
Esmer	أَسْمَر
Mesafe	مَسَافَة
Sabah	صَبَاح
Sadaka	صَدَقَة
Asi	عَاصِي

2. Arapçadan Türkçeye geçmiş kelimelerde /ذ/, /ز/, /ظ/ sesleri, Türkçede /z/ sesi ile karşılanmıştır.

Tablo 8

Arapçadan Türkçeye Geçmiş Kelimelerdeki /ذ/, /ز/, /ظ/ Seslerine Ait Örnekler

Zerre	ذَرَّة
Mezkûr	مَذْكُور
Zevk	ذَوْق
Zarif	ظَرِيف
Zalim	ظَالِم

Zafer	ظَفَر
Zaman	زَمَن
Rızık	رِزْق
Cihaz	جِهَاز

3. Arapçadan Türkçeye geçmiş kelimelerde /ه/, /خ/, /ح/ sesleri, Türkçede /h/ sesi ile karşılanmıştır.

Tablo 9

Arapçadan Türkçeye Geçmiş Kelimelerdeki /ه/, /خ/, /ح/ Seslerine Ait Örnekler

Haram	حَرَام
Muhasebe	مَحَاسِبَة
Hikmet	حِكْمَة
İhbar	إِخْبَار
İstihdam	إِسْتِخْدَام
Hıyanet	خِيَانَة
Hicret	هِجْرَة
Hediye	هَدِيَّة
Cahil	جَاهِل

4. Arapçadan Türkçeye geçmiş kelimelerde /ط/ ve /ت/ sesleri, Türkçede /t/ sesi ile karşılanmıştır.

Tablo 10

Arapçadan Türkçeye Geçmiş Kelimelerdeki /ط/ ve /ت/ Seslerine Ait Örnekler

Türkiye	تُرْكِيَا
Tercüme	تَرْجَمَة
Fitne	فِتْنَة
Matbaa	مَطْبَعَة
Tarz	طَرَز
Taksit	تَقْسِيط

5. Arapçadan Türkçeye geçmiş kelimelerde /د/ ve /ض/ sesleri genellikle /d/ sesi ile karşılanmıştır. Ancak /ض/ sesi bazı kelimelerde /z/ şekline dönüşür.

Tablo 11

Arapçadan Türkçeye Geçmiş Kelimelerdeki /د/ ve /ض/ Seslerine Ait Örnekler

Medrese	مَدْرَسَة
Dehşet	دَهْشَة
Adil	عَادِل
Darbe	ضَرْبَة
Dalalet	ضَلَالَة

Tablo 12

Arapçadan Türkçeye Geçmiş Kelimelerdeki /ض/ Sesinin /d/ ya da /z/ Sesine Dönüşmesine Ait Örnekler

Zabit	ضَابِط
Zarar	ضَرَر
Gazap	غَضَب
Darbe	ضَرْبَة
Dalâlet	ضَلَالَة
Adale	عَضَلَة

6. Arapçadan Türkçeye geçmiş kelimelerde /ق/ ve /ك/ sesleri, Türkçede /k/ sesi ile karşılanmıştır.

Tablo 13

Arapçadan Türkçeye Geçmiş Kelimelerdeki /ق/ ve /ك/ Seslerine Ait Örnekler

Kafes	قَفَص
Kalp	قَلْب
Ahlak	أَخْلَاق
Kehanet	كِهَانَة
Kinaye	كِنَايَة

Efkâr	أَفْكَار
-------	----------

7. Arapçadan Türkçeye geçmiş kelimelerde /و/ sesini, Türkçede /v/ sesi karşılar.

Tablo 14

Arapçadan Türkçeye Geçmiş Kelimelerdeki /و/ Sesine Ait Örnekler

Vekâlet	وَكَالَة
Valide	وَالِدَة
Mevcut	مَوْجُود

8. Arapçadan Türkçeye geçmiş kelimelerde /غ/ sesini, Türkçede /g/ sesi karşılar. Bu ses kelime ortasında ise /ğ/ sesine dönüşür.

Tablo 15

Arapçadan Türkçeye Geçmiş Kelimelerdeki /غ/ Sesine Ait Örnekler

Garip	غَرِيب
Gazel	غَزَال
Galip	غَالِب
Mağlup	مَغْلُوب
Mübalğa	مُبَالَغَة
Ağyar	أَغْيَار

9. Arapçadan Türkçeye geçen kelimelerin sonundaki çift ünsüzlerin aralarını açarak arasına ünlü sokulmuştur. Buna Türkçede “Ses Türemesi” adı verilmektedir (Vural & Böler, 2012).

Tablo 16

Arapçadan Türkçeye Geçmiş Kelimelerin Sonundaki Çift Ünsüzlerin Değişimine İlişkin Örnekler

Fikir	فِكْر
Zikir	ذِكْر
Şükür	شُكْر
Zulüm	ظُلْم
Cebir	جَبْر

Akıl	عَقْل
Şekil	شَكْل

10. “Türkçe, Arapça kelimelerin sonundaki /b/, /c/, /d/ ünsüzlerini sedasız hale getirmiştir” (Altun, 2012; Ergin, 202, s.152).

Tablo 17

Arapçadan Türkçeye Geçmiş Kelimelerin Sonundaki /b/, /c/, /d/ Ünsüzlerini Sedasız Hale Gelmesine İlişkin Örnekler

Mezhep	مَذْهَب
Hesap	حِسَاب
Cevap	جَوَاب
Mescit	مَسْجِد
Evlat	أَوْلَاد
Hudut	حُدُود
İlaç	عِلَاج
Hariç	خَارِج
İhtiyaç	اِحْتِيَاج

11. Arapçada /p/ ve /ç/ sesleri yoktur. Arapçadan Türkçeye geçen bazı kelimelerde /ب/ sesinin /p/ sesine, /ج/ sesinin ise /ç/ sesine dönüştüğü görülür.

Tablo 18

Arapçadan Türkçeye Geçmiş Kelimelerdeki /p/ ve /ç/ Seslerine İlişkin Örnekler

İptida	إِبْتِدَاء
İspat	إِثْبَات
Şüphe	شُبْهَة
Cephe	جَبْهَة
Meçhul	مَجْهُول
Lehçe	لَهْجَة
Teçhizat	تَجْهِيْزَات
İçtihat	إِجْتِهَاد

Türkçe ve Arapçadaki Ünsüzlerin Karşılaştırılması

1. Türkçedeki 32 sesten 23'ü ünsüz iken, Arapçada bulunan 34 sesin 28'i ünsüzdür. Başka bir ifade ile Türkçede Arapçadan daha az sayıda ses ve daha az sayıda ünsüz vardır. Arapça ünsüzler bakımından Türkçeye nazaran daha zengindir.

2. Türk alfabesindeki 29 harfin 21'i ünsüzleri gösterirken, Arap alfabesinde bulunan 28 harfin tamamı ünsüzleri gösterir. Türk alfabesinde Arap alfabesinden daha fazla sayıda harf olmasına karşılık, ünsüzleri işaret eden harf sayısının daha azdır.

3. Türkçedeki ünsüzlerden 19 tanesi Türk alfabesinde bire bir gösterilmekte iken *ğ* ve /k/ sesleri *k* harfiyle, /g/ ve *ğ* sesleri ise *g* harfi ile gösterilmektedir. Benzer şekilde “yumuşak *g* (*ğ*) harfi; biri arka damak ünsüzü olan *ğ* sesi ve diğeri de ön damak ünsüzü olan /y/ sesi olmak üzere iki ünsüzü göstermektedir” (Kılıç & Erdem, 2008). Türkçede aralarında çok fazla bir fark bulunmadığı gerekçesiyle farklı sesler olarak nitelendirilmemiş olsa da, kalın /l/ ve ince /l/ ünsüzleri vardır ve bu ünsüzler *l* harfi ile gösterilmektedir. Dolayısıyla Türkçedeki 23 ünsüzün, alfabedeki 21 harf ile gösterildiğini söylemek mümkündür.

ا, *و* ve *ي* harfleri ünsüzleri gösteren harf olmalarına rağmen aynı zamanda Arapçanın uzun ünlülerini göstermek için kullanılırlar. Ancak Arapçada iki ayrı ünsüzü gösteren bir harf yoktur.

4. Arapçadaki *ت* / ve *ط* /, *ذ* / ve *ظ* /, *س* / ve *ص* /, *د* / ve *ض* / sesleri; boğumlanma noktaları da dâhil olmak üzere tüm özellikleri aynıdır¹. Ancak hiçbir yazılı kaynakta söz konusu ses gruplarından her birinin farklı harflerle gösterilmiş tek bir ses olduklarına dair bir ifade yoktur. Aralarındaki fark *ت* /, *ذ* /, *س* /, *د* / seslerinden sonra gelen ünlüler (harekeler) ince; *ط* /, *ظ* /, *ص* /, *ض* / seslerinden sonra gelen ünlülerin (harekelerin) ise kalın okunmasıdır. Türkçede boğumlanma sırasında ses yolunun kapanma veya daralma durumu, boğumlanma noktası, ses tellerinin ton verip vermeme durumu aynı olan ünsüz yoktur².

5. Arapça ve Türkçede ortak olarak bulunan 16 adet ünsüz vardır. Bunlar:

Arapçadaki *ا* /, *ب* /, *ت* /, *ج* /, *د* /, *ر* /, *ز* /, *س* /, *ش* /, *ف* /, *ك* /, *ق* /, *ل* /, *م* /, *ن* /, *ه* /, *ي* / ve Türkçedeki *b* /, *t* /, *c* /, *d* /, *r* /, *z* /, *s* /, *ş* /, *f* /, *k* /, *g* /, *l* /, *m* /, *n* /, *h* /, *y* / sesleridir.

Bu seslerin birbirleriyle eşleşmesi şu şekildedir:

¹Bkz. Tablo 6

²Bkz. Tablo 5

(/y/) /ي/, (/h/) /ه/, (/n/) /ن/, (/m/) /م/, (/l/) /ل/, (/k/) /ك/, (k) /ق/ (/f/) /ف/, (/ʃ/) /ش/, (/s/) /س/, (/z/) /ز/, (/r/) /ر/, (/d/) /د/, (/c/) /ج/, (/t/) /ت/, (/b/) /ب/.

“Esasen birbirleriyle eşleştirilen bu seslerden hepsinin birebir aynı olduğu söylenemez; bununla birlikte birbirlerine çok yakın boğumlanma yeri ve telaffuza sahiptirler” (Aydın, 2010). “Eşleşen seslerin arasındaki farklar az olduğundan, sadece eşleşen seslerden oluşan ve hedef dilde bulunan kelimelerin telaffuzunun öğrenim ve öğretiminde hiçbir zorlukla karşılaşılmamakta, aksine anlam bakımından olumlu aktarım nedeniyle bu tür kelimelerin kolay öğrenildiği gözlenmektedir” (İşler, 1996).

Her iki dilde de bulunan seslerle ilgili birkaç noktanın ayrıntılı olarak açıklanması gerekmektedir:

İşler (2001 a) ve Aydın (2010), Türkçedeki /k/ sesini Arapçadaki /ك/ ile eşleştirmiş ve bu nedenle Arapçadaki /ق/ sesinin Türkçede bulunmadığını ifade etmişlerse de her iki çalışmada da seslerden ziyade harflerin eşleştirilmeye çalışıldığı anlaşılmaktadır. Hâlbuki Türk alfabesindeki k harfi iki sesi (/k/ ve ک) ifade eder. Dolayısıyla Türkçedeki /k/ sesinin Arapçadaki /ك/ sesini, Türk alfabesinde ayrı bir harf olarak gösterilmemiş olmasına rağmen Türkçe ses sisteminde mevcut olan ک sesinin ise Arapçadaki /ق/ sesini karşıladığını ifade etmek daha doğru bir değerlendirme olacaktır.

Arapçadaki /ج/ sesi ile Türkçedeki /c/ sesi; sedalı birer Dişeti-Damak ünsüzüdürler. Ancak /c/ sesi ses yolunun kapanma ve daralma durumuna göre süreksiz (patlamalı veya patlayıcı) bir ünsüz olarak; sesi /ج/ ise “Karışık Ünsüz” (İşler, 2001 b) yani hem patlamalı hem de sürtünmeli bir ünsüz (El-Huli, 1986) olarak tanımlanmaktadır. Ancak tanımlamadaki bu farka rağmen eşleştirilmelerinin yanlış olmadığı değerlendirilmektedir.

Arapçadaki /و/ sesi, Türkler tarafından çoğunlukla Türkçedeki /v/ şeklinde telaffuz edilmektedir. Hâlbuki Türkçedeki /v/ ünsüzü ise dar ses yolunda oluşan (sürtünmeli veya sızıcı) sedalı bir diş ve dudak ünsüzüdür. Arapçadaki /و/ sesi ise geniş ses yolunda oluşan (sürtünmesiz veya akıcı) sedalı bir yarı ünsüzdür. Arapçadaki /و/ sesi, Türkçedeki /v/ sesinden ziyade İngilizcedeki /w/ sesine yakındır.¹ Bu nedenle iki ses birbiriyle eşleştirilemez.

¹Bkz. Tablo 19 ve 20

6. Arapçada bulunup Türkçede bulunmayan 12 ünsüz vardır. Bunlar: /ء/, /ث/, /ذ/, /ح/, /خ/, /ص/, /ض/, /ط/, /ظ/, /ع/, /غ/, /و/ ünsüzleridir.

Türkçede bulunmayan bu sesleri ihtiva eden kelimelerin telaffuzunda, Arapça öğreniminin özellikle başlangıç seviyesinde, çok ciddi yanlışlar yapılmaktadır. “Türkçeye geçmiş kelimeler, Türkçenin ses yapısına uydurulduğundan, Arapça açısından yanlış kabul edilen telaffuzları olumsuz aktarmalarına neden olmaktadır. İleri seviyelerde ise Arap ülkelerinde eğitime devam edenler bu hatalarını giderebilmekte, ancak eğitimini Türkiye’de sürdürenlerin pek çoğunda yanlışlar ciddi şekilde devam etmektedir” (İşler, 1996).

7. Türkçede bulunup Arapçada bulunmayan 6 ünsüz vardır. Bunlar: /ç/, /g/, yumuşak g (ğ), /j/, /p/, /v/ ünsüzleridir.

“Yabancı dil öğretiminde anadilinde bulunup da hedef dilde bulunmayan öğeler özellikle ilk zamanlar ciddi bir önem arz etmez. Çünkü öğretilmeye çalışılan, hedef dildeki unsurlardır” (Aydın, 2010). Bu nedenle bu grupta bulunan ünsüzlerin Arapça öğrenimine etkisi yoktur.

8. Arapçadaki ünsüzlerin boğumlanma yerlerinin sayısı, Türkçedeki ünsüzlerin boğumlanma yerlerinden fazladır. Arapçanın ünsüzleri için 9 boğumlanma yeri tanımlanmışken Türkçenin ünsüzlerinin 7 boğumlanma yeri vardır. Türkçede dişler arasında boğumlanan peltak sesler ve boğazda boğumlanan sesler bulunmaz.

Ayrıca genel olarak Türkçedeki ünsüzlere göre daha fazla sayıda Arapça ünsüzünün ağzın geri kısmında (arka damak, boğaz ve gırtlakta) boğumlandığını ifade edebiliriz.

9. Türkçede bir kelimede k, ğ, ğı sesini veren yumuşak g (ğ) ve kalın /l/ ünsüzleri ancak kalın ünlülerle bir arada bulunabilir. /k/, /g/, /y/ sesi veren yumuşak g (ğ) ve ince /l/ ise ancak ince ünlülerle bir arada bulunabilir (Ergin, 2012, s.133). Buna ünlü ünsüz uyumu denmektedir. Arapçada “ /خ/, /ح/, /ق/, /ص/, /ض/, /ط/, /ظ/, /غ/, /ع/ seslerinin her zaman kalın telaffuz edildiğini” söylemek mümkündür. (Wright & Caspari, 2011)

Tablo 19
Arapça ve Türkçedeki Ünsüzlerin Karşılaştırılması

		Arapçada	Türkçede
Ünsüzler		/ء/, /ب/, /ت/, /ث/, /ج/, /ح/, /خ/, /د/, /ذ/, /ر/, /ز/, /س/, /ش/, /ص/, /ض/, /ط/, /ظ/, /ف/, /ق/, /ك/, /ل/, /م/, /ن/, /ه/, /و/, /ي/, /ا/, /إ/, /أ/, /آ/, /ع/, /غ/, /ف/, /ق/, /ك/, /ل/, /م/, /ن/, /ه/, /و/, /ي/, /ا/, /إ/, /أ/, /آ/, /ع/, /غ/	/b/, /c/, /ç/, /d/, /f/, /g/, ğ, yumuşak g (ğ), /h/, /j/, /k/, k, /l/, /m/, /n/, /p/, /r/, /s/, /ş/, /t/, /v/, /y/, /z/
Ortak olan ünsüzler		ب (b), ت (t), ج (c), د (d), ر (r), ز (z), س (s), ش (ş), ف (f), ق (k), ك (k), ل (l), م (m), ن (n), ه (h), ي (y)	
Karşılığı bulunmayanlar ünsüzler		/ء/, /ب/, /ت/, /ث/, /ج/, /ح/, /خ/, /د/, /ذ/, /ر/, /ز/, /س/, /ش/, /ص/, /ض/, /ط/, /ظ/	/ç/, /g/, ğ, yumuşak g (ğ), /j/, /p/, /v/
Sedalı ünsüzler		/ب/, /ت/, /ث/, /ج/, /ح/, /خ/, /د/, /ذ/, /ر/, /ز/, /س/, /ش/, /ص/, /ض/, /ط/, /ظ/	/b/, /c/, /d/, /g/, ğ, yumuşak g (ğ), /j/, /l/, /m/, /n/, /r/, /v/, /z/, /y/
Sedasız ünsüzler		/ء/, /ب/, /ت/, /ث/, /ج/, /ح/, /خ/, /د/, /ذ/, /ر/, /ز/, /س/, /ش/, /ص/, /ض/, /ط/, /ظ/	/ç/, /f/, /h/, /k/, k, /p/, /s/, /ş/, /t/
Süreksiz (Patlamalı, Patlayıcı) Ünsüzler		/ء/, /ب/, /ت/, /ث/, /ج/, /ح/, /خ/, /د/, /ذ/, /ر/, /ز/, /س/, /ش/, /ص/, /ض/, /ط/, /ظ/	/b/, /c/, /ç/, /d/, /g/, ğ, /k/, k, /p/, /t/
Sızılcı (Sürtünmeli) ünsüzler		/ء/, /ب/, /ت/, /ث/, /ج/, /ح/, /خ/, /د/, /ذ/, /ر/, /ز/, /س/, /ش/, /ص/, /ض/, /ط/, /ظ/	/f/, /h/, /j/, /s/, /ş/, /v/, /z/
Akıcı (Sürtünmesiz) Ünsüzler	Burun ünsüzleri:	/م/, /ن/	/m/, /n/
	Yan ünsüzler	/ل/	/l/ (ince ve kalın)
	Çarpmalı (Tekrarlı) ünsüzler	/ر/	/r/
	Yarı ünlüler	/و/, /ي/	/y/ ve yumuşak g (ğ),
Karışık Ünsüz (Patlamalı – Sürtünmeli)		/ج/	

Tablo 20

Arapça ve Türkçedeki ünsüzlerin Karşılaştırılması

			Çıkış Yerleri Bakımından								
			Çift Dudak	Diş ve Dudak	Diş eti	Dişler arası	Dişeti Damak	Ön damak	Arka damak	Boğaz	Gırtlak
Temas Derecesi Bakımından	Süreksiz (Patlamalı, Patlayıcı) Ünsüzler	Sedalı	ب b		ض د d		c	g	ğ		
		Sedasız	p		ط ت t		ç	ك k	ق k		ء
	Sızıcı (Sürtünmeli) Ünsüzler	Sedalı		v	ز z	ظ ذ	j		غ	ع	
		Sedasız		ف f	ص س s	ث	ش ş		خ	ح	ه h
	Sürekli Ünsüzler	Burun (Geniz)	Sedalı	م m		ن n					
			Sedasız								
		Yan	Sedalı			ل l					
			Sedasız								
		Akıcı (Sürtünmesiz) Ünsüzler	Sedalı			ر r					
			Sedasız								
		Yarı Ünlü	Sedalı	و				ي y	ğ		
			Sedasız								
	Karışık Ünsüz (Patlamalı – Sürtünmeli)	Sedalı					ج				
		Sedasız									

Ünlüler

Teşekkülleri sırasında ses geçidinde hiçbir takıntıya uğramayan, hiçbir engelle karşılaşmayan seslerdir. (Tr. Vokaller, İng. vowels, Ar. الصوائت) a, e, ü gibi. Ünsüzlerin bir kısmı sedalı bir kısmı sedasız iken ünlülerin tamamı sedalı seslerdir. Yani, oluşumlarının başlangıcında ses telleri de harekete geçer. “Ses tellerinden sonra ise; ağızdan çıkıncaya kadar, akımın önüne hiçbir takıntı, hiçbir engel çıkmaz. Dil, damak, diş, dudak gibi organlar birbiriyle temas etmezler” (Ergin, 2012, s.87). Ünlüler oluşumunda ses yolu tamamıyla açık bulunur. Gelen hava ve seda akımı rahat bir seyirle dışarı çıkar. Yalnız yolun açıklık derecesi ünlülerin çeşitlerine göre değişir. Bu değişiklik çenenin az veya çok açılması, dilin kabarıp alçalması ve dudakların yuvarlaşıp düzleşmesi ile temin edilir. “Ünlülerin teşekkülünde boğumlanma noktalarına göre dilin arkası, ortası veya ucu kabarır. Fakat bu kabarmalar hiçbir zaman geçidi kapatacak şekilde olmaz ve ortada rahat bir yol kalır” (Ergin, 2013, s.34 - 36).

Ünlülerin Sınıflandırılması

Ünlüler; boğumlanma noktalarına, açıklık kapalılık durumlarına, dudakların durumuna ve süreye (uzunluk-kısalıkları) göre sınıflandırılırlar:

Boğumlanma Noktalarına Göre Ünlüler

Ünlülerin bir kısmı ağız boşluğunun önünde oluşurken bir kısmı da arkasında oluşur. “Dilin ağız boşluğunun içerisinde arka damağa doğru kabarmasıyla, ağız boşluğunun arka kısmında *kalın ünlüler* oluşur. (İng. back vowels, velar, dark vowel; Ar. الصوائت الخلفية أو الثقيلة أو المفعمة) Örn. /a/, /ɪ/, /o/, /u/. Dilin ön tarafa itilmesiyle ve ön damağa doğru kabarmasıyla ağız boşluğunun önünde boğumlanan ünlüler ise *ince ünlülerdir*” (Karaağaç, 2013, s.42). (İng. front vowels, palatal vowels, Ar. الصوائت الأمامية أو الخفيفة أو المرققة) Örn. /e/, /i/, /ö/, /ü/.

Açıklık-Kapalılık Derecesine Göre Ünlüler

Açıklıktan kastedilen husus dil ile damak arasındaki mesafe yani ağızdaki ses yolunun açıklık derecesidir. Bu sınıflandırmanın yapılmasında çenenin önemli işlevi vardır. “Alt ve üst çenenin birbirine yaklaşması *dar ünlüleri* (İng. narrow vowels, Ar. الصوائت الضيقة أو)

(المقبوضة), alt ve üst çenenin birbirinden uzaklaşması *geniş ünlüleri* oluşturur” (Ergin, 2012, s.100; Parlak, 2009, s.169). (İng. wide vowels, low vowels, open vowels, Ar. الصوائت المتسعة) (أو المبسوطة) /ɪ/, /i/, /u/, /ü/ dar ünlülere; /e/, /a/, /ö/, /o/ geniş ünlülere örnektir.

Dudakların Durumuna Göre Ünlüler

“Ünlüleri telaffuz ederken dudaklarımız şekil değiştirir. Dudakların öne doğru çıkarak yuvarlak şekil alması ile *yuvarlak ünlüler* (İng. rounded vowels, Ar. الصوائت المستديرة), dudakların büzülmediği ve açık aldığı durumlarda ise *düz ünlüler* oluşur” (Karaağaç, 2013, s.42). (İng. unrounded vowels, Ar. الصوائت غير المستديرة أو المستوية) Örn. Türkçede /u/, /ü/, /ö/, /o/ yuvarlak, /e/, /a/, /i/, /ɪ/ düz ünlülerdir.

Süreye Göre Ünlüler

“Söylenişleri esnasında Ünlüler açık bir geçitte rahat bir şekilde oluştukları için istenilen uzunlukta söylenebilir. Bu sebeple bazı dillerde bir ünlünün uzunluk-kısalık itibariyle birden fazla şekli olabilir” (Ergin, 2013, s.34-36). Yani bazı dillerin tamamen kısa ünlülerden oluşması mümkün iken başka bazı dillerde hem uzun hem de kısa ünlüler olabilir.

İki Ünlülü Hece

Karaağaç (2013, s.45), iki ünlülü hece (İng. Diphthong, Ar. إدغام) kavramını; “İki ünlü veya benzeri sesin tek bir hecede kullanılmasıdır.” şeklinde tanımlamıştır. “Esasen hiçbir dilde iki ünlü yan yana getirilerek bir hece oluşturulamaz. “İki ünlülü hece”de genellikle yan yana yazılan iki ünlünün arasında yazılmayan bir yarı ünlü mevcuttur” (Karaağaç, 2013). Çünkü ses organlarının iki ayrı hareketi, iki ayrı hece anlamına gelir ki yan yana yazılmış olan ancak iki ayrı heceye ait olan ünlüler “İki Ünlülü Hece” kavramı içinde değerlendirilmez.

Türkçedeki Ünlüler

Türkçede mevcut olan 32 sesin 9 tanesi ünlüdür. Türkçedeki ünlüler şunlardır: /a/, /e/, /ɪ/, /i/, /o/, /ö/, /u/, /ü/ ve kapalı e.

Ergin (2012, 2013) birçok kaynaktan farklı olarak, “Türkçede “ince a” ve “kapalı e” de dahil olmak üzere 10 ünlünün bulunduğunu” ifade etmektedir. Coşkun (2010, s.42) da benzer şekilde; “yazı diline sahip dünya dillerinde tespit edilmiş 28 ünlü olduğunu¹ ve bu ünlülerden /i/, /u/ ve /a/ ünlülerinin hemen hemen bütün dillerde ortak olduğunu” ifade ettikten sonra, “yerel ağızlarındaki ve Fransızca ile Arapçadan geçmiş kelimelerdeki ünlüleri de dâhil etmek suretiyle, Türkçede 9’u uzun olmak üzere 21 birincil ve ikincil ünlü bulunduğunu” belirtmektedir. Sonuç olarak; Türkçedeki ünlüler konusunda bazı kaynaklarda farklı ibareler bulunsa da genel olarak tüm kaynaklar ortak olan kanaat, Türkçenin ünlüler açısından oldukça zengin bir dil olduğudur.²

Türkçedeki Ünlülerin Sınıflandırılması

Türkçede ünlüler dilin konumuna göre kalın ve ince, dudakları konumuna göre düz ve yuvarlak ağızın açıklık dercesine göre ise dar ve geniş ünlüler olarak sınıflandırılır. Bu kapsamda Türkçedeki ünlülerin sınıflandırılması Tablo 21’de gösterilmiştir.

Tablo 21

Türkçedeki Ünlüler ve Sınıflandırılması

	İnce		Kalın	
	Dar	Geniş	Dar	Geniş
Düz	/i/ Kapalı e	/e/	/ı/	/a/
Yuvarlak	/ü/	/ö/	/u/	/o/

İki Ünlülü Hece

“Türkçede iki ünlülü hece yoktur” (Karaağaç, 2013).

¹ Uzun ünlüler bu sayıya dâhil edilmemiştir.

² Coşkun, (2010); günümüzde Fransızcada 15, İngilizcede 11, Çince 6, İspanyolcada 5, İtalyancada 7 Farsçada 6 ünlü olduğunu ve bu şekliyle Türkçe’deki ünlü sayısının ortalama olarak Batı dillerinin ünlü sayısından fazla olduğunu belirtmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. (Coşkun, 1999, 2010)

Ünlü Uyumu

Türkçede diğer dünya dillerinin çoğunda olmayan ünlü uyumu (İng. Vowel Harmony, Ar. التوافق الصوتي) kuralı vardır. “Bu kural doğrultusunda ünlüler, kelime içinde nitelikleri bakımından kendilerine benzeyen ünlüleri takip ederler” (Coşkun, 2010, s. 46). “Böylece bir kelimenin ilk hecesinde bulunan ünlünün özelliklerine göre diğer hecelerdeki ünlüler bu özelliklere uymaktadırlar” (Leontik, 2012). “Ünlü uyumu kuralı standart Türkçede yaşayan birincil ünlüler için geçerlidir. Arapçadan (veya Fransızcadan) alıntı kelimelerde ünlü uyumu aranmaz” (Coşkun, 2010, s. 46).

Yabancı kelimeler ve bu kelimelerin almış olduğu Türkçe eklerle ilgili olarak ise durum biraz farklıdır. Eğer yabancı kelime Türkçedeki ünlü uyumuna uymuyorsa aldığı ekler, kelimenin son hecesinde bulunan ünlüye uyurlar. “Yabancı kökenli kelimelerin son hecesinde kalın ünlü bulunuyorsa, kelimeye Türkçe eklerin kalın şekli getirilir, kelimenin son hecesinde ince ünlü varsa, kelimeye Türkçe eklerin ince hali eklenir” (Leontik, 2012). Örn. *Mirasçı* <*Miras* (Arapça kelime) + *çı* (Türkçe ek); *Zalimlerden* <*Zalim* (Arapça kelime) + *ler* + *den* (Türkçe ekler).

Türkçede iki ana çeşit ünlü uyumu vardır:

Kalınlık – İncelik Uyumu

“Bir kelimedeki ve kelime ile eklerde bulunan ünlülerin kalınlık-incelik bakımından birbirine uyma olayına *Kalınlık – incelik uyumu* veya *büyük ünlü uyumu* (İng. Palatal Harmony, Ar. التوافق الحنكي، التوافق الصوتي الكبير) denir” (Leontik, 2012).

Kalınlık Uyumu (Kalın ünlüler: /a/, /ı/, /u/, /o/)

“Türkçe kelimelerde kalın ünlülerden sonra yine kalın ünlüler gelir. *Akın, yılan, odun, uzun, oğlan, uzak* kelimelerinde kalınlık uyumu vardır” (Coşkun, 2010, s. 46). “Türkçe kelimelere eklenen çeşitli eklerin ünlüleri de kalın olur” (Leontik, 2012). Örn. *ağaç + lık + lar*.

İncelik Uyumu: (İnce ünlüler: /e/, /i/, /ü/, /ö/)

“Türkçe kelimelerde ince ünlülerden sonra yine ince ünlüler gelir. *Ekin, ile, özen, üzüm, önem, üye* kelimelerinde incelik uyumu vardır” (Coşkun, 2010, s. 47). “İnce köklü kelimeye gelen ek de aynı şekilde ince olur” (Leontik, 2012). Örn. *çiçek + çi + ler*.

Tablo 22

Kalınlık– İncelik Uyumu (Büyük Ünlü Uyumu)

Kalınlık Uyumu		
ilk hecede	sonraki hecelerde	örnekler
/a/’dan sonra	/a/, /ı/ veya /ı/, /a/	<i>Akşam, altın</i>
/ı/’dan sonra	/a/, /ı/ veya /ı/, /a/	<i>Kırlangıç, ılık</i>
/o/’dan sonra	/a/, /u/ veya /u/, /a/	<i>Oğlan, doğu</i>
/u/’dan sonra	/a/, /u/ veya /u/, /a/	<i>Dudak, uyku</i>
İncelik Uyumu		
ilk hecede	sonraki hecelerde	örnekler
/e/’den sonra	/e/, /i/ veya /i/, /e/	<i>kelebek, gelincik</i>
/i/’den sonra	/e/, /i/ veya /i/, /e/	<i>işçi, bilezik</i>
/ö/’den sonra	/e/, /ü/ veya /ü/, /e/	<i>önem, öncü</i>
/ü/’den sonra	/e/, /ü/ veya /ü/, /e/	<i>yüzük, ünlem</i>

Leontiç, M. (2012, Haziran). Standart Türk Dilinin Yumuşaklığı ve Ahenkliliği. Uluslar arası yaşayan Türkçe Bilgi Şöleni’nde sunulmuş bildiri, İstanbul Üniversitesi ve TDK, İstanbul.

Düzlük Yuvarlaklık Uyumu

“Bir kelimedeki ünlülerin düzlük-yuvarlaklık bakımından birbirine uyma olayına *Düzlük yuvarlaklık uyumu* veya *küçük ünlü uyumu* denir” (Leontik, 2012). (İng. Labial Harmony, Ar. التوافق الشفوي، التوافق الصائتي الصغير) Bu uyuma göre, “Türkçe bir kelimedeki düz ünlüleri düz ünlüler, yuvarlak ünlüleri ise dar yuvarlaklar veya düz genişler takip eder” (Ergin, 2012). “Türkçede köklerde, kökler ile ekler arasında, kelimeler ve *de, mi* edatları arasında düzlük-yuvarlaklık bakımından ünlü uyumu bulunmaktadır.” (Leontik, 2012).

Küçük ünlü uyumunun iki yönü vardır:

Düzlük Uyumu (Düz ünlüler: /a/, /e/, /ı/, /i/)

“Türkçe bir kelimenin ilk hecesinde düz ünlülerden biri bulunuyorsa, sonraki hecelerde de düz ünlü bulunur” (Leontik, 2012). “Bunlardan ikisi kalın ikisi ince olduğuna göre ve büyük ünlü uyumu gereği kalınlar bir arada, inceler bir arada bulunabileceğine göre; Türkçe bir kelimede /a/, /ı/ ünlüleri veya /e/, /i/ ünlüleri bir arada bulunabilir” (Ergin, 2013, s. 73). Örn. *ayak, yılan, etek, gelin*.

Küçük ünlü uyumuna göre eklerin ünlüleri kelime kökünün son hecesinde bulunan ünlüye uyarlar. Eğer kökün son hecesinde ünlü düz ise bu köke eklenen eklerin ünlüsü düzlük uyumuna uyarlar. Böylece, düz-kalın ünlülü veya düz-ince ünlülü kelimelere eklenen ekler kelime kökünün son hecesinde bulunan düz ünlüye uyarlar. “Kelime kökünün son hecesinde düz-kalın ünlü varsa ekteki ünlü de düz-kalın olmalıdır. Eğer kelime kökünün son hecesinde düz-ince ünlü bulunuyorsa ekteki ünlü de düz-ince olmalıdır” (Leontik, 2012). Örn. *ev + siz + ler*. Örn. *ağaç + lık + lar*.

Yuvarlaklık Uyumu (Yuvarlak ünlüler: /o/, /ö/, /u/, /ü/)

“Türkçe bir kelimenin ilk hecesinde yuvarlak ünlülerden biri bulunuyorsa, sonraki hecelerde, dar yuvarlak ünlüler (/u/, /ü/) veya geniş düz ünlüler (/a/, /e/) bulunur. Bu uyuma göre Türkçe kökenli kelimelerde /o/, /ö/ ünlülerinin sadece birinci hecede bulunduklarını söyleyebiliriz” (Leontik, 2012). “Yuvarlaklık uyumuna göre; sonra gelen önce gelene tabi olduğundan, kelime köklerinde, sonraki hecelerin durumunu ilk hecenin ünlüsü tayin eder. /o/, /u/ ünlülerinden sonra /a/, /u/ ünlüleri; /ö/, /ü/ ünlülerinden sonra ise /e/, /ü/ ünlüleri kullanılabilir. (Ergin, 2013, 73). Örn. *kural, dönem, üzüm, ünlü*.

“Köklerle eklerin birleşmesinde ise ekin ünlüsünü tayin eden kökün son hecesindeki ünlüdür. Kökün son ünlüsü düz ise ekin ünlüsü düzlük uyumuna göre, yuvarlak ise yuvarlaklık uyumuna göre tayin edilir. Kökün son ünlüsünden önceki ünlünün farklı olması ekin ünlüsüne tesir etmez” (Ergin, 2013, s.74) Örn. *kural + lar + dan, dönem + ler + den, üzüm + cü, kömür+cü*.

“Türkçe kelimenin ilk hecesindeki ünlü yuvarlak ise, o kelimeye getirilen *mi* ve *de* edatlarının ünlüleri kelimenin son hecesindeki ünlüyü takip ederler” (Leontik, 2012) Örn. *Okul mu? Görgü mü? Güven mi? Kural mı?*

“Alıntı kelimeler ve Türkçe ekler arasında da uyum vardır. Küçük ünlü uyumuna uymayan kelimelerde, ekler ve bu kelimelere gelen *mi* ve *de* edatlar, kelimenin son hecesinde bulunan ünlüye uyarlar” (Leontiç, 2012). Örn. *Zulüm mü? Şüphe + siz*.

Tablo 23

Düzlük Yuvarlaklık Uyumı (Küçük Ünlü Uyumı)

Düzlük Uyumı		
ilk hecede	sonraki hecelerde	örnekler
/a/’dan sonra	/a/, /ı/ veya /ı/, /a/	<i>abla, başlangıç</i>
/e/’den sonra	/e/, /i/ veya /i/, /e/	<i>emek, etkinlik</i>
/ı/’dan sonra	/ı/, /a/ veya /a/, /ı/	<i>ışık, sırma</i>
/i/’den sonra	/i/, /e/ veya /e/, /i/	<i>bitki, dilek</i>
Yuvarlaklık Uyumı		
ilk hecede	sonraki hecelerde	örnekler
/o/’dan sonra	/u/, /a/ veya /a/, /u/	<i>okul, ortam</i>
/ö/’den sonra	/ü/, /e/ veya /e/, /ü/	<i>dönem, görgü</i>
/u/’dan sonra	/u/, /a/ veya /a/, /u/	<i>duygu, kural</i>
/ü/’den sonra	/ü/, /e/ veya /e/, /ü/	<i>ürün, güven</i>

Leontiç, M. (2012, Haziran). Standart Türk Dilinin Yumuşaklığı ve Ahenkliliği. Uluslar arası yaşayan Türkçe Bilgi Şöleni’nde sunulmuş bildiri, İstanbul Üniversitesi ve TDK, İstanbul.

Bir Türkçe kökenli kelime, çok küçük istisnalar dışında, hem büyük ünlü uyumuna hem küçük ünlü uyumuna uyar. Bu iki ünlü kuralı birbirine aykırı olamaz.

Arapçadaki Ünlüler

Arap dilbilimcilerin, sesbilim konusunda yapmış oldukları çalışmaların, aslında oldukça erken dönemlerde başlamış olduğu görülmektedir. Bu çalışmalarda ünsüzlere ilişkin çok ayrıntılı bilgiler verildiği görülmekle beraber, ünlüler üzerinde yapılan incelemenin kısıtlı kaldığını ifade edebiliriz.

Arap dilbilimcilerin yapmış oldukları bu çalışmalar kısaca şu şekilde özetlenebilir:

Bu konuda eser bırakanların başında, el-Halil b. Ahmed (öl. 175/791) gelmektedir ki, aruzu icat etmiş ve “Kitabu’l Ayn” isimli kitabında seslerin mahreçlerine göre tasnifini yapmıştır. Harfleri sıralarken harflerin konuşma organından çıktıkları yere itibar eden el-Halîl,

sıralamaya boğazdan çıkan seslerle başlamış (/ع/ sesi), sonra boğazın biraz daha yukarısından çıkan sesleri sıralamış ve son olarak dudaktan çıkan seslerle (/م/ sesi) ile bitirmiştir (Sarıkaya, 2004).

El-Halil'e göre harflerin mahreçlerine göre sıralaması şu şekildedir:

ع، ح، ه، خ، غ، ق، ك، ج، ش، ض، ص، س، ز، ط، د، ث، ظ، ذ، ث، ر، ل، ن، ف، ب، م
و، ا، ي، ء،

Arapçadaki seslerin boğumlanma yerlerine göre tasnifini ise şu şekilde yapmıştır.

Tablo 24

el-Halil'in Arapçadaki sesleri boğumlanma yerlerine göre tasnifi

Boğaz harfleri	ع، ح، ه، خ، غ	الحروف الحلقية
Lehevî harfler (Küçük dil harfleri)	ق، ك	الحروف اللهوية
Şecrî harfler	ج، ش، ض	الحروف الشجرية
Eselî harfler (Dil ucu harfleri)	ص، س، ز	الحروف الأسلية
Nit'î harfler (Damak Harfleri/Dış harfleri)	ط، د، ت	الحروف النطعية
Lisevî harfler (Dış eti /Peltekisi harfler)	ظ، ذ، ث	الحروف اللثوية
Zelkî harfler (Dil ucu harfleri)	ر، ل، ن	الحروف الذلقية
Şefevî harfler (Dudak harfleri)	ف، ب، م	الحروف الشفوية
İllet harfleri (hurûfu'l-ille)	ا، و، ي	الحروف العلة
Havadadır, nispet edileceği bir bölge yoktur.	ء	

Yüksel, A. (2007). İlk Dönem Arap Dilcilerinde Fonetik Çalışmalar: el-Halil b. el-Ferahidi Örneği. Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (24-25) , 119-134.

(Sarıkaya, 2004); el-Halil'in bu sıralamasının, günümüzde sesbilim araştırmalarında kullanılan gelişmiş ses ölçüm cihazlarının o devirde bulunmaması nedeniyle, o an için doğruluğunu sınama imkânı olmayan kişisel tercihleri olduğunu ve 8. asırda yapılan bu araştırmaların, günümüzde geçerliliğini koruyarak fonetik çalışanlara ilham kaynağı olduğunu ifade etmektedir.

el-Halil b. Ahmed'den sonra; öğrencisi Sibeveyh (öl. 180 / 792) gelmiş, “el-Kitab” isimli eserinde Arapça seslerin sayıları, çıkış yerleri, ötümlü ve ötümsüz olmaları hususlarını incelemiştir. Daha sonraki dönemlerde sesbilim alanında önemli çalışmalar yapan önemli bir isim İbn Cinni'dir. (öl. 392/1001). İbn Cinni ilk kez sesbilimin tanımını yapmış ve sadece

Arap dilbilimcilere değil evrensel anlamda birçok ses araştırmacısına da ilham kaynağı olmuştur. Hicri 5'inci yüzyılda İbn Sina (öl. 428/1037) “Esbabu Hudusi-l Huruf” adlı eserinde, hicri 6'ncı yüzyılda ez-Zemahşeri (öl. 538/1143) “el-Mufasssal” adlı eserinde ve hicri 7'nci yüzyılda es-Sekkaki (öl. 626/1229) “Miftâhu'l Ulûm” adlı eseriyle dilbilim alanında önemli çalışmalar yapmış diğer önemli şahsiyetlerdir.¹

Akçay (1994, s.30); bu çalışmalarda ünlülere gerekli önemin verilmemesinin sebebini Arap yazısında eskiden beri yalnız ünsüzlerin gösterilmesinden ve yazının, dil seslerini ifade eden fer'i unsurlardan başka bir şey olmadığı düşüncesinden kaynaklandığını ifade etmektedir. Benzer şekilde Hicazi (2015), Arap yazısı ve ses incelemelerinde; “harf” teriminin bazen konuşulan dil seslerini, bazen de yazılan harfleri işaret ettiğini belirtir. Başka bir deyişle Arap dilbilimcilerine göre; harf terimi yazı ve ses arasında herhangi bir ayırım yapmaksızın hem telaffuzu ve hem de yazılı sembolleri göstermektedir. Bu yüzden Arap yazısında sembolleri olan bu sesler üzerinde durulmuş, kısa hareketlerin yazıda gösterilmemesi nedeniyle harflerin telaffuzu kadar önem gösterilmemiştir.

“Daha sonraki dönemlerde de, dilbilim konusunda yazılmış olan kitaplarda, sesler ile alakalı olarak birkaç sayfa halinde; “çıkış yerleri” ve “çıkış biçimleri” hususunun kısa bir anlatımla yetinildiği ifade edilebilir” (Akçay, 1994, s.3).

Arapça üzerine yazılmış modern dilbilim kitaplarında da ünlüler konusunda çok ayrıntılı açıklamaların olduğunu söylemek mümkün değildir. Ünsüzler konusunda özellikle boğumlanma yerleri çok detaylı bir şekilde incelenmişken, ünlüler konusunda genellikle “Arapçada üç kısa ve üç uzun olmak üzere altı ünlü olduğu, kısa ünlülerin hareketlerle, uzun ünlülerin ise med harfleriyle gösterilir.” ifadesiyle yetinildiği görülmektedir. Daha ayrıntılı bilgiye yer verilmediği gibi bazen ünlüler bahsine hiç yer vermeyen kaynaklar da vardır.²

Bişr (1986, s. 62); İngilizcede /k/ sesi'nin “kill” kelimesinde olduğu gibi “k” sembolüyle ve “cat” kelimesinde olduğu gibi “c” sembolüyle gösterildiğini, aynı şekilde /f/ sesinin “fat” ve “philosophy” örneklerinde olduğu gibi f ve ph sembolleriyle gösterilebildiğini, bunun dilde bir karışıklık meydana getirdiğini, hâlbuki Arapçada 28 ünsüz ve bunun karşılığında 28 değişik sembolün bulunduğunu, her bir sembolün belirli bir sesi işaret ettiğini, hareketler

¹ Arap dilbilimcilerin, sesbilim konusunda yapmış oldukları çalışmalar konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. Kaya (2011), (Sarıkaya, 2004) ve Akçay (1994).

² Yunus Ali (2009)'nin Arapçadaki ünlülere ilişkin olarak; “Arapçadaki ünlüler iki kısma ayrılır: üç kısa ünlü: fetha, kesre ve damme; üç uzun ünlü: elif, uzun vav ve uzun ye. Akustik bağlamda, kısa ünlü yaklaşık olarak kendisi kadar uzatılırsa uzun ünlü olur.” ifadeleriyle yetinmesi gibi.

(ünlüler) için de aynı prensibin geçerli olduğunu; Fetha, kesre ve dammenin üç ünlüye karşılık geldiğini ifade etmektedir.

Ancak Arapçadaki ünlüler konusunu bu kadar basit bir şekle indirgeyerek ele almanın yeterli olmadığı açıktır. Özellikle, Türkçe gibi ünlülerin oldukça önemli role sahip olduğu bir dili anadil olarak konuşan ve aynı zamanda Arapça öğrenmeye çalışanlar için, ”كَتَبَ” kelimesindeki fetha ile ”قَرَأَ” kelimelerindeki fethanın aynı sese işaret ettiğini ifade etmek, yeterli görülmeyeceği gibi doğru da değildir. Ancak Arapçanın yapısından kaynaklanan nedenlerden dolayı ünlülerin kullanımını, kesin çizgilerle sınırlamak mümkün değildir. Sadece genel bazı kurallar zikredilebilir. Müteakip bölümlerde bu esaslar ortaya koyulmaya çalışılacaktır.

Arapçadaki ünlüleri aşağıdaki tabloda göstermek mümkündür.

Tablo 25

Arapçadaki Uzun ve Kısa Ünlüler

Kısa ünlüler	Uzun ünlüler
Kısa fetha َ	Uzun fetha َـ
Kısa damme ُ	Uzun damme ُـ
Kısa kesre ِ	Uzun kesre ِـ

“Kısa ünlüler (سُح) kelimesinde, uzun ünlüler (كانوا شاكرين) ifadesinde görülmektedir” (El-Huli, 1986).

Kısa Ünlüler

Bilindiği üzere, Arap Alfabesinde kısa ünlüleri gösteren herhangi bir harf bulunmaz. “*Hareke* adı verilen işaretler kullanılır ki söz konusu işaretler ilk olarak, İslamiyet’in doğuşundan sonraki dönemde, Kur’an-ı Kerim’i doğru okumasını sağlamak maksadı ile Ebu’l-Esved ed-Du’eli (öl. 69/688) tarafından kullanılmıştır” (Kızıklı, 2006).

Rivayete göre: Bir adam Kur’an-ı Kerim’in Tevbe suresi IX:3 ayetinde geçen:

“إِنَّ اللَّهَ بَرِيءٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ وَرَسُولُهُ” “Şüphesiz ki, Allah ve Peygamberi, müşriklerden uzaktır.” cümlesini yanlış bir şekilde; “إِنَّ اللَّهَ بَرِيءٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ وَرَسُولِهِ” “Şüphesiz ki

Allah, müşriklerden ve Peygamberinden uzaktır."anlamına gelecek şekilde "lam" ve "he" harflerini kesreliyerek okur. Ebu'l-Esved dehşete düşer ve yazı yazan birine; "Eline bir Mushaf ve siyahın dışında bir boya al! Ben dudaklarımı açtığım zaman harfin üzerine bir nokta koy. Dudaklarımı yumduğumda noktayı harfin yanına, dudaklarımı kapattığımda ise harfin altına koy" der. Böylece Kur'an-ı Kerim'i yeniden yazılır ve harekeler kullanılmaya başlar.

Harekelerin bugünkü şekillerini bulanın ise Halil b. Ahmet (öl. 175/791) olduğu rivayet edilmektedir. Buna göre "Halil, Dammeyi göstermek için harfin üstüne küçük bir vav (و), kesre için harfin altına bir ye (ي), fetha için de harfin üstüne yana yatmış bir elif (ا) koymuştur. Hemze ayın (ع) harfinin, şedde ise şin (ش) harfinin kuyruksuz şeklidir" (Aktan, 1988).

Harekelerin işaret ettiği sesler konusunda, Aydın (2010); Fetha'nın /a/ ve /e/, kesrenin /i/, dammenin ise /u/ sesini ifade ettiğini belirtmektedir. İşler (2001 a); benzer şekilde Arapçanın ünlülerinin Latin harflerindeki karşılığını şu şekilde göstermiştir:

1. fetha (َ): a
2. damme (ُ): u
3. kesre (ِ): i

İşler (2001 a); Arapçanın kısa ünlülerinin, Türkçenin şu ünlülerini karşıladığını ifade eder.

1. Kısa fetha: /a/, /e/ (Kimi zaman e-a arası bir ses)
2. Kısa damme: /u/
3. Kısa kesre: /i/

Wright ve Caspari (2011, s.5) harekelerin orijinal seslerinin /a/, /i/ ve /u/ olduğunu, ancak daha güçlü ya da daha güçsüz ünsüzlerin etkisiyle /è/, /e/, /i/, /o/, veya /ö/ şekline dönüştükleri durumların da olduğunu ve her iki durum için de kuralların kesin olarak konulamayacağını ifade etmektedir. Bunun sebebini de "Arapçanın değişik lehçelerinin bu noktalarda değişiklik göstermesi" ile beraber "ünsüzlerin söylenişlerindeki vurgu nedeniyle, ünlülerin genellikle bir miktar belli belirsiz söylenmesi" olarak açıklar. Wright & Caspari'nin (2011, s.8) ünlülerin, ünsüzlerden etkilendiğine dair yapılmış bu tespitler; harekelerin işaret ettiği sesler ve Arapçada ünlü ve ünsüzlerin birbirlerine olan etkilerinin ortaya konması açısından oldukça önemlidir.

Fetha

Fethanın işaret ettiği seslere ilişkin hususlar şunlardır:

- /خ/, /ح/, /غ/, /ع/, /ق/, /ص/, /ض/, /ط/, /ظ/ ünsüzlerinden önce veya sonra geldiğinde /a/ şeklinde telaffuz edilir. (Örn. خَلَقَ) Bu güçlü ünsüzlerin etkisiyle daha belirsiz bir hale (İsveççedeki å'ya yakın bir şekle) gelebilir. Örn. صَدْرٌ, بَقِي, لَعَبٌ, حَمْرٌ (Wright & Caspari, 2011, s. 8)
- Kalın ünsüzlerinin bulunmadığı hecelerde ise; fetha ya İngilizcedeki “hat” ve “cap” kelimelerinde olduğu gibi daha zayıf bir /a/ (Örn. أَكْبَرُ, كَتَبَتْ) ya da basit bir è (İngilizce “pet” kelimesindeki gibi) (Örn. كَرَمٌ) veya /e/ (Fransızcadaki “muet” kelimesindeki /e/’ye yakın) haline gelir. Örn. سَمَكٌ, مَرْكَبٌ, بَلٌّ, شَمْسٌ (Wright & Caspari, 2011, s. 9)
- Uzun fetha veya uzun damme’yi takip eden /r/ ‘den sonra veya şeddeli /r/ sesinden önce ve sonrasında saf /a/ sesini korur. Örn. صُورَةٌ, غَارَةٌ, مَرَّةٌ, جَرَّةٌ (Wright & Caspari, 2011, s. 9)

Akçay (1994); kısa fetha’nın karşıladığı sesleri yukarıdaki açıklamaların paralelinde ve bu anadili Türkçe olanlar için daha anlaşılır bir şekilde ifade etmiştir:

- İnce ünlü fetha (الْفَتْحَةُ الْمُرَقَّقَةُ): Türkçedeki /e/ ünlüsünün aynısıdır. Örn. كَتَبَ
- Kalın ünlü fetha (الْفَتْحَةُ الْمَفْحَمَةُ): /ص/, /ض/, /ط/, /ظ/ ünsüzlerinden sonra gelir. Türkçedeki /a/’nın aynısıdır. Örn. طَيْرٌ, صَبْرٌ, ضَرْبٌ
- Kalın ve ince arası fetha (الْفَتْحَةُ بَيْنَ التَّرْقِيقِ وَالتَّفْخِيمِ): /ر/, /خ/, /غ/, /ق/ ve Lafzatullah’daki /ل/’ın kendisinden sonraki harekesi fetha yahut damma ise, kalın ve ince arası bir özellik kazanır. Örn. رَجُلٌ, قَتَلَ, خَرَجَ

Kesre

Wright ve Caspari’nin (2011, s.7, 9) kesrenin telaffuzuna ilişkin olarak şu hususları ifade etmektedir:

- Esas olarak /i/ sesini ifade eder. (İngilizcedeki “pin” kelimesine benzer. Örn. بِهِ)
- /خ/, /ح/, /غ/, /ع/, /ق/, /ص/, /ض/, /ط/, /ظ/ ünsüzlerinden önce veya sonra geldiğinde ise i (Gallercedeki /y/’yi andıran, donuk, belirsiz bir /i/) şeklinde telaffuz edilir. Örn. سِحْرٌ, عَلِمَ, قَشْرٌ

Akçay (1994, s. 32)'ın kesrenin telaffuzunu; yine Arapça öğrenen Türkler için anlaşılır hale getirmeye çalıştığını görüyoruz:

- İnce ünlü kesre (الْكَسْرَةُ الْمُرَقَّعةُ) : Türkçedeki /i/ 'nin aynısıdır.
- Kalın ünlü kesre (الْكَسْرَةُ الْمَفْحَمَةُ): Kalın seslerden /ص/, /ض/, /ط/, /ظ/ etkilendiğinden kalın okunmaktadır. Türkçedeki /ı/'nın aynısıdır. Örn. طَب , صَل
- Kalın – ince arası kesre: /ق/, /غ/, /خ/ sesleriyle telaffuz edildiğinde kalın ve ince arası bir hal alır. Örn. غَبْت , قِطْعَة

İşler (2001 b) ise; Akçay (1994)'ın Arapçanın dört kalın ünsüzünden etkilenen kısa kesrenin, bu harflerden sonraki telaffuzunun, Türkçedeki /ı/'nın aynısı olduğuna ilişkin görüşüne katılmadığını ifade etmektedir. İşler (2001 b); kısa kesrenin ise ince bir ünlü olduğunu, Türkçe öğrenen Arapların /ı/ sesinin telaffuzunda zorluk çekmelerinin bu nedenden kaynaklandığını, Türkçenin karakteristik özelliğini yansıtan ve kalın bir ünlü olan /ı/ ünlüsünü karşılamayacağını belirtmektedir.

Esasen; kısa kesrenin, tam anlamıyla ince bir sese işaret ettiği ifade edilemez. Arapçadaki diğer hareketlerde olduğu gibi kısa kesre'nin de kalın ünsüzlerden etkilenerek bir miktar kalın okunduğu açıktır. Ancak yine de kısa kesre'nin kalın ünsüzlerle birlikte iken telaffuzunun Türkçedeki /ı/'nın aynısı olduğunu ifade etmek uygun olmayacaktır.

Damme

Kısa dammenin şu seslere karşılık geldiği söylenebilir:

- /u/ (İngilizcedeki “bull” kelimesindeki gibi),
- /o/ (Örn. لَهُ)
- /ö/ (Almancadaki “Mörtel” kelimesindeki ö, veya Fransızca “Jeune” kelimesindeki eu gibi; Örn. عُمْر , حُجَّة)
- /خ/, /ح/, /غ/, /ع/ ünlüleriyle birlikte, özellikle /ح/ ve /ع/ seslerinde, /ö/ ye meyil ederken belirsiz /o/ sesini üstlenir. Örn. عُمْر , رُغْب , حُسْن , لُطْف , لُطْف (Wright & Caspari, 2011 s. 7, 9)

Akçay (1994, s. 33)'ın bu konudaki tespitleri şu şekildedir:

- İnce ünlü damme (الضَمَّة الْمُرَقَّعةُ): Türkçedeki /u/ 'nun aynısıdır. Örn. يَنْزِلُ , يَحْكُم , يَنْتَبِئُ

- Kalın ünlü damme (الضمة المَفَحَّمة): /ص/, /ض/, /ط/, /ظ/ ünlüleriyle birlikte kalın bir hal alır. Örn. ضَرْبٌ, طُلٌّ, صُمٌّ

- İnce- kalın arası damme: /ق/, /غ/, /خ/ ünlüleriyle geldiğinde ince ve kalın arası bir hal alır. Örn. غُلِبَ, خُذْ, قُلْ

İşler (2001 b), Türkiye'de Arapça öğrenenlerde kısa dammenin /ü/ olarak seslendirildiğine sıkça rastlandığını, bunun sebebinin Arapça öğrenirken Türkçeden yapılan olumsuz aktarımın yanında, esas olarak, Kur'an okumayı öğretmek maksadıyla hazırlanmış olan Elifba kitaplarında, dammenin ince harfleri /ü/ olarak okuttuğunun belirtilmesi ve buna bağlı olarak Kur'an okuyuşunun bu şekilde öğretilmesi olduğunu belirtmektedir. Arapçanın kısa dammesinin bulunduğu ince ünsüzleri /ü/ olarak seslendirdiği görüşü yanlıştır. Çünkü /ü/ sesi Türkçenin karakteristik ince ünlülerindendir ve Arapçada /ü/ sesinin olmadığı tartışmasız bir gerçektir.

Uzun Ünlüler:

Arap Alfabesinde kısa seslileri gösteren herhangi bir işaret bulunmadığını ifade etmiştik. Uzun ünlüler ise yazıda gösterilir ancak bu maksatla bağımsız harfler kullanılmaz. Bunun yerine uzun ünlüleri ve çift ünlüleri ifade etmek için Arapçaya ses olarak en yakın olan ünsüzleri kullanılır:

Uzun a için hemzesiz elif (ا),

Uzun i ve ai için ye (ي),

Uzun u ve au için vav (و)

Örn. (لا), (في), (كي), (نو), (لو).

Uzun ünlüler; elif (ا), ye (ي) ve vav (و) harflerinin harekesiz olması ve kendilerinden önce sırası ile fetha, kesre ve damme hareketlerinin kullanılması ile belirlenir. Örn. سُوْقٌ, بَيْعٌ, قَالٌ.

Bu durumda bu harflere med harfleri adı verilir. (Wright & Caspari, 2011) (Tr. Uzatma harfleri, İng. letters of prolongation, Ar. الحروف المد). Arapça sesli harf uzunluğundaki fark, seslilerin niteliğinde değil süresindedir (Ryding, 2014, s. 17). Bu; müzik notalarının süresindeki farka benzer. Yarım ölçekli bir notanın; çeyrek ölçekli bir notanın iki katı uzunluğunda olması gibidir.

Uzun ünlülerin Latin harfleriyle gösterimi farklı kaynaklarda değişiklik gösterebilir:

1. Uzun fetha (ا) : aa, ā veya a:
2. Uzun damme (و): uu, ū veya u:
3. Uzun kesre (ي) : ii, ī veya i: (Ryding, 2014)

ي ve و kombinasyonları; (/ق/, /ص/, /ض/, /ط/, /ظ/ ünsüzlerinden sonra uzun damme ō sesine ve uzun kesre ise Fransızcadaki /u/ veya Almandaki /ü/’ye meyletmesine rağmen) ē ve ō şeklinde değil, her zaman ī ve ū olarak telaffuz edilir. Örn. طِينٌ, طَوْرٌ (Wright & Caspari, 2011)

İbn Cinni’den aktaran İşler (2001 b); Arapçada üç adet ünlü olduğunu bunların fetha, damme ve kesre olduğunu, uzatma harfleri olarak bilinen ا, و ve ي harflerinin asıllarının fetha, damme ve kesre olduğunu ifade eder. Söz konusu illet harfler, Arapçanın kuralı gereği düşürüldüğünde, düşürülen harfin göstergesi olarak elif (ا) yerine fetha (َ), vav (و) yerine damme (ُ) ve ya (ي) yerine kesre (ِ) kullanılmaktadır.

Tablo 26

Arapçada Uzun Ünlülerin Harekelere Dönüşümüne İlişkin Örnekler

Uzun Ünlü	Kısa Ünlüye Dönüşmüş Şekli
يَرِي	لَم يَرَ
يَدْعُو	لَم يَدْعُ
يَرْمِي	لَم يَرْمِ

İşler, E. (2001 b). Türklerin Arapçanın Ünlülerinde Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Ekev Akademi Dergisi*, 3 (1)

Bişr (1986, s. 66) bu konuda; “Bilin ki harekeler, med harfleri (lin harfleri) olan elif, ye ve vav’ın birer parçasıdır. Bu üç harf; fetha, kesre ve damme harekeleridir. Fetha elifin, kesre ye’nin, damme vav’ın bir parçasıdır. Eski dilbilimciler fethayı küçük elif, kesreyi küçük ye, dammeyi küçük vav olarak isimlendirirlerdi.” ifadelerine yer vermektedir.

Arapçada Ünlülerin Sınıflandırılması

Arapçada ünlüler kısalık - uzunluğun yanında dudakların durumuna göre, çıkarılışları esnasında dilin ağız içinde tümsekleşmesine göre ve söyleniş esnasında dilin iştirak eden bölümüne göre gruplara ayırmak mümkündür.

Dudakların durumuna göre iki bölüme ayırmak mümkündür:

- Yuvarlak ünlüler: Bu sesler çıkarken dudaklarda belirli bir yuvarlaklaşma olur. Bunlar kısa damme ve uzun dammedir.
- Düz ünlüler: Bu ünlüler çıkarılışlarında dudaklar gerilir ya da açılır. Bunlar geri kalan ünlülerdir. (kısa fetha, uzun fetha, kısa kesre, uzun kesre)

Dilin ağız içinde tümsekleşmesine göre üçe ayırmak mümkündür:

Yüksek dil ünlüleri: Bunlar; kısa kesre, uzun kesre, kısa damme ve uzun dammedir.

Orta dil ünlüsü: Kısa fethadır.

Alçak dil ünlüsü: uzun fethadır.

Söyleyiş sırasında dilin iştirak eden bölümüne göre ünlüleri şu şekilde ayırmak mümkündür:

Ön dil ünlüleri: kısa ve uzun kesre

Orta dil ünlüleri: kısa ve uzun fetha

Arka dil ünlüleri: uzun ve kısa damme

Tablo 27

Arapçadaki Ünlülerin Sınıflandırılması

Ağız İçinde Tümsekleşme Yerine Göre	Dudakların Durumuna Göre	Kısa		Uzun	
		Yuvarlak	Düz	Yuvarlak	Düz
Ön dil	Dilin Tümsekleş- mesine Göre	Yüksek dil	Kesre (ـَ)		Uzun Kesre (ـِ)
	Orta dil				
	Alçak dil				
Orta dil	Yüksek dil				
	Orta dil	Fetha (ـَ)			
	Alçak dil	Uzun Fetha (ـِ)			
Arka dil	Yüksek dil	Damme (ـُ)		Uzun (ـِ)	Damme
	Orta dil				
	Alçak dil				

El-Huli, M. A. (1986). Arapça öğretim metotları (C.Akçay, Çev.). Riyad

Bu sınıflandırmaya göre Arapçadaki her bir ünlünün özelliklerini şu şekilde özetleyebiliriz:

Kısa fetha: dilin ortada normal bir şekilde tümsekleşmesiyle oluşan, düz bir ünlüdür.

Kısa damme: dilin arkada oldukça tümsekleşmesiyle çıkan, yuvarlak bir ünlüdür.

Kısa kesre: dilin önde oldukça tümsekleşmesiyle çıkan, düz bir ünlüdür.

Uzun fetha: dilin ortada pek az tümsekleşmesiyle oluşan, düz bir ünlüdür.

Uzun damme: dilin arkada oldukça tümsekleşmesiyle oluşan, yuvarlak bir ünlüdür.

Uzun kesre: dilin önde oldukça tümsekleşmesiyle oluşan, düz bir ünlüdür.

Arapçada İki Ünlülü Heceler

Arapçada iki tane iki ünlülü hece bulunmaktadır. Birincisi (كي) örneğindeki /ai/, diğeri ise (لو) örneğindeki /au/ sesleridir. Bu seslerin yazıda gösterilmesinde yine med (uzatma) harfleri kullanılmaktadır (Wright & Caspari, 2011 s.7).

Arapçadan Türkçeye Geçen Kelimelerdeki Değişiklikler

Arapçadan Türkçeye geçmiş kelimelerde pek çok ses değişikliği yapılmış, bu seslerin hem ünlü yapısı, hem de ünsüz yapısı geniş ölçüde değişmiştir (Ergin, 2012, s.152). Türkçeye geçmiş Arapça kökenli kelimelerdeki bu değişiklikler ile ilgili olarak; ünlülerin genellikle incelendiğini söylemek mümkündür.

Kısa Ünlülerdeki Değişiklikler:

1. Arapçadaki kısa fetha; Türkçede genellikle /e/ şekline sokulmuş, ancak civarında kalınlığı muhafaza edecek bir ses, fonetik bir sebep varsa /a/ olarak kalmıştır.

Tablo 28

Arapçadan Türkçeye Geçmiş Kelimelerde Kısa Fethanın Telaffuzuna İlişkin Örnekler

Derece	دَرَجَة
Belediye	بَلَدِيَة
Meçhul	مَجْهُول
Bakkal	بَقَّال
Harita	خَرِيْطَة
Malum	مَعْلُوم

2. Arapçanın kısa dammesi; Türkçede umumiyetle /ü/’ye çevrilmiş, ancak civarında kalınlığı muhafaza edecek unsurlar varsa /u/ olarak kalmış, nadir olarak da bazen /o/ veya /ö/ şekline sokulmuştur.

Tablo 29

Arapçadan Türkçeye Geçmiş Kelimelerde Kısa Dammenin Telaffuzuna İlişkin Örnekler

Müfret	مُفْرَد
Münakaşa	مُنَاقَشَة
Mühim	مُهِّم
Sünnet	سُنَّة
Muhtaç	مُحْتَاج
Muhtemel	مُحْتَمَل
Şöhret	شُهْرَة
Töhmets	تُهْمَة
Köfte	كُفْتَة
Sofra	سُفْرَة
Sohbet	صُحْبَة
Noksan	نُقْصَان
Nokta	نُقْطَة

3. Kısa kesre genellikle /i/ olarak saklanmış, fakat kalınlaştırıcı unsurların yanında bazen /ı/’ya çevrilmiştir.

Tablo 30

Arapçadan Türkçeye Geçmiş Kelimelerde Kısa Kesrenin Telaffuzuna İlişkin Örnekler

İhtimal	إِحْتِمَال
Dâhil	دَاخِل
Mantık	مَنْطِق
Fıtrat	فِطْرَة

Uzun Ünlülerdeki Değişiklikler:

Uzun ünlüler, ses olarak değişmemiş, yalnız birçok kelimelerde kısalmışlardır. Bu değişimleri Tablo 30'daki örneklerde görmek mümkündür.

Tablo 31

Arapçadan Türkçeye Geçmiş Kelimelerde Uzun Ünlülerin Telaffuzuna İlişkin Örnekler

Basiret	بَصِيرَة
Netice	نَتِيجَة
Evlat	أَوْلَاد
Hararet	حَرَارَة
Sükût	سُكُوت
Merhum	مَرْحُوم

Arapça kelimelerde bulunan uzun seslerin küçük bir kısmı kısalırken ünlü uyumuna uyarak başka seslere dönüşmektedir:

Tablo 32

Arapçadan Türkçeye Geçmiş Kelimelerde Ünlü Uyumuna İlişkin Örnekler

Kürsü	كُرْسِي
Zeytin	زَيْتُون
Müdür	مُدِير

Ünsüz - Ünlü Değişimleri

Arapçadan Türkçeye geçen kelimelerdeki /ع/ ve /أ/ sesleri; Türkçenin yabancı olduğu boğaz ve gırtlak bölgesinde boğumlanmaları nedeniyle Türkler için telaffuz edilmesi en zor olan seslerdir. Türkçe ses yapısı bu sesleri çıkaramaz. Bu nedenle “Türkçe kendisine yabancı olan bu sesleri telaffuzda Arapça kelimelerden atmış, kendi gırtlak yapısına uyumlu hale getirmiştir” (Ergin, 2012, s.152). Arapçada ünsüz iken, Türkçeye geçen kelimelerde ünlü olarak telaffuz edildiğinden bu bölümde incelenmesinin uygun olacağı değerlendirilmiştir.

Arapçadan Türkçeye Geçmiş Kelimelerde /ع/ Sesi

/ع/ ile başlayan Arapça kelimeler, Türkiye Türkçesinde büyük çoğunlukla /a/, /i/, /u/ ünlülerine, çok az örnekte Arapça için yabancı olan /ı/, /o/, /ö/, /ü/ ünlülerine dönüşmüştür. “Bu ses değişimlerinde Türkçenin eğilimleri kadar kelimenin aslî seslerinin de belirleyici olmasından dolayı ع harfiyle işaretlenen ses, Türkiye Türkçesinde kelime başında /e/ sesi ile karşılanmamaktadır” (Altun, 2012). Arapçaya özgü bir ses olan /ع/ ünsüzünün Türkçeye geçen kelimelerde uğradığı değişimler şu şekilde özetlenebilir:

1. “Arapçada /ع/ sesi ile başlayan kelimelerde, bu ses uzun ve kısa fetha ile birlikte kullanıldığında Türkçede /a/ sesine dönüşmektedir” (Altun, 2012).

Tablo 33

Arapçadan Türkçeye Geçmiş Kelimelerde, Kelime Başındaki /ع/ Sesinin Uzun ve Kısa Fetha ile Telaffuzuna İlişkin Örnekler

Acele	عَجَلَة
Adil	عَادِل
Adet	عَادَة

2. “Kelime başındaki /ع/ sesi; kısa kesre ile birlikte kullanıldığında (uzun veya kısa) /i/ sesine dönüşmektedir” (Altun, 2012). Çok nadir olarak /ı/ sesine dönüştüğü görülmektedir.

Tablo 34

Arapçadan Türkçeye Geçmiş Kelimelerde, Kelime Başındaki /ع/ Sesinin Kısa Kesre ile Telaffuzuna İlişkin Örnekler

İlaç	عِلَاج
İlim	عِلْم
İnat	عِنَاد
İrk	عِرْق

3. “Arapçada /ع/ sesi; kısa damme ile birlikte kullanıldığında /o/, /ö/, /u/, /ü/ seslerine dönüşmektedir” (Altun, 2012).

Tablo 35

Arapçadan Türkçeye Geçmiş Kelimelerde, Kelime Başındaki /ع/ Sesinin Kısa Damme ile Telaffuzuna İlişkin Örnekler

Osman	عُثْمَان
Ömür	عُمُر
Örf	عَرَف
Özür	عَذْر
Umre	عُمْرَة
Unsur	عُنْصُر
Ümran	عُمْرَان
Üryan	عُرْيَان

4. “Kelime ortasındaki /ع/ ünsüzleri, Türkçede telaffuz edilmemiş, önceleri yerlerini kesme’ye bırakılmışsa da günümüz Türkçe kullanımında bu kesmeler de ortadan kalkmıştır” (Ergin, 2012). /ع/ sesi yerine ya önündeki ünlünün uzatıldığını veya kelimeye bir ünlü ilave edildiğini görmekteyiz.

Tablo 36

Arapçadan Türkçeye Geçmiş Kelimelerde, Kelime Ortasındaki /ع/ Sesinin Telaffuzuna İlişkin Örnekler

Mimar	مِعْمَار
Davet	دَعْوَة
Dava	دَعْوَى
Tarif	تَعْرِيف

5. “/ع/ ünsüzü, kelime sonunda kullanıldığı durumlarda da yine telaffuz edilmemiştir. Son zamanlara kadar bu ünsüzlerin varlığı sadece ek getirilirken hissedilirken (Camii, terfii gibi) günümüzde bu kullanımın da ortadan kalktığını görülmektedir” (Ergin, 2012). “Camii” yerine “camisi”, “terfii” yerine “terfisi” kullanılmaktadır.

Tablo 37

Arapçadan Türkçeye Geçmiş Kelimelerde, Kelime Sonundaki /ع/ Sesinin Telaffuzuna İlişkin Örnekler

Bayi	بَائِع
Mısra	مِصْرَاع
Cami	جَامِع
Terfi	تَرْفِيع

Arapçadan Türkçeye Geçmiş Kelimelerde /أ/ Sesi

1. “Arapçadan Türkçeye geçmiş kelimelerde, kelime başında bulunan /أ/; Türkiye Türkçesinde /a/, /e/, /ı/, /i/, /u/, /ü/ ve /o/ ile karşılanmaktadır. Bu sesin /ö/ ünlüsü ile karşılandığı örnek yoktur” (Altun, 2012). Fetha ile kullanılan kelimelerde/a/, /e/; kesre ile kullanılan kelimelerde /ı/, /i/; damme ile kullanılan kelimelerde /u/, /ü/ ve /o/ seslerine dönüşmektedir.

Tablo 38

Arapçadan Türkçeye Geçmiş Kelimelerde, Kelime Başındaki /أ/ Sesinin Telaffuzuna İlişkin Örnekler

Asalet	أَصَالَة
Ahmak	أَحْمَق
Ahlâk	أَخْلَاق
Eziyet	أَذِيَّة
Edebi	أَدَبِي
Ezan	أَذَان
Islah	إِصْلَاح
Israr	إِصْرَار
İsim	إِسْم
İcra	إِجْرَاء
Ufuk	أُفُق
Usul	أُصُول

Uhuvvet	أُخُوَّة
Ücret	أُجْرَة
Ümmet	أُمَّة
Üslup	أُسْلُوب
Okka	أَوْقِيَة

2. “Kelime ortasındaki /ʔ/ sesi, /ع/ ünsüzünde olduğu gibi Türkçede telaffuz edilmemiş, önceleri yerini kesmeye bırakmışsa da, günümüz Türkçe kullanımında bu kesmeler de ortadan kalkmıştır” (Ergin, 2012).

Tablo 39

Arapçadan Türkçeye Geçmiş Kelimelerde, Kelime Ortasındaki /ʔ/ Sesinin Telaffuzuna İlişkin Örnekler

Neşet	نَشَاة
Tesir	تَأْثِير
Rüya	رُؤْيَا

3. “Kelime sonundaki /ʔ/ sesi aynı şekilde Türkçede telaffuz edilmez” (Ergin, 2012).

Tablo 40

Arapçadan Türkçeye Geçmiş Kelimelerde, Kelime Sonundaki /ʔ/ Sesinin Telaffuzuna İlişkin Örnekler

Şey	شَيْء
Menşei	مَنْشَأ
Sema	سَمَاء

Arapça ve Türkçedeki Ünlülerin Karşılaştırılması

1. Türkçedeki bulunan 32 sestən 9 tanesi ünlü iken, Arapçada bulunan 34 sesin 6 tanesi ünlüdür. Türkçede daha az sayıda ses var iken, daha fazla sayıda ünlü vardır. Türkçe ünlü bakımından Arapçadan daha zengindir.

2. Arapçada esas itibariyle 3 ünlü bulunmaktadır. Uzun ünlüler; ayrı birer ses olmayıp kısa ünlülerin uzun halidir. Aralarındaki fark, seslerin niteliğinde değil süresindedir (Ryding, 2014, s. 17). “Türkçede ise uzun ünlü bulunmaz”¹ (Ergin, 2012 s.102, 2013 s.55).

3. Türkçede bulunan 9 ünlü; alfabede 8 harf ile gösterilmektedir. Arapçada bulunan 3 ünlü ise alfabede kendilerine özgü ayrı birer harfle gösterilmez. Kısa ünlüler, harekeler ile ifade edilir. Harekeler harf olarak kabul edilemeyeceği gibi aslında orijinal Arap yazısının unsuru da değildirler. İslamiyet’in doğuşundan sonra, Arapça bilmeyen Müslümanların Kur’an-ı Kerim’i doğru okuyabilmeleri için sonradan ortaya konmuşlardır. Uzun ünlüleri ifade etmek için kullanılan uzatma harflerinin ise asılları yine harekelerdir. Söz konusu harfler aynı zamanda başka sesleri (ünsüzleri) ifade etmek için de kullanılmaktadır.

4. Arap yazısında harekelerle ifade edilmekte olan kısa ünlülerin orijinal sesleri; /a/, /i/ ve /u/ sesleridir. “fetha” /a/, “kesre” /i/, “damme” ise /u/ sesini ifade eder. Fetha’nın /a/ ve /e/ (Kimi zaman e-a arası) seslerine karşılık geldiği değerlendirildiğinde; /a/, /e/, /i/ ve /u/ seslerinin her iki dilde ortak olduğu, başka bir ifadeyle “Arapçanın üç ünlüsünün Türkçedeki dört ünlü /a/, /e/, /i/, /u/ karşıladığı söylenebilir” (İşler, 2001 b).

Arapçada /ı/, /o/, /ö/, /ü/ ünlüleri bulunmaz. Dammenin verdiği sesi /ü/ şeklinde okumak yanlıştır. Çünkü Arapçada /ü/ sesi yoktur. “Kesre”nin ince ünsüzlerde /i/, kalın ünsüzlerde ise /ı/ şeklinde okunduğu da yanlış bir kanaattir. “Çünkü Arapçada /ü/ sesi bulunmadığı gibi /ı/ sesi de yoktur” (Aydın, 2010). “Türkçe öğrenen Araplar /ı/ sesinin telaffuzunda zorluk çekmeleri bu nedenden kaynaklanmaktadır” (İşler, 2001 b).

Bununla beraber, Arapçanın ünlüleri birlikte kullanıldıkları ünsüzlerin kalın ve ince oluşuna bağlı olarak /è/, /e/, /i/, /o/ veya /ö/ seslerine yakın bir şekle dönüşebilirler. Bu durumlar için kesin kurallar konulamaz. Bunun sebebi; “Arapçanın değişik lehçelerinin bu noktalarda değişiklik göstermesinin yanı sıra ünsüzlerin söylenişlerindeki vurgu nedeniyle, ünlülerin genellikle bir miktar belirsiz söylenmesidir” (Wright & Caspari, 2011).

¹Buran (2007); Türk dilinin ünlülerini, boğumlanma süreleri bakımından “kısa ünlüler, uzun ünlüler ve normal süreli ünlüler” biçiminde sınıflandırmanın mümkün olduğunu ifade etmektedir. Uzun ünlüleri kendi içinde “birincil/aslı uzun ünlüler ve ikincil/dolaylı uzun ünlüler” olarak iki gruba ayırmıştır. Birincil Uzun Ünlüleri: “bir dilin bilinen ilk örneklerinden beri uzun olan ünlüler, herhangi bir ses olayı ile değişmemiş ünlüler” olarak tanımlamış ve Türk yazı dillerinde birincil uzun ünlülerin ya geride hiçbir iz bırakmadan bütünüyle normal süreli ünlüler haline dönüştüğünü ya da yanlarındaki ünlü ve ünsüzler üzerinde ikizleşme, ünlü genişlemesi, türeme ve tonlulaşma gibi çeşitli etkiler bırakarak *kaybolduğunu* belirtmektedir. İkincil uzun ünlülerin ise, dillerin bilinen ilk örnekleri itibariyle uzun olmadıkları halde, daha sonraki dönemlerde ünsüz düşmesi, ünsüz erimesi, ünlü birleşmesi ve hece kaynaşması gibi sebeplerle uzamış olan ünlüler olduğunu ve çeşitli ses olayları sonrasında ortaya çıktıkları için, aslında *geçici bir durumu* gösterdiğini ifade etmektedir.

Sonuç olarak Türkçe’de uzun ünlü bulunmamaktadır.

5. Arapçadan Türkçeye geçmiş kelimelerin bazı değişikliklere uğradığını ifade etmiştik. Bu kelimelerdeki ünlüler Türkçeye uygun hale getirilmiş ve çoğaltılmıştır. Arapçadaki kısa fetha Türkçede /a/, /e/; Arapçadaki kısa damme Türkçede /u/, /ü/, /o/, /ö/; Arapçadaki kısa kesre Türkçede /i/, /ı/ şekline sokulmuştur. Kısa kesre genellikle /i/ olarak saklanmış, fakat kalınlaştırıcı unsurların yanında bazen /ı/’ya çevrilmiştir. “Arapçanın uzun ünlüleri ise genellikle ünlü olarak değişmemiş, yalnız birçok kelimelerde kısalmışlardır” (Ergin, 2010).

6. Türkçede mevcut olan ünlü uyumu Arapçada bulunmaz.

Tablo 41

Arapçada ünlü uyumunun bulunmamasına ilişkin örnekler

قَرَبَ	كَرَبَ
قَرَسَ	كَرَسَ
قَحَلَ	كَحَلَ
قَرَشَ	كَرَشَ
قَرَعَ	كَرَعَ
قَشَفَ	كَشَفَ
قَلَبَ	كَلَبَ
قَالَفَ	كَالَفَ
ضَجَرَ	دَجَرَ
ضَرَمَ	دَرَمَ
طَبَعَ	دَبَعَ
طَرَبَ	دَرَبَ
طَرَحَ	دَرَحَ
ظُرِفَ	دُرِفَ
ظَعَنَ	دَعَنَ

7. Arapçada /ei/ ve /au/ olmak üzere iki tane çift ünlülü hece vardır. Türkçede ise bir hecede iki ünlü bulunmaz.

BÖLÜM 3

ARAPÇA VE TÜRKÇEDEKİ ÜNLÜ VE ÜNSÜZLERİN BİRBİRLERİNE OLAN ETKİLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Arapçada Ünlü ve Ünsüzlerin Birbirlerine Olan Etkisi

1. Arapçadaki kelimelerin kökleri; esas itibariyle, üçlü köklere dayanır ve aslî seslerini ünsüzler teşkil eder. Bu kök harflerine, asli harfler (hurufu'l asliye, الحروف الاصلية) denir. Aynı kökten türeyen kelimelerde, kökün asli sesleri ve bu seslerin sırası daima aynı kalır ve hep aynı kaidelerle türetilir. Böylece her kökten büyük bir kelime ailesi meydana gelmiş olur. Bütün kelime ailelerinin aynı cins kelimeleri harf sayısı, hece sayısı, ses, şekil bakımından hep aynı biçimde, aynı kalıpta olur. Kelime aileleri arasındaki bu müşterek kalıplara *vezin* adı verilir. Esas olarak, vezin mevzuna tabi olmakla birlikte, “*şâir*” kelimesi *fâil*, “*teşkil*” kelimesi *tef’îl*, “*teşekkür*” kelimesi de *tefe’ul* veznindedir. Ancak, belirli vezinlere göre yazılan bu kelimelerde de çok defa ünlüler yer almadığından, kelimelerin doğru yazılıp doğru okunabilmeleri, Arap gramerinin vezinlerini bilmekle mümkün olabilmektedir. Ünsüzün sonrasında gelecek olan ünlünün yuvarlak veya düz olması vezne, kalın veya ince olması da söz konusu ünsüze göre şekillenmektedir.

Arap alfabesinde ünlüler için müstakil harf bulunmamaktadır. Ünlüler için, ünsüzleri gösteren harflerden faydalanılmış, hatta kısa ünlüler için harf kullanmaya dahi gerek duyulmamış, hareke adını verilen işaretlerin kullanımı yeterli gelmiştir. Esasen, orijinal Arap alfabesinde kısa seslileri gösteren herhangi bir işaret bulunmamaktadır. Harekeler; Kur’an-ı Kerim’in yazıya geçirilmesinden yıllar sonra kullanılmaya başlanmıştır. Günümüzde de, çok gerekli olduğu durumlar hariç olmak üzere, harekeler kullanılmamaktadır. Tüm kitap, gazete ve dergilerde, internet sitelerinde, resmi yazışmalar da dâhil olmak üzere her türlü evrakta yazılar

harekesizdir. Sadece ünsüzler (yarı ünlüler de dâhil) ve – yine ünsüz harflerle ifade edilen-uzun ünlüler kullanılmaktadır.

Arapçanın ünsüzlere dayanan bu bünyesi yazıya da etki etmiştir. Ünlüler için müstakil bir harf bulunmaz iken ünsüzlerde birbirine yakın boğumlanma noktalarına göre çeşitlenen bolluk, alfabede ayrı ayrı harfler ile kendini göstermektedir. Hatta aynı boğumlanma noktasından çıkan ve aynı özellikleri taşıyan ses grupları mevcuttur. /ص/ ve /س/, /ت/ ve /ط/, /د/ ve /ذ/ ve /ض/ ve /ظ/ sesleri bu gruplarını oluşturmaktadırlar. Bu ses gruplarında bulunan seslerden biri kalın diğeri ise ince telaffuz edilir. Kendisinden sonra gelen ünlünün (harekenin) kalın veya ince okunacağını işaret eder.

Aşağıdaki tablolarda, bu ses gruplarının telaffuzları arasındaki farkları gösteren örnek kelimeler verilmiştir:

Tablo 42

Arapçadaki /س/ ve /ص/ Seslerinin Telaffuzlarına İlişkin Örnekler

صَبَرَ	سَبَرَ
صَعِدَ	سَعِدَ
نَصَلَ	نَسَلَ
حَمَصَ	حَمَسَ
صَبَّ	سَبَّ
صِفِرَ	سِفِرَ
صَفَحَ	سَفَحَ
صَفَعَ	سَفَعَ
صَفَّقَ	سَفَّقَ
صَلَحَ	سَلَحَ
صَلَعَ	سَلَعَ
صَمَدَ	سَمَدَ
صَمَلَ	سَمَلَ

Burada “صَبَرَ” kelimesindeki ilk hareke olan fethanın kalın, “سَبَرَ” kelimesindeki ilk hareke olan fethanın ince okunmasının, tamamen “ص” ve “س” ünsüzlerinin etkisinden kaynaklandığı açıktır.

Tablo 43

Arapçadaki /ت/ ve /ط/ Seslerinin Telaffuzlarına İlişkin Örnekler

طَبَل	تَبَل
طَرَب	تَرَب
شَطَّ	شَتَّ
طَفَل	تَفَل
طَلَع	تَلَع

/ت/ sesinden sonra gelen harekeler ince okunurken, /ط/ sesinden sonra gelen harekeler kalın okunmaktadır.

Tablo 44

Arapçadaki /ذ/ ve /ظ/ Seslerinin Telaffuzlarına İlişkin Örnekler

ظَلَّ	ذَلَّ
نَظَرَ	نَذَرَ
لَظَّ	لَذَّ

/ذ/ sesinden sonra gelen harekeler ince okunurken, /ظ/ sesinden sonra gelen harekeler kalın okunmaktadır.

Tablo 45

Arapçadaki /د/ ve /ض/ Seslerinin Telaffuzlarına İlişkin Örnekler

ضَرَبَ	دَرَبَ
أَضَوَاءَ	أَدَوَاءَ
نَقَضَ	نَقَدَ
ضَجَرَ	دَجَرَ
ضَرَجَ	دَرَجَ
ضَرَمَ	دَرَمَ
ضَفَرَ	دَفَرَ
ضَلَعَ	دَلَعَ
ضَمَرَ	دَمَرَ
ضَمَنَ	دَمَنَ

/ذ/ sesinden sonra gelen harekeler ince okunurken, /ض/ sesinden sonra gelen harekeler kalın okunmaktadır.

/ك/ ve /ق/ sesleri aynı boğumlanma noktasından çıkmaz. Ancak her ikisi de aynı özellikleri taşıyan (ses yolunun kapanma veya daralma durumuna göre “Patlamalı (Süreksiz)”, Ses tellerinin ton verip vermemesine göre “Sedasız”) ünsüzdürler. Aralarındaki fark /ك/ sesinin damağın ön kısmında, /ق/ sesinin ise damağın arka kısmında boğumlanmasıdır. Bu nedenle /ك/ sesinden sonra gelen harekeler ince okunurken, /ق/ sesinden sonra gelen harekeler kalın okunmaktadır.

Tablo 46

Arapçadaki /ك/ ve /ق/ Seslerinin Telaffuzlarına İlişkin Örnekler

كَتَمَ	قَتَمَ
كَلَبَ	قَلَبَ
لَكَمَ	لَقَمَ
شَوَكَ	شَوَقَ
نَكَلَ	نَقَلَ
بَرَكَ	بَرَقَ
كَبَسَ	قَبَسَ
كَتَلَ	قَتَلَ
كَدَحَ	قَدَحَ
كَرَمَ	قَرَمَ
كَسَرَ	قَسَرَ
كَسَمَ	قَسَمَ
كَشَرَ	قَشَرَ
كَشَطَ	قَشَطَ
كَفَرَ	قَفَرَ

/ه/, /ح/ ve /خ/ sesleri; ses yolunun kapanma veya daralma durumuna göre “Dar ses yolunda oluşan (Sürtünmeli, Sızıcı)”, Ses tellerinin ton verip vermemesine göre ise sedasızdır. Aralarındaki fark boğumlanma noktalarında. /خ/ sesi damağın arka kısmında, /ح/ sesi

boğazda, /ه/ ise gırtlakta boğumlanır. /ه/ sesinden sonra gelen harekeler ince okunurken /ح/ ve /خ/ sesinden sonra gelen harekeler kalın okunmaktadır.

Tablo 47

Arapçadaki /ه/ ve /ح/ Seslerinin Telaffuzlarına İlişkin Örnekler

سَهَّرَ	سَحَّرَ
هَبَّرَ	حَبَّرَ
هَبَسَ	حَبَسَ
هَبَطَ	حَبَطَ
هَجَرَ	حَجَرَ
هَجَلَ	حَجَلَ
هَدَرَ	حَدَرَ
هَجَمَ	حَجَمَ
هَجَنَ	حَجَنَ
هَدَرَ	حَدَرَ
هَدَلَ	حَدَلَ
هَرَسَ	حَرَسَ
هَرَقَ	حَرَقَ
هَرَمَ	حَرَمَ
هَشَمَ	حَشَمَ
هَمَرَ	حَمَرَ
هَمَلَ	حَمَلَ

Tablo 48

Arapçadaki /ه/ ve /خ/ Seslerinin Telaffuzlarına İlişkin Örnekler

هَبَّرَ	خَبَّرَ
هَتَّرَ	خَتَّرَ
هَدَمَ	خَدَمَ
هَتَّنَ	خَتَّنَ
هَرَبَ	خَرَبَ
هَرَجَ	خَرَجَ

هَرَقَ	حَرَقَ
هَزَعَ	حَزَعَ
هَزَلَ	حَزَلَ
هَزَمَ	حَزَمَ
هَشَمَ	حَشَمَ
هَضَمَ	حَضَمَ
هَفَّتَ	حَفَّتَ
هَلَعَ	حَلَعَ
هَمَدَ	حَمَدَ
هَمَرَ	حَمَرَ
هَمَشَ	حَمَشَ
هَمَعَ	حَمَعَ
هَمَلَ	حَمَلَ

Tablo 49

Arapçadaki /ح/ ve /خ/ Seslerinin Telaffuzlarına İlişkin Örnekler

حِمَار	خِمَار
نَحْل	نَخْل
أَفْرَاح	أَخْرَاح
حَامِل	خَامِل
بَحْر	بَخْر
شَبَّحَ	شَخَبَحَ
حَبِيرَ	خَبِيرَ
حَبَل	خَبَل
حَتَمَ	خَتَمَ
حَرَجَ	خَرَجَ
حَرَزَ	خَرَزَ
حَرَصَ	خَرَصَ
حَرَقَ	حَرَقَ
حَزَمَ	حَزَمَ

حَزَنَ	خَزَنَ
حَشَمَ	خَشَمَ
حَصَبَ	خَصَبَ
حَطَبَ	خَطَبَ
حَفَزَ	خَفَزَ
حَلَبَ	خَلَبَ
حَلَجَ	خَلَجَ
حَمَرَ	خَمَرَ
حَمَلَ	خَمَلَ
حَنِثَ	خَنِثَ

Arapçada /ع/ ve /غ/ sesleri ise damağın arka kısmında oluşan seslerdir. İnsan fizyolojisi gereği, damağın arka kısmında boğumlanan bir ünsüzden sonra, damağın ön kısmında boğumlanan bir ünlüyü telaffuz etmek biraz güçtür. Dolayısıyla /خ/, /ح/, /ق/, /ص/, /ض/, /ط/, /ظ/ sesleri gibi /ع/ ve /غ/ sesleri de kalın telaffuz edilmesi gereken seslerdir. Bu nedenle bu ünsüzlerden sonra gelen ünlüler de bir miktar kalın telaffuz edilir.

2. Arapçada ünsüz, hem kalın hem de ince telaffuz edilebilen bir özellik taşıyorsa bu durumda bir önceki veya bir sonraki ünsüzün ince veya kalın olması önem taşır.

Tablo 50

Arapçada Hem Kalın Hem de İnce Olarak Telaffuz Edilebilen Ünsüzlere Ait Örnekler

نَظَرَ	نَذَرَ
شَطَّ	شَتَّ
حَمَصَ	حَمَسَ
شَوَّقَ	شَوَّكَ

3. Arapçada ünlü uyumu kuralı bulunmadığı için kelimenin başında bulunan ünlünün diğer hecelerdeki ünlüleri veya ünsüzleri etkilemesi söz konusu olmaz.

Tablo 51

Arapçada Ünlü Uyumu Bulunmadığına İlişkin Örnekler

لَقَمَ	لَكَمَ
--------	--------

نَصَلَ	نَسَلَ
حَمَرَ	حَمَلَ
بَلَدَ	بَرَدَ

Türkçede Ünlü ve Ünsüzlerin Birbirine Olan Etkisi

“Belli başlı dünya dillerinde, genellikle 3-5, bazen de 7 ünlü bulunur iken, Türkçede 8 harfle gösterilen 9 ünlü bulunması; Türkçenin ünlü bakımından çok zengin bir dil manzarası arz ettiğini göstermektedir” (Ergin, 2012, s.98).¹ Bunun yanı sıra büyük ve küçük ünlü uyumu ile ünlü-ünsüz uyumu kuralları; sözcüklerdeki ünlülerin baskın yapısını açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

Türkçedeki ünlülerin zenginliği alfabesine de yansımıştır. Genel olarak ünlüler için birebir harf mevcut iken her bir ünsüz için müstakil bir harf olduğu söylenemez. Birbirlerine yakın boğumlanma noktalarında oluşan farklı bazı ünsüzler tek bir harfle gösterilmiştir (k ve /k/ sesleri k harfiyle, /g/ ve ğ sesleri ise g harfi ile gösterilmesi, yumuşak g (ğ) harfinin; ğı sesi ve /y/ sesi olmak üzere iki ünsüze işaret etmesi, benzer şekilde, aralarında çok fazla bir fark bulunmadığı gerekçesiyle farklı sesler olarak nitelendirilmemiş olsa da, kalın /l/ ve ince /l/ ünsüzleri l harfi ile gösterilmesi gibi). Söz konusu harflerin hangi sese işaret ettiğine dair yapılması gereken şey, aynı hecede bulunan ünlüye bakmaktır. Ünsüzün kalın veya ince okunmasını etkileyen husus ünlü - ünsüz uyumu kuralı gereği aynı hecedeki ünlüdür. Ünlü - ünsüz uyumu kuralına göre, ince ünlüler hep ön ünsüzler, kalın ünlüler de hep arka ünsüzler ile kullanılır. Dolayısıyla ünsüzlerdeki bu belirsizlik ünlülerin etkisi ile giderildiği söylenebilir. Örneğin; “keçi” sözcüğündeki “k harfi” /k/ sesine işaret ederken; “korku” sözcüğündeki “k harfi” ise k sesine delalet eder. Ancak anadili Türkçe olan bir kimse; bu kelimelerde k harfinin işaret ettiği seslere değil, söz konusu kelimelerdeki ünlülere dikkat eder. Ünlülerin ince olduğu “keçi” kelimesindeki “k harfini” ince, ünlülerin kalın olduğu “korku” kelimesindeki “k harfini” ise kalın (k şeklinde) telaffuz eder. Her iki ses de (/k/ ve k) tek harfle yazılışı için bu iki sesin ayrı ayrı sesler olduğunun farkında dahi olmayabilir. Esasen bu farkındalığa ihtiyacı da yoktur. Çünkü ünlülerin yardımı ile doğru telaffuzu yerine

¹ÇOŞKUN (1999);Türkçede bulunmayan ancak Arapça ve Fransızcadan geçen kelimelerde bulunduğu için kullanılmakta olan ünlüler ile yumuşak g (ğ)’nin Türkçeye kazandırdığı uzun ünlüleri de (“dügme” ve “iğne” kelimelerindeki gibi) dâhil ederek Türkçede 21 adet ünlü olduğunu ifade etmektedir. Bu husus Türkçenin ünlüler bakımından baskın bir özellik taşıdığının başka bir göstergesidir.

getirebilmektedir. Benzer şekilde g harfinin g veya ğ şeklinde okunması, “l harfinin” ince veya kalın olarak telaffuz edilmesi, aynı hecedeki ünlünün kalın veya ince olmasına bağlıdır.

Türkçede; Kelimenin ilk hecesindeki ünlü, ünlü ünsüz uyumu gereği, sonraki hecelerdeki ünsüzlerin de kalın veya ince olmasını etkiler.

Tablo 52

Türkçede Aynı Kelimede Ünlü ve Ünlü Ünsüz Uyumuna İlişkin Örnekler

yıkılmış	dikilmiş
dalgın	üzgün
ağıl	değil
ılık	ilik

Karşılaştırma

Arapçada her bir ünsüz için birebir harf mevcut iken ünlüleri işaret eden harekeler ve uzatma harflerinin her birinin bir ünlüyü işaret ettiğini söylemek mümkün değildir. Ünlülerin telaffuzundaki bu belirsizlik, ünsüzlerin etkisiyle ortadan kalkmaktadır. Kalın ünsüzlerden sonra gelen harekeler, ünsüze uyar ve kalın okunur, ince ünsüzlerden sonra gelen harekeler de yine ünsüze uyararak ince okunur. Ünlünün kalın veya ince (bazen kalın ve ince arasında) telaffuz edilmesi tamamen ünsüzün kalın veya ince olmasına bağlıdır. Arapça; Ergin (2012, s.98)’in belirttiği üzere ünsüzler esası üzerine kurulu bir dildir.

Türkçede; Arapçadaki gibi birbirlerine yakın boğumlanma noktalarında oluşan ünsüzlerin ayrı ayrı harflerle değil tek bir harfle gösterilmiştir. Ünsüzün ince veya kalın olarak telaffuz edilmesi, aynı hecedeki ünlünün kalın veya ince olmasına bağlıdır. “Türkçe kelimeler için; Arapçanın /ت/ ve /ط/, /ص/ ve /س/, /د/ ve /ذ/ gibi boğumlanma noktası da dahil olmak üzere tüm özellikleri aynı olan ancak biri ince diğeri kalın telaffuz edilen ses gruplarına ihtiyaç yoktur” (Korkmaz, 1991). Türkçe ünlüler esası üzerine kurulu bir dildir.

Anadili Arapça olan birisi için “قَلَم” ve “كَلَم” kelimeleri arasındaki fark /ق/ ve /ك/ ünsüzleri iken anadili Türkçe olan birisi için “kaleme” ve “keleme” kelimeleri arasındaki fark ilk hecede bulunan /a/ ve /e/ ünlüleridir.

Sonuç

Arapça ve Türkçe farklı dil ailelerine mensup dillerdir. Türkçe; Ural – Altay dil ailesine mensup, eklemeli bir dildir. Arapça ise Sami dil ailesinden olup bükümlü dillerdendir. Bunun doğal bir sonucu olarak yapı bakımından olduğu gibi ses bakımından da aralarında bazı farklılıklar bulunmaktadır. Bu bağlamda her iki dilde ortak bazı sesler mevcut iken farklı bazı sesler de vardır. Her iki dilde ortak olan sesler, o dili öğrenmeye çalışan diğer dil mensubu kişiler için kolaylık sağlar ancak kendi dilinde bulunmayan sesleri telaffuz etmek ve bu sesleri ifade eden harfleri okumak bir takım zorlukların yaşanmasına neden olabilmektedir. Ancak ses düzeyinde yaşanan zorluk, sadece seslerin farklı olmasından kaynaklanmaz. Bu iki dildeki seslerin yan yana geldiklerinde birbirlerine yaptıkları etkinin de farklı olmasından kaynaklanır. Hedef dildeki ses sisteminin mantığını kavramak o dili öğrenmeyi kolaylaştıracaktır.

Arapçanın Türkçeden farklı olarak ünsüz ağırlıklı olması ve yazıda sadece ünsüzlerin gösterilerek ünlülerin kullanımının kısıtlı olması; anadili Arapça olan bir kimse için problem teşkil etmez. Çünkü yukarıda ifade edildiği gibi ünsüzün belirgin olarak telaffuz edilmesi yeterlidir. Ünsüzün sonrasında gelecek olan ünlünün yuvarlak veya düz olması vezne, kalın veya ince olması da söz konusu ünsüze göre şekillenmektedir. Ancak konu anadili Türkçe olan ve Arapça öğrenmeye yeni başlamış birinin Arapça bir kelimeyi okumasına geldiği zaman, durum biraz değişir. Çünkü öğrencinin alışık olduğu Türkçe ses yapısı; onu okuduğu kelimeyi doğru telaffuz etmek için öncelikle ünlüleri algılamaya yönlendirecektir. Örneğin “صَبْرَ” ve “سَبْرَ” kelimelerinin arasındaki fark “ص” ve “س” ünsüzleridir. Ancak bu husus anadili olan Türkçe olan ve Arapça öğrenmeye yeni başlamış biri için büyük bir önem arz etmemektedir. Çünkü bu iki farklı ses, Türkçede tek bir harfle (s harfiyle) ifade edilmektedir. Bu öğrenci iki kelime arasındaki farkı, ilk hecedeki ünlüde arayacaktır ki söz konusu kelimelerin Arapça yazımında ünlüler açısından bir farklılık mevcut değildir. Bu durum öğrencinin yanlış telaffuzuna sebebiyet verebilecektir.

Arapça ve Türkçedeki ünlü ve ünsüzlerin yan yana geldiklerinde birbirlerine yaptıkları etkinin farklı olduğunu bilmeyen bir öğrencinin; Arapça öğrenemeyeceği söylenemez. Öğrenim süreci içerisinde söz konusu hususları kavramak mümkündür. Bununla birlikte; iki dildeki ses sistemlerinin mantığını erken kavrayan öğrencinin Arapçayı öğrenmesinin kolaylaşacağı açıktır. Ancak bundan daha önemlisi Arapça öğretmenlerinin bu farkındalığa ulaşmış olmasının gerekliliğidir. Bunun için Arapça öğretmenlerinin, eğitimini verdikleri hedef dil

(Arapça) kadar, anadilin (Türkçe) ses sistemi özelliklerini ve her iki dilin ses özellikleri arasındaki benzeyen ve farklı olan yönlerini bilmeleri gerekir. Böylece öğrencilerin anadillerinden kaynaklanan olumsuz aktarımın önüne geçilerek, öğrenim sürecinin daha verimli hale gelmesi sağlanabilecektir.

KAYNAKLAR

Akçay, İ. (1994). *Arapça ve Türkçe Seslerin Telaffuzu ve Aralarındaki İlişkiler*. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Aktan, A. (1988). Arap Yazısının Doğuşu, Gelişmesi ve İslam Yazısı Haline Gelmesi. *İslami Araştırmalar*, (2) 6 , 62-67.

Altun, H. O. (2012). Türkiye Türkçesindeki Arapça Alıntı Kelimelerde Ünlü Uyumsuzlukları. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (sayı 32) , 55-71.

Apak, A. (2012). *Anahatlarıyla İslam Öncesi Arap Tarihi ve Kültürü*. İstanbul: Ensar.

Aydın, T. (2010). Arapça ve Türkçe’de Sesler - Karşıtsal Çözümleme. *Ekev Akademi Dergisi*, 14 (44) , 321-334.

Başdaş, C. (2007). Türkiye Türkçesinde Asli Uzunluk Belirtileri. *Turkish Studies*, 2(2) .

Bışr, K. M. (1986). *Dirasat fi ilmu'l-luga*. Kahire: Dar'ül Ma'arif.

Buran, A. (2007). Çağdaş Türk Yazı Dillerinde ve Türkiye Türkçesinde İkincil Uzun Ünlüler. *II. Kayseri ve Yöresi Kültür, Sanat ve Edebiyat Bilgi Şöleni (10-12 Nisan 2006) Bildiriler, Erciyes Üniversitesi Yayınları* , 31-47.

Coşkun, M. V. (2010). *Türkçenin Ses Bilgisi*. İstanbul: IQ Kültür Sanat.

Coşkun, V. (1999). Türkiye Türkçesinde Ünlüler ve Ünsüzler. *TDAY Belleten*, 1(2), 31-47.

Davutoğlu, A. Y. (tarih yok). www.academia.edu.

https://s3.amazonaws.com/academia.edu.documents/38217070/g-unsuzunun_akustikanalizyontemiylesorgulanmasi.pdf?AWSAccessKeyId=AKIAIWOWYYGZ2Y53UL3A&Expires=1512925607&Signature=uph4%2Bi3ro0lCzsHbV45mxyc9Kec%3D&response-content-disposition=inline%3B%20filenam adresinden alınmıştır

Demir, N., & Yılmaz, E. (2011). Temel Kavramlar. H. Pilancı içinde, *Türkçe Ses Bilgisi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

Demirayak, K. (2012). *Arap Edebiyat Tarihi-1 (Cahiliye Dönemi)*. Erzurum: Fenomen.

Demircan, Ö. (2013). *Türkçenin Sessizimi*. İstanbul: Der.

Demircan, Ö. (1979). *Türkiye Türkçesinin Ses Düzeni. Türkiye Türkçesinde Sesler*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Dursunoğlu, H. (2014). Türkiye Türkçesindeki Arapça Sözcükler ve Bu Sözcüklerdeki Ses Olayları. *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9 (9) , 145-155.

Eker, S. (2010). Ünlülerin Temel Özellikleri Üzerine Birkaç Not. *Turkish Studies - International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 5(4) , 305-320.

El-Huli, M. A. (1986). *Arapça Öğretim Metodları (C.Akçay, Çev.)*. Riyad.

Ercilasun, A. B. (1999). Ağız Araştırmalarında Kullanılacak Transkripsiyon İşaretleri. *Ağız Araştırmaları Bilgi Şöleni, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu TDK Yayınları* , s. 697.

Ergin, M. (2010). *Osmanlıca Dersleri*. İstanbul: Boğaziçi.

Ergin, M. (2013). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak.

Ergin, M. (2012). *Üniversiteler İçin Türk Dili*. İstanbul: Bayrak.

Gökçe, M. B. (2007). *Türk Dili 1*. İstanbul: Beta.

Hengirmen, M. (2015). *Arapça Açıklamalı Türkçe Dil Bilgisi (M.H. Suçin, Arapçaya çev.)*. Ankara: Engin.

Hicazi, M. F. (2015). *Medhal İla Ilmu'l-luga*. Kahire: Dar Kuba El-Hadis.

İşler, E. (1996). Arapça Öğreniminde Türkçeden Sesbilgisi Düzeyinde Yapılan Olumsuz Aktarım. *Tömer Dil Dergisi, (Sayı 49)* , 19-28.

İşler, E. (2002). Karşıtsal Çözümleme ve Arapça Öğretimi. *Nüsha Şarkiyat Araştırmaları Dergisi*, 2 (6) , 123-134.

İşler, E. (2001 a). Türklerin Arapçanın Ünlülerinde Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Ekev Akademi Dergisi* 3 (1) , 243-254.

İşler, E. (2001 b). Türklerin Arapçanın Ünsüzlerinde Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Ekev Akademi Dergisi*, 3 (2) , 243-255.

Karaağaç, G. (2013). *Türkçenin Ses Bilgisi*. İstanbul: Kesit.

Kaya, M. (2011). *Arap Dili Fonetigi / Ses-Anlam Bilgisi*. Erzurum: Eser.

Kılıç, M. A., & Erdem, M. (2008, Ekim). Türkiye Türkçesindeki ‘Yumuşak G’ Ünsüzünün Fonetik Analizi. *6'ncı Uluslararası Türk Dili Kurultayında sunulmuş bildiri*. Ankara: TDK.

Kızıklı, Z. (2006). Ebu'l-Esved Ed-Du'eli'nin Arap Gramer Tarihindeki Yeri ve Önemi. *Dini Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 9 (sayı 25) , 265-280.

Korkmaz, Z. (1991). Türk Dili ve Arap Alfabesi. *Dil ve Alfabe Üzerine Görüşler* , 11-19.

Leontiç, M. (2012, Haziran). Standart Türk Dilinin Yumuşaklığı ve Ahenkliği. *Uluslararası Yaşayan Türkçe Bilgi Şöleni'nde sunulmuş bildiri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi ve TDK.

Maksutoğlu, M. (1998). *Arapça Dil Bilgisi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Vakfı.

Mustafa, A. A., & Suid, A. A. (1993). *İlmü'l luga*. Trablus: Daru'l Medine el-kadim lil-kitap.

Mutçalı, S. (1995). *Arapça Türkçe Sözlük*. İstanbul: Dağarcık.

Mutçalı, S. (2004). *Türkçe Arapça Sözlük*. İstanbul: Dağarcık.

Parlak, H. (2009). Dil Bilgisi. M. Durmuş içinde, *Türk Dili El Kitabı*. Ankara: Grafiker.

Pekacar, Ç., & Dilek, F. G. (2008, Mart). Uluslararası Fonetik Alfabe ve Türkiye’de Ağız Araştırmaları. *Türkiye Türkçesi Ağız Araştırmaları Çalıştayı’nda sunulmuş bildiri*. Şanlıurfa: TDK.

Pekacar, Ç., & Dilek, F. G. (2009). Uluslararası Fonetik Alfabe-1. *Dil Araştırmaları* (4) , 135-150.

Ryding, K. C. (2014). *Arabic: A Linguistic Introduction*. Cambridge University Press.

Sarıkaya, M. (2004). Araplarda Fonetik İlminin Doğuşu. *Bilimname* 4(1) , 117-131.

Türk Dil Kurumu. (2005). *Türkçe Sözlük*. Ankara: TDK.

Usta, İ. (2012). Türkiye’de Arapça Öğreniminin Zorlukları ve Çözüm Yolları. *Stratejik Arastirmalar Merkezi* 4 (15) , 128.

Vural, H., & Böler, T. (2012). *Ses ve Şekil Bilgisi*. İstanbul: Kesit.

Wright, W., & Caspari, C. P. (2011). *A grammar of the Arabic language*. Cosimo, Inc.

Yıldız, O. (1999). Dilimizdeki Arapça ve Farsça Kökenli Kelimelerde Görülen Fonetik Değişmeler. *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4 , 321-338.

Yunus Ali, M. M. (2009). *El Muyesser fi Fıkhi'l Luga el Mutavvar*. Bingazi: Daru'l Kitab el-Cedid el-Mutehaddid.

Yüksel, A. (2007). İlk Dönem Arap Dilcilerinde Fonetik Çalışmalar: el-Halil b. el-Ferahidi Örneği. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* (24-25) , 119-134.

EKLER

Ek 1 Terimler

Türkçe	İngilizce	Arapça
Karşıtsal Çözümleme	Contrastive Analysis	التحليل التفاعلي
Ses	Voice, Sound	صوت خ. أصوات
Ses Organları	Organs of Speech	جهاز النطق الإنساني
Boğumlanma Yeri	Place of Articulation	مخرج
Uluslararası Fonetik Alfabe	International Phonetic Alphabet	الأبجدية الصوتية الدولية
Ünsüzler	Vowels	الصوامت
Dudak ünsüzleri	Labials	الصوامت الشفوية
Çift dudak ünsüzleri	Bilabials	الصوامت الشفتانية
Diş-dudak ünsüzleri	Labio-Dentals	الصوامت الشفوية - الأسنان
Diş ünsüzleri	Dentals	الصوامت الأسنان
Dişeti ünsüzleri	Alveolar	الصوامت اللثوية
Diş eti-damak ünsüzleri	Palato – Alveolar	الصوامت اللثوية الغارية
Dişler arası ünsüzler	Interdentals	الصوامت بين الأسنان
Damak ünsüzleri	Gutturals	
Ön damak ünsüzü	Palatals	الصوامت الغارية
Art damak (Arka damak) ünsüzü	Velars	الصوامت الحنكية
Boğaz ünsüzleri	Pharyngeal	الصوامت الحلقية
Gırtlak ünsüzleri	Larynx	الصوامت الحنجرية
Sedalı ünsüzler	Voiced Consonants	الصوامت المجهورة
Sedasız ünsüzler	Unvoiced Consonants	الصوامت المهموسة
Patlamalı, patlayıcı veya Süreksiz ünsüzler	Explosives	الصوامت الانفجارية
Sürtünmeli veya Sızıcı ünsüzler	Fricatives	الصوامت الاحتكاكية
Sürtünmesiz veya Akıcı ünsüzler	Affricates, Frictionless	الصوامت غير الاحتكاكية

Burun (Geniz) ünsüzleri	Nasals	الغناء, الصوامت الانفية
Yan ünsüzler	Laterals	الصوامت المنحرفة
Çarpmalı (Tekrarlı) ünsüzler	Rolled Consonant	الصوامت المكررة
Yarı ünlüler, Kayan ünlüler	Semi-Consonant, Semi-Vowel	اشباه الصوائت
Ünlü Ünsüz Uyumu	Vocal Consonant Harmony	التوافق الصائتي-الصوامتي
Ünlüler	Vowels	الصوائت
Kalın ünlüler	Back Vowels, Velar, Dark Vowels	الصوائت الخلفية أو الثقيلة
İnce ünlüler	Front Vowels, Palatal Vowels	الصوائت الأمامية أو الخفيفة
Dar ünlüleri	Narrow Vowels	الصوائت الضيقة أو المقبوضة
Geniş ünlüler	Wide Vowels, Low Vowels, Open Vowels	الصوائت المتسعة أو المبسوطة
Yuvarlak ünlüler	Rounded Vowels	الصوائت المستديرة
Düz ünlüler	Unrounded Vowels	الصوائت غير المستديرة أو المستوية
İki Ünlülü Hece	Diphthong	إدغام
Ünlü Uyumu	Vowel Harmony	التوافق الصائتي
Kalınlık – İncelik Uyumu (Büyük Ünlü Uyumu)	Palatal Harmony	التوافق الحنكي، التوافق الصائتي الكبير
Düzlük - Yuvarlaklık Uyumu (Küçük Ünlü Uyumu)	Labial Harmony	التوافق الشفوي، التوافق الصائتي الصغير